

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ІВАНЮК ВІКТОРІЯ ДМИТРІВНА

УДК 347.73

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФІНАНСОВО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ
КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 081 - Право

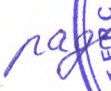
Галузь знань 08 - Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

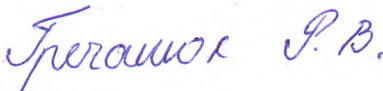
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

В. Д. Іванюк

Науковий керівник: **Христинченко Надія Петрівна**, доктор юридичних наук,
професор

 Христинченко

 Трушчак Р. В.

Тернопіль – 2021

АНОТАЦІЯ

Іванюк В. Д. Фінансово-правове регулювання ринку криптовалют в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Західноукраїнський національний університет Міністерства освіти і науки України, Тернопіль, 2021.

Дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень фінансово-правового регулювання ринку криптовалют в Україні.

Актуальність теми дослідження обумовлена: по-перше, необхідністю функціонування ринку криптовалют у правовому полі, що уніфікує розуміння сутності юридичної природи криптовалюти усіма суб'єктами розрахункових правовідносин, органами державної влади, суб'єктами господарювання, фізичними особами; по-друге, потребою узгодження українського законодавства, що регламентує ринок криптовалют з європейським з огляду на євроінтеграційний курс України; по-третє, важливістю збалансування інтересів держави та інтересів учасників ринку криптовалют; по-четверте, необхідністю своєчасного попередження, виявлення та реагування на вчинення правопорушень у сфері обігу криптовалют, які здійснюються з використанням найсучасніших інформаційних технологій; по-п'яте, необхідністю розширення клієнтської бази фінансових установ за рахунок осіб, що вважають за краще використовувати саме криптовалюти для оплати товарів і послуг.

У дисертаційному дослідженні комплексно визначено фінансово – правові засади регулювання ринку криптовалют в Україні на основі аналізу теоретико-правових досліджень, чинного законодавства України та міжнародного досвіду, розроблено пропозиції щодо удосконалення нормативної та правореалізаційної діяльності у цій сфері.

Формування структури дисертаційної роботи зумовлено метою і завданнями, поставленими автором дисертаційної роботи, і становить три розділи, в підрозділах яких досліджуються такі питання: сучасний стан та методологія дослідження фінансових правовідносин, які виникають у сфері обігу

криптовалют; поняття та особливості криптовалютних правовідносин, державного регулювання ринку криптовалют в Україні; поняття та характеристика процедури емісії (майнінгу) криптовалют; правові підстави використання криптовалюти як засобу платежу; організаційні та функціональні принципи правового регулювання діяльності криптовалютних бірж; відповідальність за порушення законодавства України про обіг криптовалют; міжнародна практика правового регулювання обігу криптовалют; напрями формування системи законодавства України у сфері ринку криптовалют.

Зокрема, у Розділі 1 «Теоретико-методологічні засади правовідносин, які виникають у сфері обігу криптовалют» проведено огляд наукових досліджень проблем фінансово-правового регулювання ринку криптовалют в Україні та методології їх дослідження, на основі чого шляхом критичного аналізу виявлено актуальні напрями наукового пошуку, які потребують поглибленого аналізу. Здійснивши розробку структурних елементів криптовалютних правовідносин: суб'єкта, об'єкта, юридичного і фактичного змісту, встановлено властиві криптовалютним правовідносинам особливості, що свідчать про їх фінансово – правовий зміст.

Проведення історико-правового дослідження державного регулювання ринку криптовалют в Україні дозволило визначити авторську періодизацію, що складається з двох етапів: 1) етап формування позицій фінансових регуляторів; 2) етап законотворчої діяльності. Незважаючи на те, що фінансове законодавство фактично є основою для якісного функціонування усієї криптовалютної системи, встановлено, що сьогодні відсутнє однозначне трактування юридичної природи криптовалюти, учасників ринку криптовалют, не сформована система базових нормативних вимог, юридичних методів та способів, за допомогою яких здійснювався б державний вплив на врегулювання сфери криптовалютних правовідносин. В результаті аналізу еволюційних аспектів становлення криптовалюти запропоновано її авторське визначення.

У Розділі 2 «Правовий механізм проведення операцій з криптовалютами» встановлено, що емісія (майнінг) криптовалют свого нормативного закріплення

так і не отримала, незважаючи на те, що процес емісії (майнінгу) має декілька форм і може розглядатись з точки зору інформаційної, економічної, соціальної систем. Для практичного застосування зазначеного поняття надано його авторське визначення та акцентовано на потребі прийняття комплексного Закону України «Про криптовалюти і ринок криптовалют в Україні».

З метою формування єдиного ефективного підходу та стратегії до визначення юридичної природи криптовалюти як засобу платежу здійснено науковий аналіз переваг, недоліків, перспектив розвитку та загроз, що постануть в результаті запровадження комплексного фінансового правового регулювання використання криптовалют за допомогою SWOT-аналізу. Обґрунтовано правові підстави використання криптовалюти як засобу платежу. Виокремлено організаційні та функціональні принципи правового регулювання діяльності криптовалютних бірж та запропоновані їх авторські визначення.

Зауважено необхідність запровадження юридичної відповідальності за правопорушення у сфері ринку криптовалют в Україні, якій характерний системний, міжгалузевий характер. У даному контексті запропоновано авторське визначення правопорушення у сфері обігу криптовалют та внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України.

У Розділі 3 «Перспективи використання та вдосконалення правового регулювання криптовалют в Україні» за критерієм підходу держави до врегулювання криптовалют усі держави світу класифіковано на три основні групи: 1) держави, в яких криптовалюти мають офіційно закріплений правовий режим (Сполучені Штати Америки, Японія, Швейцарія, Німеччина, Естонія, Канада, Великобританія, Австралія, Швеція, Сінгапур та інші); 2) держави, в яких відсутні як правовий режим криптовалют, так і відповідальність за діяльність у сфері ринку криптовалют (Литва, Греція, Камбоджа та інші); 3) держави, в яких проведення операцій з криптовалютою заборонено на підставі норм законодавства (Еквадор, М'янма, Лаос, В'єтнам, Індонезія, Ліван, Іран та інші). Детально розкрито підходи Японії, Сполучених Штатів Америки,

Швейцарії, Німеччини, Естонії до регулювання ринку криптовалют з метою впровадження їхнього досвіду в процесі розробки системи криптовалютного законодавства України. Запропоновано комплекс стратегічних напрямів, що мають бути здійснені з метою якісного, ефективного формування системи нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання правовідносин у сфері ринку криптовалют в Україні.

Таким чином, у дисертаційному дослідженні розроблена концепція фінансово-правового регулювання ринку криптовалют в Україні на засадах поєднання теорії та практики криптовалютної діяльності з використанням сучасних методів наукового пізнання.

У дисертації уперше: 1) *надано* авторське визначення криптовалюти як альтернативного засобу платежу, номінованого у власній розрахунковій одиниці, врегульованого фінансово-правовими нормами, використання якого базується на криптографічних методах для забезпечення фінансових транзакцій з метою погашення боргових зобов'язань; 2) *обґрунтовано*, що криптовалютні правовідносини є особливим видом фінансових правовідносин з власною структурою, елементами якої є: суб'єкт, об'єкт, юридичний і фактичний зміст; 3) *доведено* доцільність використання криптовалют як засобу платежу; 4) *надано* авторське визначення державного регулювання ринку криптовалют як системи базових нормативних вимог, юридичних методів та способів, за допомогою яких здійснюється державний вплив на врегулювання сфери криптовалютних правовідносин; 5) *розроблені* переваги, недоліки, перспективи розвитку та загрози, що постануть в результаті запровадження комплексного правового регулювання використання криптовалют як засобу платежу за допомогою SWOT-аналізу; 6) *визначено* необхідність формування комплексної системи інноваційного фінансового законодавства у сфері ринку криптовалют; 7) *сформовано* авторське визначення емісії (майнінгу) криптовалют як сукупності дій фізичних та/або юридичних осіб, що спрямовані на випуск в обіг криптовалют шляхом проведення складних обчислень криптографічного підпису блоку за спеціальним алгоритмом, та які підлягають реєстрації;

8) *надано* авторське визначення криптовалютної біржі як юридичної особи, яка отримала ліцензію на провадження професійної діяльності на криптовалютному ринку – діяльності з обміну криптовалют та фіатних валют; обміну одного або більше видів криптовалют, переказу криптовалют; зберігання та/або адміністрування криптовалют, що дозволяють контролювати обіг криптовалют, чи участі і надання фінансових послуг, пов'язаних із пропозицією емітента та/або продажем криптовалют - в порядку, встановленому законодавством; 9) *здійснено аналіз* організаційних та функціональних принципів правового регулювання діяльності криптовалютних бірж; 10) *сформовано* авторське визначення правопорушення у сфері обігу криптовалют як винної, протиправної дії чи бездіяльності фізичної та/або юридичної особи/осіб, яка спричинила порушення у здійсненні операцій з криптовалютою, за яку законом передбачено відповідний вид юридичної відповідальності; 11) *розроблені та обґрунтовані* авторські пропозиції щодо формування системи законодавства України, спрямовані на вирішення проблем, пов'язаних із функціонуванням ринку криптовалют в Україні.

В дисертації удосконалено: 1) *класифікацію* криптовалютних правовідносин за критеріями функціонального призначення, змісту; 2) *положення* про необхідність правового закріплення державного регулювання та контролю за ринком криптовалют, функціонування системи уповноважених державних органів у сфері ринку криптовалют; 3) *розуміння* сутності та *класифікацію* способів організації майнінгової діяльності; 4) *ознаки, принципи* правового регулювання діяльності криптовалютних бірж; 5) *визначення* криптовалютної політики держави та рівні, на яких вона може здійснюватись; 6) *класифікацію* правопорушень у сфері обігу криптовалют за критерієм ступеня суспільної небезпеки.

У дисертації дістали подальшого розвитку: 1) *положення* щодо періодизації фінансово-правового забезпечення ринку криптовалют у новітній історії фінансової системи України; 2) *наукові погляди* щодо реєстрації емісії (майнінгу) криптовалют та ліцензування криптовалютної діяльності; 3) *закріплення*

відповідальності за порушення законодавства про обіг криптовалют в Україні;
4) *положення* про використання позитивного міжнародного досвіду регулювання ринку криптовалют та дієве міжнародне співробітництво держав у цій сфері.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що дисертаційне дослідження має теоретико-прикладний характер, а його висновки та пропозиції можуть бути використаними у: *науково-дослідній діяльності* – для подальшого вивчення та наукового аналізу фінансово-правового регулювання ринку криптовалют в Україні; *правотворчості* – для удосконалення законодавчих та інших нормативних актів щодо правового режиму криптовалют, проведення операцій з криптовалютами в Україні (акт впровадження Верховної Ради України № 04-26/17-2021/20626(351616) від 26.01.2021 року); *правозастосовній діяльності органів державної влади* - при проведенні аналітичної роботи з метою встановлення правового режиму криптовалют, юридичної відповідальності за порушення законодавства України про обіг криптовалют (акт впровадження Головного управління Державної податкової служби у Тернопільській області № 3726/6/19-00-11-01/5950 від 15.03.2021 року); *навчальному процесі закладів вищої освіти* - під час проведення лекційних та практичних занять з дисциплін: «Фінансове право України», «Адміністративне право», «Кримінальне право», «Кримінальний процес», «Міжнародне фінансове право» (акт впровадження Західноукраїнського національного університету № 126-29/1987 від 15.12.2020 року).

Ключові слова: криптовалюта, засіб платежу, криптовалютні правовідносини, фінансово-правове регулювання, державне регулювання ринку криптовалют, законодавство у сфері криптовалют, емісія (майнінг) криптовалют, криптовалютна біржа, правопорушення у сфері обігу криптовалют.

SUMMARY

Ivaniuk V. Financial and Legal Regulation of Cryptocurrency Market in Ukraine.

– Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation for the scientific degree of Philosophy doctor on specialty 081

– Law. – West Ukrainian National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2021.

The dissertation is one of the first in Ukraine complex research of legal and financial regulation of the cryptocurrency market in Ukraine.

Topicality of the research is determined by: firstly, the need of cryptocurrency market functioning in the legal field, which will unify understanding of the legal nature of cryptocurrency by all subjects of currency legal relations, public authorities, business entities, individuals; secondly, the need to harmonize Ukrainian legislation governing the cryptocurrency market with European considering Ukraine's European integration course; thirdly, the importance of balancing interests of state and interests of cryptocurrency market participants; fourthly, the need for timely prevention, detection and response to the commission of offenses in the field of cryptocurrency circulation, which are carried out using the latest information technology; fifthly, the need to expand the client base of financial institutions at the expense of individuals who prefer to use cryptocurrencies to pay for goods and services.

In the dissertation the foundations of financial and legal regulation of the cryptocurrency market in Ukraine based on the analysis of theoretical and legal research, current legislation of Ukraine and international experience are comprehensively determined, proposals for improving normative and law enforcement activities in this area are offered.

The formation of the structure of the dissertation is due to the purpose and objectives set by the author of the dissertation and combines three sections, in the subdivisions of which the following issues are studied: the current state and research methodology of financial relations arising in cryptocurrency circulation; concepts and features of cryptocurrency legal relations, state regulation of the cryptocurrency market in Ukraine; the concept and characteristics of the procedure for issuing (mining)

cryptocurrencies; legal grounds for using cryptocurrency as a means of payment; organizational and functional principles of legal regulation of cryptocurrency exchanges; liability for violation of the Ukrainian legislation on cryptocurrency circulation; international practice of cryptocurrency circulation legal regulating; directions of the Ukrainian legislative system formation in the cryptocurrency market field.

Particularly, in Section 1 "Theoretical and Methodological Principles of Legal Relations Arising in the Field of Cryptocurrency Circulation" scientific research on financial and legal regulation of the cryptocurrency market in Ukraine and its research methodology are reviewed, based on which critical analysis revealed current areas of research that need in-depth analysis. Having developed the structural elements of cryptocurrency legal relations: subject, object, legal and factual content, the peculiarities of cryptocurrency legal relations, which reflect their inherent financial and legal content, have been singled out.

Conducting a historical and legal study of the state regulation of the cryptocurrency market in Ukraine allowed to determine the author's periodization, which consists of two stages: 1) the formation stage of the positions of financial regulators; 2) the stage of legislative activity. Despite the fact that financial legislation is in fact the basis for the proper functioning of the entire cryptocurrency system, it is established that today there is no explicit interpretation of the legal nature of cryptocurrency, cryptocurrency market participants, no system of basic normative requirements, legal methods and ways to implement state influence on the regulation of cryptocurrency relations. As a result of the analysis of evolutionary aspects of formation of cryptocurrency its author's definition is proposed.

Section 2 "Legal Mechanism of Cryptocurrency Transactions" states that the issue (mining) of cryptocurrencies has not received its legal consolidation, despite the fact that the mining process has several forms and can be considered in terms of information, economic, social systems. For the practical application of this concept, its author's definition is proposed and emphasis is placed on the need to adopt a

comprehensive Law of Ukraine "On Cryptocurrencies and the Cryptocurrency Market in Ukraine".

In order to form unified effective approach and strategy to determine the legal nature of cryptocurrency as a means of payment, a scientific analysis of the advantages, disadvantages, opportunities and threats that will result from the formation of comprehensive financial legal regulation of cryptocurrencies through SWOT analysis is carried out. The legal grounds of cryptocurrency use as a means of payment are substantiated. The organizational and functional principles of legal regulation of cryptocurrency exchanges activity are singled out and their author's definitions are offered.

The necessity of consolidating legal responsibility for offenses in the field of cryptocurrency market in Ukraine, which is characterized by systemic, intersectoral nature, is substantiated. In this context, the author's definition of an offense in the field of cryptocurrency circulation and amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses, the Criminal Code of Ukraine are proposed.

In Section 3 "Prospects for the Use and Improvement of Legal Regulation of Cryptocurrencies in Ukraine" according to the criterion of the state's approach to the regulation of cryptocurrencies, all countries are classified into three main groups: 1) countries with an officially established legal regime of cryptocurrencies (United States of America, Japan, Switzerland, Germany, Estonia, Canada, Great Britain, Australia, Sweden, Singapore and others); 2) states with no legal regime of cryptocurrencies and responsibility for activities in the field of cryptocurrency market (Lithuania, Greece, Cambodia and others); 3) states with a prohibition on cryptocurrency transactions on the basis of legislation (Ecuador, Myanmar, Laos, Vietnam, Indonesia, Lebanon, Iran and others). The approaches of Japan, the United States of America, Switzerland, Germany, Estonia to the regulation of the cryptocurrency market in order to implement their experience in the process of developing a system of cryptocurrency legislation of Ukraine are examined in detail. A set of strategic directions to be implemented in order to qualitatively, effectively form the system of regulations aimed at regulating legal relations in the field of cryptocurrency market in Ukraine is proposed.

Thus, in the dissertation the concept of financial and legal regulation of the cryptocurrency market in Ukraine is developed on the basis of combining the theory and practice of cryptocurrency activity with the use of modern methods of scientific knowledge.

In the dissertation for the first time: 1) the author's definition of cryptocurrency as an alternative means of payment, denominated in its own unit of account, regulated by financial and legal norms, the use of which is based on cryptographic methods to secure financial transactions to repay debts is provided; 2) it is substantiated that cryptocurrency legal relations are a special type of financial legal relations with their own structure, the elements of which are: subject, object, legal and factual content; 3) the expediency of using cryptocurrencies as a means of payment is proved; 4) the author's definition of the state regulation of the cryptocurrency market as a system of basic regulatory requirements, legal methods and methods by which the state influence on the regulation of cryptocurrency relations is provided; 5) advantages, disadvantages, opportunities and threats that will arise as a result of the introduction of comprehensive legal regulation of the use of cryptocurrencies as a means of payment through SWOT-analysis are developed; 6) the need for the formation of a comprehensive system of innovative financial legislation in the field of cryptocurrency market is determined; 7) the author's definition of the issue (mining) of cryptocurrencies as a set of actions of individuals and / or legal entities aimed at issuing cryptocurrencies by conducting complex calculations of cryptographic signature of the block by a special algorithm, and which are subject to registration is formed; 8) the author's definition of a cryptocurrency exchange as a legal entity that has received a license to conduct professional activities in the cryptocurrency market - activities for the exchange of cryptocurrencies and fiat currencies; exchange of one or more types of cryptocurrencies, transfer of cryptocurrencies; storage and / or administration of cryptocurrencies, allowing to control the circulation of cryptocurrencies, or participation and provision of financial services related to the issuer's offer and / or sale of cryptocurrencies - in the manner prescribed by law is provided; 9) the analysis of organizational and functional principles of legal regulation of cryptocurrency

exchanges activity is carried out; 10) the author's definition of an offense in the field of cryptocurrency circulation as a guilty, illegal act or omission of a natural and / or legal person / persons that caused a violation in the cryptocurrency transactions, for which the law provides an appropriate type of legal liability is formed; 11) author's proposals for the formation of the system of legislation of Ukraine, aimed at solving problems related to the functioning of the cryptocurrency market in Ukraine are developed and substantiated.

The dissertation improves: 1) classification of cryptocurrency relations according to the criteria of: functional purpose; content; 2) provisions on the need for legal establishment of state regulation and control over the cryptocurrency market, the functioning of an authorized state bodies system in the field of cryptocurrency market; 3) understanding the essence and classification of the ways of organizing mining activities; 4) features, principles of cryptocurrency exchanges legal regulation; 5) determination of the cryptocurrency state policy and the levels at which it can be implemented; 6) classification of offenses in the field of cryptocurrency circulation according to the criterion of the degree of public danger.

In the dissertation were further developed: 1) provisions on the periodization of financial and legal support of the cryptocurrency market in the recent history of the financial system of Ukraine; 2) scientific views on registration of issuance (mining) of cryptocurrencies and cryptocurrency activities licensing; 3) consolidation of responsibility for violation of the legislation on cryptocurrency circulation in Ukraine; 4) provisions on the use of positive international experience in regulating the cryptocurrency market and effective international cooperation of states in this area.

The practical significance of the obtained results is that the dissertation has a theoretical and applied nature, and its conclusions and suggestions can be used in: research activities - for further study and scientific analysis of financial legal regulation of the cryptocurrency market in Ukraine; law-making - to improve legislative and other normative regulations on the legal regime of cryptocurrencies, conducting operations with cryptocurrencies in Ukraine (act of implementation of the Verkhovna Rada of Ukraine № 04-26/17-2021/20626 (351616) dated January, 26, 2021); law enforcement

activities of public authorities - in conducting analytical work to establish the legal regime of cryptocurrencies, legal liability for violation of the legislation of Ukraine on cryptocurrency circulation (act of implementation of the Head Department of the State Tax Service in Ternopil region № 3726/6 / 19-00-11-01 / 5950 dated March, 15, 2021); educational process of higher education institutions - during lectures and practical classes in the disciplines: "Financial Law of Ukraine", "Administrative Law", "Criminal Law", "Criminal Procedure", "International Financial Law" (act of implementation of the West Ukrainian National University № 126-29/1987 dated December, 15, 2020).

Keywords: cryptocurrency, means of payment, cryptocurrency legal relations, financial regulation, state regulation of cryptocurrency market, legislation in the field of cryptocurrencies, issue (mining) of cryptocurrencies, cryptocurrency exchange, offenses in the field of cryptocurrency circulation.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Ivaniuk, V. (2019). The role of international judicial practice in the legal regulation of the crypto currencies' use. *Kortowski Przegląd Prawniczy*. Wydział Prawa I Administracji Uniwersytetu Warmiaske-Mazurskiego w Olsztynie. № 4. S. 31-34.

2. Ivaniuk, V. (2019). Responsibility of participants of crypto currency market. *Guarantees and Protection of Fundamental Human Rights as the Integral Element of Integration of Ukraine on the EU*. Olsztyn. S. 133-142.

3. Іванюк В. Застосування криптовалюти як інноваційного платіжного засобу. *Актуальні проблеми правознавства*. № 4, 2019. С. 81-85. DOI: 10.35774/app2019.04.081

4. Ivaniuk, V. (2020). Cryptocurrency Exchanges' Regulation: An International Review. *Studia Prawnoustrojowe*. № 48, pp. 67-77. DOI: 10.31648/sp.5520

5. Ivaniuk, V. & Banakh, S. (2020). Cryptocurrency-Related Cybercrimes in Ukraine. *Osteuropa-Recht*. Heft 1, pp. 217-224. DOI: 10.5771/0030-6444-2020-1-217

(Особистий внесок здобувача – положення про класифікацію та характеристики кіберзлочинів з криптовалютою, пропозиції щодо шляхів запобігання та протидії кіберзлочинам з криптовалютою на національному рівні).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Іванюк В. Міжнародна практика регулювання ринку криптовалют. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль. 5-6 квітня 2019 р. С. 83-85.

2. Іванюк В. Правовий режим криптовалют в Україні: генеза позицій фінансових регуляторів. *Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, фінансів та права*: Збірник тез доповідей міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава. 26 березня 2020 р. Ч.6. С. 41-43.

які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Ivaniuk, V. (2017). The Monetary Policy in Ukraine: Legal Institutional and Organizational Basis. *Revue Internationale des Sciences humaines et naturelles*. 2017 Numéro 2. Zürich - Schweiz : Internationale Stiftung Schulung, Kunst, Ausbildung, pp. 87 – 100.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	2
ВСТУП.....	17
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВІДНОСИН, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ У СФЕРІ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТ	
1.1. Сучасний стан та методологія дослідження фінансових правовідносин, які виникають у сфері обігу криптовалют.....	27
1.2. Поняття та особливості криптовалютних правовідносин.....	38
1.3. Специфіка державного регулювання ринку криптовалют в Україні.....	55
Висновки до розділу 1.....	71
 РОЗДІЛ 2. ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З КРИПТОВАЛЮТАМИ	
2.1. Поняття та характеристика процесу емісії (майнінгу) криптовалют.....	76
2.2. Правові підстави використання криптовалюти як засобу платежу.....	90
2.3. Організаційні та функціональні принципи правового регулювання діяльності криптовалютних бірж.....	105
2.4. Відповідальність за порушення законодавства України про обіг криптовалют.....	123
Висновки до розділу 2.....	143
 РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ	
3.1. Міжнародна практика правового регулювання обігу криптовалют.....	147
3.2. Напрями формування системи законодавства України у сфері ринку криптовалют.....	172
Висновки до розділу 3.....	187

ВИСНОВКИ.....	191
----------------------	------------

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	201
--	------------

ДОДАТОК А. Список публікацій здобувача за темою дисертації.....	225
---	-----

ДОДАТОК Б. Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в діяльність Верховної Ради України.....	227
---	-----

ДОДАТОК В. Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в діяльність Головного управління Державної податкової служби у Тернопільській області	228
---	-----

ДОДАТОК Г. Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в діяльність Західноукраїнського національного університету.....	229
---	-----

ДОДАТОК Д. Результати емпіричного дослідження.....	232
--	-----

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Розвиток цифрових технологій зумовив численні виклики перед регуляторами фінансової системи. Одним із них є поява і стрімке поширення криптовалют, які набувають специфіки нового платіжного засобу XXI століття. Незважаючи на те, що криптовалюта є абсолютно інноваційним феноменом, численні компанії у всьому світі приймають її як засіб платежу. Варто звернути увагу на той факт, що провідні міжнародні платіжні системи Mastercard (об'єднує 22 тисячі фінансових установ в 198 країнах світу) та Visa (щорічний торговий обіг карток становить 2,5 трильйони доларів США) у липні 2020 року зробили рішучі заяви на підтримку використання криптовалют у якості засобу платежу, вказавши про позитивне ставлення до криптовалютних бірж та платформ, що сигналізує про зміну сприйняття традиційного фінансового простору. В результаті цього, криптовалютна діяльність поставила питання про необхідність еволюції та адаптації законодавчої бази, особливо з точки зору запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, інших ризиків протиправного використання криптовалют.

Фінансові системи демонструють зацікавлення до тлумачення такої фінансової інновації як криптовалюта, що резонує із спробами законотворців юридично визначити та закріпити правовий режим криптовалют. Відмітимо і те, що 30 травня 2018 року була прийнята Директива (ЄС) 2018/843 Європейського Парламенту і Ради про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 щодо запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей чи фінансування тероризму та внесення змін до Директив 2009/138/ЄС та 2013/36/ЄС, яка спрямована на протидію злочинності у сфері ринку криптовалют та охоплення всіх потенційних можливостей їх використання. Директива чітко закріплює, що криптовалюту можна використовувати як платіжний засіб.

З огляду на ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони Україна взяла на себе

зобов'язання, що стосуються забезпечення поступової адаптації законодавства України до *acquis communautaire*. Відтак, було імплементовано в тлумачення терміну «віртуальний актив» здатність виконувати платіжну функцію криптовалютами у непрофільному законі. Однак, поза увагою залишились важливі питання емісії (майнінгу) криптовалют, діяльності криптовалютних бірж, системи уповноважених державних органів з контролю за ринком криптовалют, правового статусу учасників криптовалютних правовідносин, відповідальності за вчинення правопорушень у сфері обігу криптовалют, що призводить до формування неоднозначної правозастосовної практики в Україні.

Відповідно, актуальність дослідження обумовлена: по-перше, необхідністю функціонування ринку криптовалют у правовому полі, що уніфікує розуміння сутності юридичної природи криптовалюти усіма суб'єктами розрахункових правовідносин, органами державної влади, суб'єктами господарювання, фізичними особами; по-друге, потребою узгодження українського законодавства, що регламентує ринок криптовалют з європейським з огляду на євроінтеграційний курс України; по-третє, важливістю збалансування інтересів держави та інтересів учасників ринку криптовалют; по-четверте, необхідністю своєчасного попередження, виявлення та реагування на вчинення правопорушень у сфері обігу криптовалют, які здійснюються з використанням найсучасніших інформаційних технологій; по-п'яте, необхідністю розширення клієнтської бази фінансових установ за рахунок осіб, що вважають за краще використовувати саме криптовалюти для оплати товарів і послуг.

Таким чином, формування концепції фінансово-правового регулювання ринку криптовалют в Україні на засадах поєднання теорії та практики криптовалютної діяльності з використанням сучасних методів наукового пізнання є безумовно надзвичайно актуальним напрямком наукової розробки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Тематика дослідження відповідає завданням, визначеним у Плані заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року,

Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року (затвердженій Національним банком України, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Міністерством фінансів України, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб), Концепції державного регулювання операцій з криптовалютами (схваленій Радою з фінансової стабільності). Тема дисертації відповідає плану науково-дослідної роботи кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Західноукраїнського національного університету «Правове забезпечення публічного адміністрування в сфері економіки» (номер державної реєстрації – 0116U000174).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є комплексне визначення фінансово-правових засад регулювання ринку криптовалют в Україні на основі аналізу теоретико-правових досліджень, чинного законодавства України та міжнародного досвіду, розробка пропозицій щодо удосконалення нормативної та правореалізаційної діяльності у цій сфері.

Для реалізації мети у дисертаційному дослідженні поставлено наступні завдання:

- здійснити огляд наукових джерел та визначити методологію дослідження;
- з'ясувати сутність, особливості криптовалютних правовідносин та державного регулювання ринку криптовалют в Україні;
- встановити поняття та охарактеризувати процес емісії (майнінгу) криптовалют;
- обґрунтувати правові підстави використання криптовалюти як засобу платежу;
- виокремити організаційні та функціональні принципи правового регулювання діяльності криптовалютних бірж;
- уточнити відповідальність за порушення законодавства України про обіг криптовалют;
- здійснити аналіз міжнародної практики правового регулювання обігу криптовалют;

- виявити проблеми та розробити конкретні пропозиції та рекомендації, спрямовані на формування системи законодавства України у сфері ринку криптовалют.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі функціонування ринку криптовалют в Україні.

Предмет дослідження – фінансово-правове регулювання ринку криптовалют в Україні.

Методи дослідження. Формування комплексу методів дослідження зумовлено метою, об'єктом та предметом дисертаційної роботи. За допомогою історико-правового методу здійснено огляд окремих елементів ринку криптовалют і безпосередньо криптовалюти в їх еволюційному розвитку, ретроспективний аналіз процесу законотворчої діяльності щодо обігу криптовалют, позиції фінансових регуляторів щодо правового режиму криптовалют, відстеження генезису проблем, що виникають в процесі обігу криптовалют (підрозділи 1.1, 1.2). Застосовуючи герменевтичний метод, інтерпретовані тексти наукових праць у сфері фінансово-правового регулювання ринку криптовалют в Україні, а також з'ясовані зв'язки між нормами, що пояснюють сутність окремих термінів, та нормами, що підлягали тлумаченню, що сприяло належному розкриттю змісту та узагальненню сформульованих у роботі положень (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4). За допомогою формально-юридичного методу сформовано власні авторські визначення та вдосконалено існуючий понятійно-категоріальний апарат сфери ринку криптовалют (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4). Окремі елементи сфери ринку криптовалют досліджувались із застосуванням соціологічних та статистичних методів, що надало можливість встановити напрями сучасного розвитку правового регулювання криптовалютного ринку (підрозділ 2.2). За допомогою порівняльно-правового методу було виявлено спільні та відмінні риси інституту ліцензування криптовалютної діяльності, співставлено позиції різних держав щодо правового режиму криптовалют з метою виявлення переваг, недоліків, ризиків та перспектив розвитку, запропоновано сприятливі шляхи інтеграції

міжнародного досвіду в українську практику (підрозділи 2.1, 3.1). Системно-структурний метод уможливив розгляд криптовалютних правовідносин як складного цілісного явища, виявлення їх елементів та зв'язків між ними; дослідження закономірностей розвитку фінансово-правового регулювання ринку криптовалют; встановлення всієї сукупності зв'язків, притаманних правовому режиму криптовалют (підрозділи 1.2, 1.3, 2.2, 3.1). Метод правового моделювання дозволив сформулювати оптимальні рекомендації щодо запровадження спеціального правового регулювання та удосконалення чинного законодавства в частині фінансово-правового регулювання ринку криптовалют в Україні (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.2). Окрім зазначеного, SWOT-аналіз сприяв досить вдалому стратегічному визначенню єдиного ефективного підходу до визначення юридичної природи криптовалюти як засобу платежу шляхом наукової розробки переваг, недоліків, перспектив розвитку та загроз, що постануть в результаті запровадження комплексного фінансового регулювання обігу криптовалют (підрозділ 2.2).

З метою формування авторських уявлень щодо криптовалюти як засобу платежу, категорії «криптовалютні правовідносини» та специфікації елементів криптовалютних правовідносин у роботі використано дослідження таких вчених, як: О. І. Береславської, Г. О. Борисенко, О. Бречко, Л. К. Воронової, Т. Желюк, А. Ю. Ільїна, В. О. Косовського, Т. А. Латковської, І. Лубенець, С. І. Лучковської, В. П. Нагребельного, А. С. Нестеренко, О. П. Орлюк, В. Г. Сословського, Ю. В. Федорової, Т. Чернадчук, Росс Дж. Андерсон (англ. Ross J. Anderson), Гарріка Хайлемана (англ. Garrick Hileman), Р. Хубен (англ. R. Houben), Лорі Ло (англ. Laurie Law), Меліни К. Мутамбе (англ. Melina K. Mutambaie), Мішель Раукс, (англ. Michel Rauchs), Сьюзен Сабетт (англ. Susan Sabett), А. Снайперс (англ. A. Snyers), Джеррі Солінас (англ. Jerry Solinas), Олександра Охуезе Віктора (англ. Alexander Okhuese Victor), Девіда В. Перкінса (англ. David W. Perkins), а також позиції Світового банку, Європейського центрального банку, Європейської банківської організації (англ. European Banking Authority).

Для дослідження питань специфіки державного регулювання ринку криптовалют в Україні важливим був аналіз робіт таких вчених, як: Л. М. Акімової, Н. В. Архірейської, Є. П. Бондаренка, Н. В. Валенюк, Д. М. Дмитренка, А. Г. Загороднього, К. Ф. Ковальчука, Г. О. Партин, С. М. Попової, В. Ф. Роля, В. В. Сергієнко та інших, а також позиції українських законотворців та фінансових регуляторів.

Основними науковими доробками, дотичними до правового регулювання проведення операцій з криптовалютами, що становлять теоретико-методологічну основу поглядів автора, є праці: І. Арзіна, А. Гаврилова, Б. В. Деревянко, М. М. Дудіна, І. С. Єрмохіна, О. П. Заруцької, О. В. Зінченко, А. В. Зубарева, Т. Б. Прохорець, А. М. Колодій, А. Д. Левашенко, М. В. Ляснікова, А. А. Максурова, О. М. Мельник, А. З. Підгорного, Г. І. Салівон, М. В. Старинського, О. В. Старчук, О. В. Самоуськова, Є. В. Сінельнікової-Мурильової, П. В. Труніна, Я. І. Чайковського, І. М. Шопіної, А. А. Юр'єва, Прашант Анкалькоті (англ. Prashant Ankalkoti), С. Г. Сантош (англ. Santhosh S. G.), Гарріка Хілемана (англ. Garrick Hileman), Мішель Раукс (англ. Michel Rauchs), О. А. Туркот, Л. Леперванче (англ. Luisa Lepervanche), Е. Ваната (пол. Emanuel Wanat) та інших.

Емпіричною основою дослідження виступають: оприлюднені матеріали наукових досліджень, результати власного емпіричного дослідження та вивчення матеріалів, що стосуються ринку криптовалют, а також соціологічних даних, матеріали засобів масової інформації.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень фінансово-правового регулювання ринку криптовалют в Україні. У результаті проведеної наукової розвідки висунуто та обґрунтовано низку нових, важливих наукових положень, сформульовано ряд концептуальних висновків, що можуть бути використані для формування системи законодавства України у сфері ринку криптовалют. Основні з них такі:

уперше:

надано авторське визначення криптовалюти як альтернативного засобу платежу, номінованого у власній розрахунковій одиниці, врегульованого фінансово-правовими нормами, використання якого базується на криптографічних методах для забезпечення фінансових транзакцій з метою погашення боргових зобов'язань;

обґрунтовано, що криптовалютні правовідносини є особливим видом фінансових правовідносин з власною структурою, елементами якої є: суб'єкт, об'єкт, юридичний і фактичний зміст;

доведено доцільність використання криптовалют як засобу платежу;

надано авторське визначення державного регулювання ринку криптовалют як системи базових нормативних вимог, юридичних методів та способів, за допомогою яких здійснюється державний вплив на врегулювання сфери криптовалютних правовідносин;

розроблені переваги, недоліки, перспективи розвитку та загрози, що постануть в результаті запровадження комплексного правового регулювання використання криптовалют як засобу платежу за допомогою SWOT-аналізу;

визначено необхідність формування комплексної системи інноваційного фінансового законодавства у сфері ринку криптовалют;

сформовано авторське визначення емісії (майнінгу) криптовалют як сукупності дій фізичних та/або юридичних осіб, що спрямовані на випуск в обіг криптовалют шляхом проведення складних обчислень криптографічного підпису блоку за спеціальним алгоритмом, та які підлягають реєстрації;

надано авторське визначення криптовалютної біржі як юридичної особи, яка отримала ліцензію на провадження професійної діяльності на криптовалютному ринку – діяльності з обміну криптовалют та фіатних валют; обміну одного або більше видів криптовалют, переказу криптовалют; зберігання та/або адміністрування криптовалют, що дозволяють контролювати обіг криптовалют, чи участі і надання фінансових послуг, пов'язаних із пропозицією емітента та/або продажем криптовалют - в порядку, встановленому законодавством;

здійснено аналіз організаційних та функціональних принципів правового регулювання діяльності криптовалютних бірж;

сформовано авторське визначення правопорушення у сфері обігу криптовалют як винної, протиправної дії чи бездіяльності фізичної та/або юридичної особи/осіб, яка спричинила порушення у здійсненні операцій з криптовалютою, за яку законом передбачено відповідний вид юридичної відповідальності;

розроблені та обґрунтовані авторські пропозиції щодо формування системи законодавства України, спрямовані на вирішення проблем, пов'язаних із функціонуванням ринку криптовалют в Україні;

удосконалено:

класифікацію криптовалютних правовідносин за критеріями функціонального призначення, змісту;

положення про необхідність правового закріплення державного регулювання та контролю за ринком криптовалют, функціонування системи уповноважених державних органів у сфері ринку криптовалют;

розуміння сутності та класифікацію способів організації майнінгової діяльності;

ознаки, принципи правового регулювання діяльності криптовалютних бірж;

визначення криптовалютної політики держави та рівні, на яких вона може здійснюватись;

класифікацію правопорушень у сфері обігу криптовалют за критерієм ступеня суспільної небезпеки;

дістали подальшого розвитку:

положення щодо періодизації фінансово-правового забезпечення ринку криптовалют у новітній історії фінансової системи України;

наукові погляди щодо реєстрації емісії (майнінгу) криптовалют та ліцензування криптовалютної діяльності;

закріплення відповідальності за порушення законодавства про обіг криптовалют в Україні;

положення про використання позитивного міжнародного досвіду регулювання ринку криптовалют та дієве міжнародне співробітництво держав у цій сфері.

Практичне значення отриманих результатів. Дисертаційне дослідження має теоретико-прикладний характер, а його висновки та пропозиції можуть бути використаними у:

– науково-дослідній діяльності – для подальшого вивчення та наукового аналізу фінансово-правового регулювання ринку криптовалют в Україні;

– правотворчості – для удосконалення законодавчих та інших нормативних актів щодо правового режиму криптовалют, проведення операцій з криптовалютами в Україні (акт впровадження Верховної Ради України № 04- 26/17-2021/20626(351616) від 26.01.2021 року);

– правозастосовній діяльності органів державної влади - при проведенні аналітичної роботи з метою встановлення правового режиму криптовалют, юридичної відповідальності за порушення законодавства України про обіг криптовалют (акт впровадження Головного управління Державної податкової служби у Тернопільській області № 3726/6/19-00-11-01/5950 від 15.03.2021 року);

– навчальному процесі закладів вищої освіти під час проведення лекційних та практичних занять з дисциплін: «Фінансове право України», «Адміністративне право», «Кримінальне право», «Кримінальний процес», «Міжнародне фінансове право» (акт впровадження Західноукраїнського національного університету № 126-29/1987 від 15.12.2020 року).

Апробація матеріалів дисертації. Результати роботи обговорювалися на засіданні фахового семінару Західноукраїнського національного університету (протокол № 6 від 28.01.2021 року).

Теоретичні та прикладні положення та висновки дисертації обговорювались на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих

столах. Основні з них: IV Міжнародна науково-практична конференція «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (м. Тернопіль, 5-6 квітня 2019 р.), Міжнародний круглий стіл «Гарантії та захист основних прав людини як невід’ємний елемент інтеграції України в ЄС» (м. Тернопіль, 10 липня 2019 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, фінансів та права» (м. Полтава, 26 березня 2020 р.).

Структура роботи. Дисертація складається з анотації державною та англійською мовами, списку публікацій здобувача за темою дисертації, вступу, трьох розділів, які об’єднують дев’ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (211 найменувань на 23 сторінках) і 5 додатків (на 8 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 232 сторінки, з яких основний текст – 184 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВІДНОСИН, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ У СФЕРІ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТ

1.1. Сучасний стан та методологія дослідження фінансових правовідносин, які виникають у сфері обігу криптовалют

Криптовалюта як абсолютно нове явище та феномен у платіжній сфері істотно випереджає появу ґрунтовних досліджень щодо її природи й змісту, а також правового регулювання. Незважаючи на всі практичні кроки та спроби держави щодо її законодавчого закріплення, вона постійно розвивається, обирає нові види підлаштування до вимог сучасності, залишаючись при цьому поза правовим полем. У свою чергу, спроби ефективно врегулювати криптовалюти у всьому світі чітко демонструють проблеми, з якими стикаються уповноважені органи різних держав при намірі не лише визначити сутність криптовалют, технічні основи їх функціонування, а й встановити їх належний правовий режим, впроваджуючи у нові суспільні відносини.

Цифрові технології та Інтернет вносять суттєві зміни в сучасну життєдіяльність. Тому європейська спільнота розробила стратегію розвитку єдиного цифрового ринку з метою посилення ролі Європи у світовій економіці, що дедалі більше керується інноваціями та технологіями. Вбачається, що для вдосконалення економічної ситуації та зростання конкурентоспроможності одним із факторів розвитку єдиного ринку Європейського Союзу є саме криптовалюта. Формування законодавчої й інституційної бази для функціонування ринку криптовалют є основним та нагальним завданням в Україні. У даному контексті особливо важливим є дослідження фінансово-правового регулювання ринку криптовалют на шляху розвитку демократичної правової України.

У процесі наукової розробки питань фінансово-правового регулювання ринку криптовалют в Україні у роботі поєднано практику правового регулювання сфери криптовалют з принципами ефективного нормотворення та науково-теоретичними концепціями. Переконані, що такий симбіоз слугуватиме позитивною основою для отримання якісних результатів, що можуть бути використані для формування правового режиму криптовалют та вдосконалення платіжної системи в цілому, модернізації правового регулювання фінансової системи України.

Беручи до уваги той факт, що проблематика функціонування ринку криптовалют є системною, вона може бути досліджена з використанням положень різних галузей науки у цілому і галузей права, зокрема. З огляду на зазначене, основою цього дослідження став наступний комплекс бібліографічних джерел: дослідження теоретичного змісту; наукові роботи у сфері правового режиму криптовалют; наукові дослідження криптовалютного спрямування в діяльності криптовалютних бірж; наукові праці з питань здійснення операцій з криптовалютою.

Відзначимо, що дана робота є однією з перших, які порушують нове для правової науки питання фінансово-правового регулювання ринку криптовалют в Україні. У зв'язку з цим, наукові розробки правового закріплення ринку криптовалют здійснювались в основному на рівні наукових статей, оскільки досі відсутні системні монографічні роботи даного напрямку в Україні. Водночас, на рівні дисертаційних досліджень останніми роками фахівцям різних галузей науки у цілому та галузей права, зокрема, були розглянуті окремі аспекти функціонування ринку криптовалют, дотичні до предмета нашого дослідження.

Питання доцільності формування законодавчих основ у сфері обігу криптовалют спробував зачепити Є. М. Білоусов у своєму докторському дослідженні «Господарсько-правові засоби забезпечення економічної безпеки України» (2019 р.) [1]. Автор визначає такі пріоритетні напрями реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки України, як: уніфікацію національного законодавства у визначеній сфері із законодавством

Європейського Союзу, модернізацію системи контролю та моніторингу за рухом товарів та послуг, особливо з інноваційною компонентою, оптимізацію функціонування існуючої системи запобігання та протидії правопорушенням в економічній сфері шляхом здійснення постійного моніторингу її стану, заохочення транскордонного співробітництва. Крім того, наголошено на необхідності протидії тіньовій економіці шляхом законодавчого закріплення зменшення обсягу розрахунків у готівковій формі, а також формування фундаментального законодавства у сфері обігу та використання криптовалют.

Дослідник Т. Ю. Ткачук у своїй дисертації «Правове забезпечення інформаційної безпеки в умовах євроінтеграції України» (2019 р.) [2] обґрунтовує потребу правового врегулювання нових суспільних відносин з приводу Інтернет-розрахунків, криптовалют, електронної комерції, у зв'язку із розвитком інформаційної економіки в геополітиці держав, що є стратегічно важливим аспектом в соціально-економічному розвитку кожної країни та потребує першочергової уваги на всіх рівнях та етапах державотворення.

У дисертації А. Т. Проценка « Правове регулювання обігу електронних грошей в Україні» (2016 р.) [3] аналізується фінансово-правова природа електронних грошей, визначений правовий статус видів електронних грошей, що функціонують на фінансовому ринку України на сучасному етапі, стан правового регулювання обігу електронних грошей та основні тенденції розвитку такого регулювання в Європейському Союзі. Дослідник узагальнює підходи до визначення правового статусу криптовалют у зарубіжних країнах та окреслює перспективи нормативного закріплення їх обігу в Україні. Важливою новацією цього дослідження є визначення криптовалют як особливого виду електронних грошей, що являють собою зашифрований спеціальною програмою код, який розраховується за специфічним алгоритмом, що здійснюється групою обчислювальних потужностей, фіксується, зберігається на електронному носії та приймається як засіб платежу, якому притаманний піринговий характер, відкритий код, децентралізація та відсутність гарантованого забезпечення. Прокоментуємо щодо останнього, що така дефініція демонструє сутність

криптовалют здебільшого з технічної сторони, однак залишає поза увагою деталізацію саме її фінансово-правової сторони з точки зору платіжної функції.

Крім згаданих підходів до обігу криптовалют, пропонується такий авторський внесок як пропозиції щодо унормування обігу криптовалют на території України, зважаючи на світовий досвід неможливості стримування процесу їх обігу попри заборону урядом, що сприятиме трансформації в більш сучасну форму українського фінансового ринку.

Зазначимо, що окремі аспекти криптовалют детальніше з'ясовувались у працях науковців економічних наук, зокрема: Д. М. Гладких «Забезпечення банківської безпеки України в умовах розвитку інформаційної економіки» (2019 р.) [4], Н. В. Даценко «Система моделей оцінювання та прогнозування інноваційних фінансових інструментів (на прикладі криптовалют)» (2019 р.) [5], А. О. Дек «Моделювання поведінки агентів ринку криптовалют» (2019 р.) [6], В. О. Корнівська «Трансформації інститутів фінансового посередництва в умовах становлення інформаційно-мережевої економіки» (2019 р.) [7], Р. Й. Бачо «Розвиток ринків небанківських фінансових послуг (аналітичний та інституційний аспекти)» (2018 р.) [8], О. М. Підхомний «Фінансова безпека України: методологія аналізу та стратегічні орієнтири» (2015 р.) [9].

Разом з тим, акцентуємо увагу на тому, що усі наявні праці характеризують криптовалюту надто абстрактно, містять розмитість практичних кроків та деталізацію занадто вузьких аспектів її розуміння (здебільшого технічних), ніби автори не особливо вбачили можливість реалізації їхніх досить важливих напрацювань.

Отже, приведений огляд наукових досліджень засвідчує, що у межах спеціальності 081 – Право робіт, які системно розкривали б специфіку фінансово-правового регулювання ринку криптовалют в Україні, наразі немає. Тому для розуміння методологічних засад ринку криптовалют в Україні розглянуто наукові праці дисертаційного рівня, які розкривали окремі питання цієї проблематики.

З метою формування авторських уявлень щодо криптовалюти як засобу платежу, категорії «криптовалютні правовідносини» та специфікації елементів криптовалютних правовідносин у роботі використано дослідження таких вчених, як: О. І. Береславської, Г. О. Борисенко, О. Бречко, Л. К. Воронової, Т. Желюк, А. Ю. Ільїна, В. О. Косовського, Т. А. Латковської, І. Лубенець, С. І. Лучковської, В. П. Нагребельного, А. С. Нестеренко, О. П. Орлюк, В. Г. Сословського, Ю. В. Федорової, Т. Чернадчук, Росс Дж. Андерсон (англ. Ross J. Anderson), Гарріка Хайлемана (англ. Garrick Hileman), Р. Хубен (англ. R. Houben), Лорі Ло (англ. Laurie Law), Меліни К. Мутамбе (англ. Melina K. Mutambaie), Мішель Раукс, (англ. Michel Rauchs), Сьюзен Сабетт (англ. Susan Sabett), А. Снайперс (англ. A. Snyers), Джеррі Солінас (англ. Jerry Solinas), Олександра Охуезе Віктора (англ. Alexander Okhuese Victor), Девіда В. Перкінса (англ. David W. Perkins), а також позиції Світового банку, Європейського центрального банку, Європейської банківської організації (англ. European Banking Authority).

Сьогодні особливо актуальним у контексті ефективного функціонування всієї фінансової системи України є питання державного регулювання ринку криптовалют в Україні. З цією метою важливим був аналіз робіт таких вчених, як: Л. М. Акімової, Н. В. Архірейської, Є. П. Бондаренка, Н. В. Валенюк, Д. М. Дмитренка, А. Г. Загороднього, К. Ф. Ковальчука, Г. О. Партин, С. М. Попової, В.Ф. Роля, В. В. Сергієнко та інших, а також позиції українських законотворців та фінансових регуляторів.

Основними науковими доробками, дотичними до правового регулювання проведення операцій з криптовалютами, що становлять теоретико-методологічну основу поглядів автора, є праці: І. Арзіна, А. Гаврилова, Б. В. Деревянко, М. М. Дудіна, І. С. Єрмохіна, О. П. Заруцької, О. В. Зінченко, А. В. Зубарева, Т. Б. Прохорець, А. М. Колодій, А. Д. Левашенко, М. В. Ляснікова, А. А. Максурова, О. М. Мельник, А. З. Підгорного, Г. І. Салівон, М. В. Старинського, О. В. Старчук, О. В. Самоєнкова, Є. В. Сінельнікової-Мурильової, П. В. Труніна, Я. І. Чайковського, І. М. Шопіної, А. А. Юр'єва, Прашант Анкалькоті (англ. Prashant Ankalkoti), С. Г. Сантош (англ.

Santhosh S. G.), Гарріка Хілемана (англ. Garrick Hileman), Мішель Раукс (англ. Michel Rauchs), О. А. Туркот, Л. Леперванче (англ. Luisa Lepervanche), Е. Ваната (пол. Emanuel Wanat) та інших. Разом з цим, вагому основу в процесі аргументації забезпечили положення Директиви (ЄС) 2018/843 Європейського Парламенту і Ради про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 щодо запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей чи фінансування тероризму та внесення змін до Директив 2009/138/ЄС та 2013/36/ЄС; рішення Суду Справедливості Європейського Союзу у справі C-264/14 Skatteverket v David Hedqvist; судова практика України, позиція Комітету з платіжних систем і систем розрахунків Банку міжнародних розрахунків; положення Кодексу належної практики щодо забезпечення прозорості у грошово-кредитній та фінансовій політиці, прийнятого Тимчасовим комітетом Міжнародного валютного фонду, а також позиції фахівців-практиків у сфері ринку криптовалют.

Таким чином, необхідно зазначити, що дослідження фінансово-правового регулювання ринку криптовалют в Україні у сучасній науці фінансового права є одним із провідних завдань наукового обґрунтування використання криптовалюти як засобу платежу, реалії існування цього нового для України платіжного засобу перебувають у динамічному розвитку.

Спеціалізоване знання, необхідне при дослідженні питань ринку криптовалют в Україні, вимагає відповідної методології, зважаючи на складність емпіричної та теоретичної структури досліджуваної проблематики. Комплексність правового регулювання функціонування ринку криптовалют є може бути досліджена з позицій різних галузей науки у цілому і галузей права, зокрема.

Як вдало зазначають науковці Д. В. Лук'янов, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський: «методологія юридичної науки – зумовлена особливостями правової реальності цілісна та узгоджена система методів (способів, засобів та прийомів) пізнання державно-правової дійсності; є багаторівневою та складається з різних за своїм змістом та сферою застосування

методів пізнання держави і права – способів вивчення державно-правових явищ і процесів, одержання та систематизації об'єктивних і достовірних знань про державно-правову дійсність за допомогою конкретних засобів і прийомів дослідження» [10, с. 9].

Аналізуючи питання методології дослідження фінансових правовідносин, які виникають у сфері обігу криптовалют, виокремимо позицію дослідниці Ю. Баранової, яка виокремлює наступні «ознаки, характерні методологічним положенням:

- а) дослідження знань про зв'язки та властивості правової реальності, правила функціонування та розвитку правових об'єктів;
- б) урегулювання наукової діяльності та спрямування дослідника на правильний шлях пізнання істини;
- в) виділення об'єкта, предмета, методологічного інструментарію при здійсненні дослідження як визначальних категорій наукового пізнання;
- г) апробація результатів на дослідницькому рівні;
- д) зацикленість на успішну реалізацію наукових завдань;
- е) ризиками є дані з неточними і нестійкими значеннями, тобто не є абсолютами дослідницької діяльності та допускаються випадки відхилення від їх вимог тощо» [11, с. 13].

Беручи до уваги зазначене, зауважимо, що проблемні наукові ідеї у сфері ринку криптовалют, що підтверджуються відсутністю комплексного системного дослідження концептуальних засад його розвитку, спричинені багатьма причинами, зокрема:

- 1) відсутністю уніфікованого наукового підходу до розуміння теоретичних засад криптовалютних правовідносин;
- 2) надто низькою кількістю фундаментальних теоретичних досліджень щодо правового режиму криптовалют, можливості їх використання як засобу платежу;
- 3) необхідністю для розвитку концептуальних засад криптовалютних правовідносин змістоіного аналізу наукових положень, що стосуються елементів

криптовалютних правовідносин, правового регулювання емісії криптовалют та діяльності криптовалютних бірж, відповідальності за правопорушення у сфері ринку криптовалют, органів, що здійснюватимуть нагляд та контроль у визначеній сфері.

У контексті методології відмітимо, що для проведення досліджень у сфері ринку криптовалют сьогодні відсутній єдиний чітко визначений методологічний інструментарій, що унеможлиблює вирішення численних аспектів щодо правового врегулювання, функціонування та розвитку криптовалютних правовідносин в сучасних умовах інноваційного поступу. Саме за допомогою застосування методології наукових досліджень видається здійсненням розроблення та формування теоретичних засад правовідносин, які виникають в сфері обігу криптовалют.

У роботі досліджено комплекс відносин, починаючи від загального розуміння сутності та правового режиму криптовалют в Україні, фінансово-правового регулювання ринку криптовалют, а також базуючись на цьому, запропоновано комплекс рекомендацій щодо їх належного правового закріплення. Беручи до уваги зазначене, використані наступні методи наукового дослідження: історико-правовий, герменевтичний, формально-юридичний, соціологічний, статистичний, порівняльно-правовий, системно-структурний, правового моделювання. Також з метою формування єдиного ефективного підходу та стратегії до визначення юридичної природи криптовалюти як засобу платежу здійснено наукову розробку переваг, недоліків, можливостей та загроз, що постануть в результаті запровадження фінансового правового регулювання використання криптовалют, за допомогою SWOT-аналізу.

Історико-правовий метод забезпечив розгляд окремих елементів ринку криптовалют і безпосередньо криптовалюту в їх еволюційному розвитку, відстеження генезису проблем, що виникають в процесі обігу криптовалют. Для нашого наукового дослідження даний метод відіграє важливе значення з огляду на те, що нормативне врегулювання криптовалют в Україні перебуває лише на етапі становлення. Тому за допомогою історико-правового методу ми

сформували уявлення про етапи становлення криптовалюти, ретроспективний аналіз процесу законотворчої діяльності щодо обігу криптовалют, позиції фінансових регуляторів щодо правового режиму криптовалют.

Для правових розробок застосовано і герменевтичний метод, оскільки його основне завдання – тлумачення і розуміння текстів. Відтак, застосовуючи даний метод інтерпретовано тексти наукових праць у сфері фінансово-правового регулювання ринку криптовалют в Україні, а також з'ясовані зв'язки між нормами, що пояснюють сутність окремих термінів та нормами, що підлягали тлумаченню, що сприяє належному розкриттю змісту та узагальнення сформульованих у роботі положень.

Формально-юридичний метод застосовувався для з'ясування природи окремих явищ дійсності у їхньому зв'язку з конкретними процесами. Симбіоз різних наукових позицій, думок, наукового досвіду, позицій фінансових регуляторів забезпечили формування власних авторських визначень та вдосконалення існуючого понятійно-категоріального апарату сфери ринку криптовалют. Зокрема, з метою розкриття особливостей криптовалютних відносин були розроблені авторські визначення «криптовалютні правовідносини», «криптовалюта»; з метою дослідження процесу емісії (майнінгу) криптовалют було розроблено авторське визначення «емісія (майнінг) криптовалют»; з метою аналізу принципів діяльності криптовалютних бірж були запропоновані авторські визначення «криптовалютна біржа», «принципи правового регулювання діяльності криптовалютних бірж», «функціональні принципи правового регулювання діяльності криптовалютних бірж», «криптовалютна політика держави», «організаційні принципи регулювання діяльності криптовалютних бірж». Крім того, за допомогою цього методу здійснено класифікацію учасників криптовалютних правовідносин, а також наукове опрацювання й аналіз нормативно-правових актів, що стосуються сфери ринку криптовалют і запропоновані конкретні заходи щодо його системного формування.

Окремі елементи сфери ринку криптовалют досліджувались із застосуванням соціологічних та статистичних методів, що надало можливість встановити напрями сучасного розвитку правового регулювання криптовалютного ринку, адже базуючись на конкретних кількісних показниках та даних, можна виокремити суттєві прогалини та проблемні аспекти при здійсненні операцій з криптовалютами, недоопрацювання законотворців у спробі врегулювати визначену сферу правовідносин. Також було проведено власне емпіричне дослідження, що уможливило формування авторської позиції стосовно можливості використання криптовалют як засобу платежу.

Для аналізу фінансово-правового регулювання ринку криптовалют в Україні надзвичайно важливою фундаментальною методологічною базою виступає методологія порівняльного правознавства. Відмітимо, що саме порівняльно-правовий метод сприяє пошуку найпрогресивніших тенденцій, досвіду, закономірностей в міжнародно-правовій практиці. За допомогою зазначеного методу було досліджено досвід ефективного правового врегулювання операцій з криптовалютами як засобом платежу. Крім того, порівняльно-правовий метод надав можливість виявити спільні та відмінні риси інституту ліцензування криптовалютної діяльності, співставити позиції різних держав щодо правового режиму криптовалют з метою виявлення їх переваг, недоліків, ризиків та можливостей. Беручи до уваги зазначене, були запропоновані сприятливі шляхи інтеграції міжнародного досвіду в українську практику. Разом з тим, такі рекомендації та пропозиції формувались з урахуванням необхідності порівняння окремих аспектів ринку криптовалют лише в тій частині, в якій вони забезпечують вирішення конкретної проблеми в правовому регулюванні.

Одним із найбільш значущих методів дослідження правовідносин, що виникають у сфері обігу криптовалют, є системно-структурний метод. Його роль у нашому дослідженні полягає в можливості: розглядати криптовалютні правовідносини як складне цілісне явище, виявити їх елементи та зв'язки між ними; дослідити закономірності розвитку фінансово-правового регулювання

ринку криптовалют; встановити всю сукупність зв'язків, які притаманні правовому режиму криптовалют. Крім того, за допомогою системно-структурного методу у дослідженні охарактеризовано основні положення фінансово-правового регулювання ринку криптовалют в Україні та запропоновано напрями організаційного удосконалення. Саме застосування цього методу сприяло розгляду правових засад діяльності уповноважених державних органів з контролю в сфері обігу криптовалют, аналізу впливу законодавства на здобутки у функціонуванні таких органів інших країн світу.

Метод правового моделювання відіграє важливу роль у процесі пізнання правових явищ на основі побудови моделей, спрямований на пошук варіантів, які будуть найбільш ефективними для вирішення конкретної проблеми. У нашому дослідженні даний метод дозволив сформулювати оптимальні рекомендації щодо запровадження спеціального правового регулювання та удосконалення чинного законодавства в частині фінансово-правового регулювання ринку криптовалют в Україні.

SWOT-аналіз сприяв досить вдалому стратегічному визначенню єдиного ефективного підходу до визначення юридичної природи криптовалюти як засобу платежу. Даний метод уможливив наукову розробку переваг, недоліків, можливостей та загроз, що постануть в результаті запровадження фінансового регулювання використання криптовалют. Завдяки такому аналізу вдалось не лише обґрунтувати доцільність закріплення правового режиму засобу платежу для криптовалюти, а й сформулювати пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства в частині відповідальності за правопорушення у сфері ринку криптовалют в Україні.

Як наслідок, сукупність усіх зазначених методів слугувала меті ефективної і правильної розробки пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства та практичних підходів фінансово-правового регулювання ринку криптовалют в Україні.

1.2. Поняття та особливості криптовалютних правовідносин

Сьогодні криптовалюта є унікальною передумовою трансформації технологій в давно існуючих фінансових системах. Адже за своєю суттю вона здатна заповнювати прогалини в сучасних фінансових технологіях та в змозі вирішити традиційні банківські проблеми. Банки досліджують потенціал блокчейна для врегулювання міжбанківських операцій, а компанії та уряди використовують цю технологію для своєї здатності зменшити транзакційні витрати.

Сучасна фінансова система є доволі складним механізмом. Ефективність її функціонування визначається двома істотними факторами. По-перше, налагодженістю фінансових відносин у суспільстві. По-друге, ефективне функціонування фінансової системи залежить від організації управління нею [12]. Разом з тим, фінансова система постійно видозмінюється новітніми технологіями, а сучасне суспільство стоїть на етапі вибору тієї фінансової системи, яка задовольнить інтереси усіх учасників ринку, а тому швидше за все, відбудеться перехід до використання цифрових грошей. На фоні зазначеного роль криптовалют суттєво зростає, оскільки еволюційно вони покликані здійснити поступову трансформацію грошово-фінансових та платіжних відносин, а їх принципова відмінність від інших платіжних засобів полягає лише в способі їх випуску (майнінгу), зберіганні та проведенні платіжних операцій [13, с. 148-149].

З огляду на зазначене і з метою формування поняття, особливостей криптовалютних відносин вважаємо необхідним:

- 1) проаналізувати їх сутність крізь призму фінансових правовідносин;
- 2) визначити суб'єктний склад криптовалютних відносин;
- 3) охарактеризувати їх основний об'єкт – криптовалюту – в генезисі його становлення;
- 4) встановити сутність технології «блокчейн», яка є спільним елементом різних систем криптовалют;

5) визначити юридичний і фактичний зміст криптовалютних правовідносин.

Вивчаючи стан досліджень, науковиця А. С. Нестеренко наголошує, що під фінансовими відносинами слід розуміти майнові відносини між державою (навіть коли вона виступає в цих відносинах опосередковано), з одного боку та іншими суб'єктами з іншого боку, які протікають в грошовій формі, виникають у цілях створення і розподілу державних грошових фондів, супроводжують публічний інтерес держави [14, с. 120].

Дослідниця Т. А. Латковська фінансово-правові відносини визначає як «суспільні відносини, що формуються в процесі здійснення державою фінансової діяльності, тобто діяльності з мобілізації коштів у публічні централізовані і децентралізовані фонди держави і органів місцевого самоврядування та інші публічні фонди, їх розподілу і використання, а також у ході контролю за рухом цих коштів» [15, с. 465].

У свою чергу, вчена С. І. Лучковська фінансові правовідносини наділяє такими ознаками:

- це є публічно-правові відносини, оскільки в них реалізуються публічні інтереси;
- притаманність державно-владного характеру;
- фінансові правовідносини мають розподільчий характер, який закладено в розподільчій функції публічних фінансів;
- є відносинами управлінського характеру, який зумовлений тим, що органи державної влади або органи місцевого самоврядування, які, реалізуючи свої повноваження в галузі формування, розподілу й використання фінансових ресурсів, фактично здійснюють управління в цій сфері;
- відрізняються специфічним суб'єктним складом, де обов'язковим суб'єктом є владний орган, який має відповідні владні повноваження в галузі фінансової діяльності;
- це організаційні відносини: організація фінансових відносин безпосередньо належить до функцій держави, яка шляхом видання нормативно-

правових актів стає організатором і координатором економічного життя суспільства загалом [16, с. 108].

*Беручи до уваги викладені позиції, криптовалютні правовідносини у контексті дослідження розглядаються як фінансові правовідносини. Акцентуючи на потребі прийняття уніфікованого поняття для охоплення термінологічної прогалини щодо природи криптовалютних правовідносин, виділене наступне їх нове визначення: **криптовалютні правовідносини** – це суспільні відносини між внутрішніми і зовнішніми суб'єктами, врегульовані фінансово-правовими нормами, що формуються в процесі виконання дій з криптовалютами та контролем за їх рухом.*

Будучи різновидом фінансових правовідносин, криптовалютним правовідносинам притаманна власна структура, елементами якої є: суб'єкт, об'єкт, юридичний і фактичний зміст.

Зосередимось на специфікації першого елемента криптовалютних відносин – суб'єкті. Науковець Г. О. Борисенко зазначає, що суб'єктом фінансових правовідносин є реальний учасник конкретних правовідносин, які виникають на підставі конкретної фінансово-правової норми [17, с. 89]. У свою чергу, дослідник А. Ю. Ільїн під суб'єктом фінансових правовідносин розуміє їх учасників, які мають суб'єктивні права і юридичні обов'язки [18]. Таку ж позицію відстоює і науковець О. П. Орлюк, зазначаючи, що суб'єкти фінансового права - це юридичні й фізичні особи, які мають правосуб'єктність, а суб'єкт фінансових правовідносин - це реальний учасник цих правових відносин [19].

Погоджуючись із науковцями, відмітимо, що під суб'єктами криптовалютних правовідносин слід розуміти реальних учасників таких правовідносин, підставою виникнення яких є конкретні фінансово-правові норми.

Усі суб'єкти криптовалютних правовідносин можна класифікувати в залежності від напрямів діяльності у криптовалютних правовідносинах на дві основні групи: внутрішні та зовнішні. До внутрішніх належать: розробник криптовалюти, користувач криптовалюти, майнер, криптовалютна біржа,

провайдер гаманця, оферент криптовалюти. До зовнішніх суб'єктів належать державні органи, уповноважені на здійснення контролю у сфері здійснення операцій з криптовалютами.

Охарактеризуймо внутрішні суб'єкти криптовалютних правовідносин.

1. Розробник криптовалюти – це фізична чи юридична особа, яка розробила технічні основи криптовалюти та встановила початкові нормативи її використання.

2. Користувач криптовалют - це фізична або юридична особа, яка отримує монети, щоб використовувати їх (а) для здійснення платежів P2P, (б) для придбання реальних або віртуальних товарів або послуг (з набору конкретних продавців), або (в) для інвестиційних цілей. Користувач криптовалюти може отримати монети декількома способами (які не є вичерпними), зокрема:

- купити монети на криптовалютному обміннику (онлайн або офлайн), використовуючи фіатні гроші або іншу криптовалюту;
- отримати монети безпосередньо від іншого користувача криптовалют;
- видобути нову монету;
- отримати монету як плату за надані товари чи послуги;
- отримати як подарунок або пожертву від іншого користувача криптовалют та іншими [20].

3. Майнер – це фізична чи юридична особа, діяльність якої спрямована на емісію криптовалют (основа – механізм Proof-Of-Work) шляхом вирішення конкретних криптографічних задач. Майнери можуть утворювати так звані «пули майнерів» для об'єднання обчислювальних потужностей [21]. Майнінг-пули - це групи скооперованих майнерів, які погоджуються розділити між собою винагороду за блок відповідно до того, скільки обчислювальних потужностей вони надали для його завершення [22].

4. Криптовалютна біржа – це юридична особа, основна діяльність якої спрямована на надання послуг обміну користувачам криптовалют, як правило, за рахунок певної плати (зокрема, комісії). Біржі дозволяють користувачам криптовалют продавати свої монети на фіатну валюту або купувати нові монети

за фіатну валюту. Найбільш відомими криптовалютними біржами є: Bitfinex [23], HitBTC [24], Kraken [25] and Coinbase GDAX [26]. На ринку України проводять діяльність такі біржі, як: KUNA, Exmo, BTC TRADE UA. Біржа Exmo проводить транзакції в доларах США, євро, російських рублях і польських злотих, KUNA та BTC TRADE UA пропонують гривневі транзакції [27]. Варто зауважити про широкий спектр варіантів платежів для користувачів криптовалютних бірж: банківські перекази, перекази PayPal, кредитні картки та інші монети. Крім того, можливе розміщення статистики на ринку криптовалют (наприклад, обсяги торгів та мінливість монет, якими торгують) та послуги конвертації особам, які приймають платежі в криптовалютах.

У даному контексті розмежування потребують поняття «криптовалютні біржі» та «торгові платформи». Останні не купують і не продають монети; ними не керує суб'єкт господарювання або юридична особа, яка здійснює нагляд і обробляє всі торги; є виключно програмним забезпеченням, яке об'єднує різних користувачів криптовалют, зацікавлених у купівлі чи продажі монет, надаючи їм платформу, де вони можуть безпосередньо торгувати між собою (тобто "eBay" для криптовалют). Наприклад, для Біткоїну використовують відому торгову платформу LocalBitcoins [28].

5. Провайдер гаманця - надає користувачам криптовалют електронні гаманці, які використовуються для зберігання та передачі монет. Гаманець містить криптографічні ключі користувача криптовалют.

6. Оферент криптовалюти - це фізична чи юридична особа, яка пропонує монети користувачам криптовалют після первинного випуску монети або за рахунок оплати (тобто через тотальний продаж), або безкоштовно (тобто в рамках конкретної програми, як правило, для фінансування подальшого розвитку монети або підвищення її початкової популярності. Оферентом криптовалюти також може бути та сама особа, що і розробник криптовалюти.

Другий вид суб'єктів криптовалютних правовідносин – зовнішні суб'єкти в особі державних органів, уповноважених на здійснення контролю у сфері здійснення операцій з криптовалютами. Завданнями даних органів вбачаємо:

дослідження трендів на ринку криптовалют, контроль за діяльністю криптовалютних бірж, забезпечення балансу між просуванням інновацій та захистом учасників криптоваютних правовідносин, відстеження надійності систем ризик-менеджменту на криптовалютних біржах, запобігання шахрайству на ринку криптовалют, а також протидія відмиванню грошей.

В залежності від зв'язків між суб'єктами у системі криптовалютних відносин, усіх суб'єктів можна поділити на чотири категорії:

- 1) особи «всередині» криптовалютної системи (розробники криптовалют, майнери, користувачі криптовалют);
- 2) особи, які виступають у ролі посередників між криптовалютною системою та реальним світом економіки (криптовалютні біржі, обмінники, провайдери гарантії);
- 3) окремі групи фізичних та юридичних осіб у реальній економіці, такі як банки, торговці та постачальники послуг, які купують та продають криптовалюту або приймають криптовалюту як засіб платежу [29];
- 4) зовнішні суб'єкти в особі державних органів, уповноважених на здійснення контролю та нагляду у сфері здійснення операцій з криптовалютами.

Наступним обов'язковим елементом криптовалютних правовідносин є об'єкт. Науковець С.І. Лучковська зазначає, що об'єктом правовідносин є певне особисте або соціальне благо, для здобуття й використання якого встановлюються взаємні юридичні права та обов'язки суб'єктів [30]. Підтримуючи дану позицію, під об'єктом криптовалютних правовідносин розуміємо криптовалюту та пов'язані з нею дії.

У зв'язку із відсутністю єдиної позиції щодо поняття «криптовалюта», вважаємо необхідним дослідити еволюційні аспекти її становлення для правильного формулювання і розуміння її сутності та особливостей криптовалютних правовідносин зокрема.

Слід зазначити, що появі криптовалют передувала низка масштабних досліджень. Так, у 1983 році Девід Чаум (англ. David Chaum), співробітник факультету обчислювальної техніки Каліфорнійського університету в Санта-

Барбарі, намагався розробити систему, що дає змогу поєднати анонімність платежів із прозорістю для всіх учасників ринку. Вчений запропонував використовувати так званий «сліпий підпис», що давав можливість провести секретну угоду між двома анонімними користувачами, але при цьому повідомити про сам факт її здійснення стороннім спостерігачам. Спільно з ізраїльськими колегами Чаум розробив протоколи «електронної готівки» (англ. digital cash). Це дало змогу здійснювати електронні платежі аналогічно оплаті готівковими коштами без посередників [31, с. 772].

У 1996 році Агентство національної безпеки Сполучених Штатів Америки опублікувало працю під назвою 'How to Make a Mint: the Cryptography of Anonymous Electronic Cash', де описується система криптовалют, на сервері Масачусетського технологічного інституту [32].

Прообраз механізму створення самої криптовалюти в 1997 році винайшов британець Адам Бек (англ. Adam Back). Він запропонував використовувати систему захисту від спаму Hashcash, за якої відправник робить безліч тривалих за часом транзакцій, а одержувач дуже швидко перевіряє їх справжність [31].

У 1998 році Вей Дай опублікував опис «B-money» - анонімної, розповсюдженої електронної грошової системи. Незабаром після цього, Нік Сабо (англ. Nick Szabo) створив «bit gold». Як інші криптовалюти, «bit gold» був електронною валютною системою, яка вимагала від користувачів виконання складної тривалої роботи (завдання, функції) з розробкою та опублікуванням криптографічних рішень. Валютна система, заснована на багаторазовому підтвердженні роботи, пізніше була створена Хал Фінні, який стежив за роботою Дая і Сабо [33].

У 2009 році невідомий розробник під іменем Сатоші Накамото, використавши більшість із попередніх напрацювань, створив криптовалюту, за допомогою якої можна було би здійснювати повністю анонімні транзакції. Сатоші Накамото визначив електронну монету як ланцюжок цифрових підписів. Кожен власник передає монету наступному, цифрово підписуючи хеш попередньої транзакції та відкритий ключ наступного власника. Одержувач

платежу може перевірити підписи для перегляду ланцюжка власності [34, с. 109]. Біткойн став вирішенням давньої проблеми цифрових грошей - проблеми подвійного витрачання (double-spend problem). До появи криптографії блокчейна цифрову готівку (digital cash), як і будь-який інший цифровий актив, можна було нескінченно копіювати - як, наприклад, можна незліченну кількість разів копіювати вкладення в електронній пошті. При цьому без спеціального посередника неможливо було підтвердити, що ці гроші не були вже витрачені раніше [35, с. 23].

Починаючи з 2009 року, криптовалюти перейшли від маловідомих технологічних інновацій до швидко розповсюджуваних фінансових інструментів, що є предметом інтенсивного суспільного інтересу. Останнім часом вони були включені до різноманітних фінансових операцій та послуг [36].

Для переходу до специфікації поняття «криптовалюта» важливо поглянути на технологію «блокчейн», яка є спільним елементом різних систем криптовалют і розповсюджується між учасниками мережі та використання токенів [37, с. 15].

Історія технології Blockchain сягає 1991 року. Саме тоді перші роботи з криптографічно захищеного ланцюга блоків були задокументовані двома комп'ютерними вченими на ім'я Стюарт Хабер (англ. Stuart Haber) та В. Скотт Сторнетта (англ. W. Scott Stornetta). Хабер та Сторнетта були співавторами книги «Як позначити час цифровим документом», яка запропонувала обчислювально практичну послугу позначення часу, щоб засвідчити, коли документ був створений або востаннє змінений. У 1996 році Росс Дж. Андерсон (англ. Ross J Anderson), комп'ютерний вчений в університеті Кембриджа, зробив свій внесок у ідею Blockchain, підготувавши науковий документ під назвою «Служба вічності» (англ. "The Eternity Service") [38], який запропонував систему зберігання для запобігання відмов від службових атак. Доповідь Андерсона представила проблему криптологічним спільнотам, які заслуговували на подальше вивчення, зокрема, пропозиція обмеження стійкості розподілених служб аутентифікації. Дослідження Андерсона передували дослідженню Ніка Сабо (англ. Nick Szabo) та Стефана Конста (англ. Stefan Konst), які надалі

розробили теорію, яка запропонувала практичні реальні можливості використання Blockchain. 31 жовтня 2008 року Blockchain був концептуалізований у повністю функціональну систему [39, с. 2].

Блокчейн використовує криптографічні та алгоритмічні методи для незмінного запису та синхронізації даних по мережі [40]. Кожен користувач мережі блокчейн має два ключі криптовалютного гаманця: 1) приватний ключ, який використовується для створення цифрового підпису для транзакції; 2) публічний ключ, який відомий усім у мережі. Публічний ключ має два напрямки: 1) служить адресою в мережі блокчейн; 2) використовується для перевірки цифрового підпису / перевірки ідентичності відправника [41].

Зазначимо, що на думку багатьох іноземних експертів і аналітиків фінансових ринків, криптовалюта – золото майбутнього. При цьому, уніфікований підхід до розуміння того, що вона собою являє, відсутній як на національному, так і міжнародному рівнях, оскільки її практичне використання в біржовій і позабіржовій торгівлі та приватних розрахунках істотно випереджає появу ґрунтовних досліджень щодо природи й змісту цього явища. Тому фахівці та експерти в різних країнах трактують термін «криптовалюта» неоднаково [42, с. 9].

У 2014 році Європейська банківська організація (англ. European Banking Authority) визначила криптовалюту як «цифрове представлення вартості, що не є визначеною центральним банком, але використовується фізичними або юридичними особами як засіб платежу і може передаватися, зберігатися і реалізовуватися в електронному вигляді» [43].

Відповідно до доповіді Європейського центрального банку (лютий 2015 року) «Схеми віртуальних валют – подальший аналіз» криптовалюта визначається як «цифровий образ цінності, що не випускається центральним банком, кредитною установою або установою електронних грошей, яка, у деяких випадках, може використовуватися як альтернатива грошам» [44].

Науковець І. Лубенець вважає, що «криптовалюта – вид цифрової валюти, заснований на складних обчисленнях деякої функції, яку легко перевірити

зворотними математичними діями, в основі емісії якої є принцип доказу виконання роботи «Proof-of-work»» [45, с. 635].

Інші дослідники - В. Г. Сословський та В. О. Косовський криптовалютою вважають «засіб розрахунків, який не має матеріальної форми, а існує у вигляді програмного коду, із застосуванням криптографічних методів захисту, випуск та облік якого частіше децентралізований та відомий учасникам розрахунків; а також системою платежів, яку утворюють одиниця розрахунку та операції з нею» [46, с. 239].

Науковці Желюк Т., Бречко О. зазначають, що «криптовалюта – це стабільний універсальний інструмент глобальних фінансових платежів і одночасно як фінансовий інструмент з високою капіталізацією є конкурентною формою міжнародного переливу капіталу» [47, с. 50].

Нами переосмислено і доповнено дефініцію «криптовалюта», під якою розуміємо *альтернативний засіб платежу, номінований у власній розрахунковій одиниці, врегульований фінансово-правовими нормами, використання якого базується на криптографічних методах для забезпечення фінансових транзакцій з метою погашення боргових зобов'язань*. З огляду на зазначене, пропонуємо прийняти комплексний Закон України «Про криптовалюти і ринок криптовалют в Україні», де серед іншого викласти статтю у такій редакції: криптовалюта є альтернативним засобом платежу, номінованим у власній розрахунковій одиниці, врегульованим фінансово-правовими нормами, використання якого базується на криптографічних методах для забезпечення фінансових транзакцій з метою погашення боргових зобов'язань.

На продовження розгляду питання криптовалютних правовідносин, зазначимо, що їхнім третім важливим елементом є фактичний і юридичний зміст. Фактичним змістом криптовалютних правовідносин є реальна поведінка їх суб'єктів, тоді як юридичним — суб'єктивні юридичні права та обов'язки, встановлені фінансово-правовою нормою [48]. Нерівність, що існує у криптовалютних відносинах, проявляється у різному обсязі прав і обов'язків

внутрішніх і зовнішніх суб'єктів, зважаючи на специфіку цієї фінансової діяльності.

Суб'єктивне право у фінансових правовідносинах — це міра дозволеної поведінки фінансового чи кредитного органу, а також інших суб'єктів цих зв'язків для задоволення їх інтересів, забезпечена юридичними обов'язками інших осіб відносин у фінансовій сфері. Суб'єктивне право виражається в чітко визначених юридичних можливостях певної особи, які мають чітко визначений зміст, у межах якого особа і може формувати свою поведінку [49].

У криптовалютних правовідносинах суб'єктивне право виявляється, для прикладу, у тому, що відповідно до статей 200.3, 200.4 Глави I «Положення Управління нагляду за фінансовими послугами» Розділу 23 «Фінансові послуги» Нью-Йоркських кодексів, правил та положень (англ. s. 200.3, s. 200.4 of Chapter I Regulations of the Superintendent of Financial Services, Title 23 Financial Services of New York Codes, Rules and Regulations), особа може здійснювати криптовалютну діяльність лише у разі отримання ліцензії від Управління нагляду за фінансовими установами (англ. The Superintendent of Financial Services) [50]. Заявка на отримання ліцензії, яка подається Управлінню нагляду за фінансовими установами (англ. The Superintendent of Financial Services), повинна бути подана у письмовій формі, під присягою та відповідати змісту, визначеному зазначеним Управлінням [51]. При цьому саме обов'язки другої сторони криптовалютних правовідносин, встановлені законодавством, виступають гарантією додержання прав уповноважених суб'єктів.

Юридичний обов'язок у фінансових правовідносинах — це приписана зобов'язаному суб'єкту і забезпечена можливістю державного примусу міра необхідної поведінки, якої повинний дотримуватися цей суб'єкт [52]. У криптовалютних відносинах юридичний обов'язок виявляється, для прикладу, у тому, що відповідно до статті 200.6 Глави I «Положення Управління нагляду за фінансовими послугами» Розділу 23 «Фінансові послуги» Нью-Йоркських кодексів, правил та положень (англ. s. 200.6 of Chapter I Regulations of the Superintendent of Financial Services, Title 23 Financial Services of New York Codes,

Rules and Regulations), після подання заяви про ліцензування, сплати необхідного збору та доведення заявником його здатності дотримуватися положень цієї частини, Управління нагляду за фінансовими послугами (англ. The Superintendent of Financial Services) повинне дослідити фінансовий стан та відповідальність, досвід у сфері фінансів та ведення бізнесу, характер та загальну придатність заявника. Якщо Управління нагляду за фінансовими послугами виявить, що ці якості є такими, що гарантують ведення криптовалютної діяльності заявника чесно, справедливо, ретельно та ефективно в межах цілей та намірів цієї частини, то дане Управління інформує заявника у письмовій формі про схвалення його заяви та видає заявнику ліцензію на здійснення криптовалютної діяльності у відповідності до положень цієї частини та інших умов, які Управління вважатиме належними; або Управління може відмовити у видачі ліцензії. Управління нагляду за фінансовими послугами повинне повідомити про рішення видачі або невидачі ліцензії протягом 90 днів з моменту подання заяви [53]. При цьому, в криптовалютних правовідносинах в одних випадках частина прав і обов'язків має публічно-правовий характер, зумовлена підпорядкуванням одного суб'єкта іншому, закріплюється нормативно-правовим актом, в інших – має приватно-правовий характер, зумовлюється вільним волевиявленням та юридичною рівністю, визначається договором.

Аналіз вищенаведеного свідчить про те, що суб'єкти фінансових правовідносин дотримуються визначеної схеми поведінки, яка закріплена нормами законів, що регулюють фінансову діяльність, зважаючи на панування над їх волею держави. Фактичний зміст фінансових правовідносин пов'язує їх з реальними відносинами, а юридичний - є правовим засобом формування та забезпечення фактичного змісту. Однак, з огляду на імперативність фінансових правовідносин такі дії учасників є обмеженими [48].

Як бачимо, існує не лише незрозуміле бачення терміну «криптовалюта», але і відсутність тлумачення криптовалютних правовідносин. Із вищенаведених позицій та виявленої специфіки криптовалютних правовідносин, відповідно до предмету дискусії, можемо виокремити такі властиві для них особливості:

1) криптовалютні правовідносини відрізняються специфічним суб'єктним складом, де обов'язковим суб'єктом є владний орган, який має відповідні владні повноваження в галузі фінансової діяльності (наприклад, ліцензування криптовалютних бірж);

2) об'єкт криптовалютних правовідносин – криптовалюти, які використовуються як засіб платежу внаслідок реалізації суб'єктивних прав і юридичних зобов'язань;

3) наявність імперативного методу правового регулювання, який, зокрема, проявляється в тому, що: порядок використання криптовалют як засобу платежу регламентовано імперативними фінансово-правовими нормами, які містяться у спеціальному законодавстві; держава встановлює форми і методи контролю діяльності суб'єктів криптовалютних правовідносин, реалізуючи контрольну функцію фінансів, що зумовлена реалізацією фіскальних інтересів держави;

4) захист прав та законних інтересів учасників криптовалютних правовідносин здійснюється шляхом втручання третіх осіб, таких як органи судової влади чи органи державної влади;

5) учасники криптовалютних правовідносин несуть відповідальність при порушенні законних прав та інтересів.

Беручи до уваги особливості криптовалютних правовідносин, можна говорити про їхню видову різноманітність. Як справедливо відзначає науковець Т. Чернадчук, у відмінностях окремих видів правовідносин є певна суть, оскільки таким чином виявляються особливості притаманні тільки цим видам правовідносин; з урахуванням єдності правовідносин та відмінностей окремих видів цих правовідносин розширюються пізнавальні можливості: вирішення проблем класифікації правовідносин дозволяє виявити нові аспекти, що сприятиме найбільш повному розкриттю їх сутності [54, с. 93]. Вважаємо, що класифікація криптовалютних правовідносин також відіграє вагомую роль не лише у покращенні усвідомлення їх структурних елементів, але й притаманних ознак.

Криптовалютні правовідносини можна класифікувати за наступними критеріями:

1. За функціональним призначенням на: регулятивні та охоронні.

Регулятивні криптовалютні правовідносини формуються на основі юридичних дозволів, закріплюючи систему суб'єктів криптовалютних правовідносин та їх правовий статус. Їхня головна мета – систематизувати суспільні відносини, що стосуються обігу криптовалют та діяльності уповноважених державних органів щодо контролю за ним.

Охоронні криптовалютні правовідносини створюються на основі норм, що втілюють заборону певних дій та передбачають юридичну відповідальність за вчинення криптовалютних правопорушень. Охоронні криптовалютні правовідносини виникають у разі необхідності правового захисту прав учасників криптовалютних правовідносин.

2. За змістом криптовалютних правовідносин на: матеріальні та процесуальні.

Змістом матеріальних криптовалютних правовідносин є права та обов'язки учасників криптовалютних відносин щодо володіння, користування та розпорядження криптовалютами.

Процесуальні криптовалютні правовідносини регламентують процедуру реалізації прав і обов'язків суб'єктів криптовалютних правовідносин, зокрема, порядок ліцензування діяльності криптовалютних бірж, а також процедуру здійснення контролю уповноваженими державними органами за обігом криптовалют, притягнення до відповідальності за порушення норм законодавства у сфері ринку криптовалют. Для процесуальних криптовалютних правовідносин характерна присутність державно-владного елементу, що виражений у встановленні строків, форм, порядку.

Варто відзначити особливий взаємозв'язок між матеріальними і процесуальними криптовалютними правовідносинами, оскільки останні відіграють роль форми реалізації перших.

За результатами роботи із узагальнення змісту поняття та особливостей криптовалютних правовідносин було досягнуто таких висновків.

1. Звертаємо увагу на те, що наука фінансового права не містить єдиного підходу до розуміння сутності криптовалютних правовідносин. Тому формування правильного підходу до їх тлумачення, встановлення їх ознак, структурних елементів (суб'єкта, об'єкта, юридичного і фактичного змісту) сприятиме комплексному представленню наукового дослідження, збагатить понятійний апарат науки фінансового права та уможливить уніфіковане використання наведеного поняття.

2. Криптовалютні правовідносини у контексті дослідження розглядаються як фінансові правовідносини. Акцентуючи на потребі прийняття уніфікованого поняття для охоплення термінологічної прогалини щодо природи криптовалютних відносин, виділене наступне їх нове визначення: криптовалютні правовідносини – це суспільні відносини між внутрішніми і зовнішніми суб'єктами, врегульовані фінансово-правовими нормами, що формуються в процесі виконання дій з криптовалютами та контролем за їх рухом. Особливістю криптовалютних правовідносин є власна структура, елементами якої є: суб'єкт, об'єкт, юридичний і фактичний зміст.

3. Під суб'єктами криптовалютних правовідносин розуміємо реальних учасників таких правовідносин, підставою виникнення яких є конкретні фінансово-правові норми.

Усі суб'єкти криптовалютних правовідносин можна класифікувати в залежності від напрямів діяльності у криптовалютних відносинах на дві основні групи: внутрішні та зовнішні. До внутрішніх належать: розробник криптовалюти, користувач криптовалюти, майнер, криптовалютна біржа, провайдер гаманця, offerent криптовалюти. До зовнішніх суб'єктів належать державні органи, уповноважені на здійснення контролю у сфері здійснення операцій з криптовалютами.

В залежності від зв'язків між суб'єктами у системі криптовалютних відносин, усіх суб'єктів можна поділити на чотири категорії:

1) особи «всередині» криптовалютної системи (розробники криптовалют, майнери, користувачі криптовалют);

2) особи, які виступають у ролі посередників між криптовалютною системою та реальним світом економіки (криптовалютні біржі, обмінники, провайдери гаманців);

3) окремі групи фізичних та юридичних осіб у реальній економіці, такі як банки, торговці та постачальники послуг, які купують та продають криптовалюту або приймають криптовалюту як засіб платежу;

4) зовнішні суб'єкти в особі державних органів, уповноважених на здійснення контролю та нагляду у сфері здійснення операцій з криптовалютами.

4. Під об'єктом криптовалютних правовідносин розуміємо криптовалюту та пов'язані з нею дії. У зв'язку із відсутністю єдиної позиції щодо поняття «криптовалюта», досліджено еволюційні аспекти її становлення для правильного формулювання і розуміння її сутності та особливостей криптовалютних правовідносин зокрема.

5. Нами переосмислено і доповнено дефініцію «криптовалюта», під якою розуміємо альтернативний засіб платежу, номінований у власній розрахунковій одиниці, врегульований фінансово-правовими нормами, використання якого базується на криптографічних методах для забезпечення фінансових транзакцій з метою погашення боргових зобов'язань.

6. Фактичний зміст криптовалютних правовідносин становить реальна поведінка їх суб'єктів. У свою чергу, юридичний зміст містить суб'єктивні юридичні права та обов'язки, що встановлюються фінансово-правовою нормою. Нерівність, що існує у криптовалютних правовідносинах, проявляється у різному обсязі прав і обов'язків внутрішніх та зовнішніх суб'єктів, зважаючи на специфіку цієї фінансової діяльності.

7. Відповідно до предмету дискусії, виокремлено такі властиві криптовалютним правовідносинам особливості:

1) криптовалютні правовідносини відрізняються специфічним суб'єктним складом, де обов'язковим суб'єктом є владний орган, який має відповідні владні повноваження в галузі фінансової діяльності;

2) об'єкт криптовалютних правовідносин – криптовалюти, які використовуються як засіб платежу внаслідок реалізації суб'єктивних прав і юридичних зобов'язань;

3) наявність імперативного методу правового регулювання, який, зокрема, проявляється в тому, що: порядок використання криптовалют як засобу платежу регламентовано імперативними фінансово-правовими нормами, які містяться у спеціальному законодавстві; держава встановлює форми і методи контролю діяльності суб'єктів криптовалютних відносин, реалізуючи контрольну функцію фінансів, що зумовлена реалізацією фіскальних інтересів держави;

4) захист прав та законних інтересів учасників криптовалютних відносин здійснюється шляхом втручання третіх осіб, таких як органи судової влади чи органи державної влади;

5) учасники криптовалютних правовідносин несуть відповідальність при порушенні законних прав та інтересів.

8. Встановлено, що криптовалютні правовідносини можна класифікувати за наступними критеріями:

1. За функціональним призначенням на: регулятивні та охоронні.

Регулятивні криптовалютні правовідносини формуються на основі юридичних дозволів, закріплюючи систему суб'єктів криптовалютних правовідносин та їх правовий статус. Їхня головна мета – систематизувати суспільні відносини, що стосуються обігу криптовалют та діяльності уповноважених державних органів щодо контролю та нагляду за ним.

Охоронні криптовалютні правовідносини створюються на основі норм, що втілюють заборону певних дій та передбачають юридичну відповідальність за вчинення криптовалютних правопорушень. Охоронні криптовалютні правовідносини виникають у разі необхідності правового захисту прав учасників криптовалютних правовідносин.

2. За змістом криптовалютних правовідносин на: матеріальні та процесуальні.

Змістом матеріальних криптовалютних правовідносин є права та обов'язки учасників криптовалютних відносин щодо володіння, користування та розпорядження криптовалютами.

Процесуальні криптовалютні правовідносини регламентують процедуру реалізації прав і обов'язків суб'єктів криптовалютних правовідносин, зокрема, порядок ліцензування діяльності криптовалютних бірж, а також процедура здійснення контролю та нагляду уповноваженими державними органами за обігом криптовалют, притягнення до відповідальності за порушення норм законодавства у сфері ринку криптовалют. Для процесуальних криптовалютних правовідносин характерна присутність державно-владного елементу, що виражений у встановленні строків, форм, порядку.

1.3. Специфіка державного регулювання ринку криптовалют в Україні

Світ грошей та фінансів постійно трансформується, зацікавлення у галузі криптовалют, які мають локалізований і глобалізований характер, зростає. Епоха Інтернету створила вимоги до низької вартості, анонімних та швидко перевірених транзакцій, і, як наслідок, з'явилися швидкі розрахунки криптовалютами. Завдяки своїм особливостям, які становлять елементи платіжних засобів і розрахунків, перспектива використання криптовалют у майбутньому буде ще більшою. Разом з тим, постає ряд викликів перед стабільністю фінансової системи, надійністю національної валюти та можливістю отримати максимальну користь від технологічного розвитку. Для оптимального вирішення даних проблем необхідно приділити увагу встановленню належного правового забезпечення державного регулювання ринку криптовалют та створенню більш ефективної платіжної системи для

досягнення балансу між розвитком інновацій, платіжної інфраструктури, збереженням стабільності та здобуттям довіри до криптовалют, зберігаючи при цьому традиційні практики фінансового сектору.

Відповідно до пункту 10 частини 1 статті 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», державне регулювання ринків фінансових послуг – це здійснення державою комплексу заходів щодо регулювання та нагляду за ринками фінансових послуг з метою захисту прав та інтересів клієнтів фінансових установ, фізичних осіб - підприємців, які надають фінансові послуги, та запобігання кризовим явищам [55].

У свою чергу, вчені К. Ф. Ковальчук, Н. В. Архірейська, Н. В. Валенюк детермінують державне регулювання ринку фінансових послуг як «об'єднання в єдину систему певних методів та інструментів, об'єктів і суб'єктів, що дозволяють упорядкувати діяльність усіх його учасників і операцій між ними шляхом встановлення державою певних вимог та правил задля підтримки рівноваги взаємних інтересів усіх учасників» [56, с. 33].

Як слушно зазначають дослідники Л. М. Акімова та І. П. Рибак, функціонування будь-якого ринку в сучасних умовах неможливо уявити без законодавчої бази регулювання та впливу держави. Саме держава визначає і контролює правові основи ринкових відносин, установлює базові правила економічних відносин учасників ринку [57].

Науковці Є. П. Бондаренко та Д. М. Дмитренко вказують, що ефективність механізму державного регулювання ринку фінансових послуг України може бути досягнена лише за умови дотримання принципів: захист прав та інтересів учасників з боку держави, прозорість та доступність інформаційної бази, необхідної для прийняття рішень, підтримку добросовісної конкуренції, існування державного органу регулювання з чітко визначеними функціями і повноваженнями, підтримку інновацій у даній галузі [58, с. 43].

На необхідності та важливості державного регулювання ринку криптовалют як для самої держави, так і для учасників цього ринку, які отримали

б можливість страхувати ризики, пов'язані з емісією та обігом криптовалют вказують дослідники А. Г. Загородній та Г. О. Партин [59, с. 42].

Зважаючи на той факт, що сьогодні зовсім не сформоване поняття державного регулювання ринку криптовалют, акцентуючи потребу прийняття уніфікованої дефініції для охоплення термінологічної прогалини у законодавстві України, сформоване авторське визначення *державного регулювання ринку криптовалют, під яким розуміємо систему базових нормативних вимог, юридичних методів та способів, за допомогою яких здійснюється державний вплив на врегулювання сфери криптовалютних правовідносин.*

Сутність запровадження державного регулювання ринку криптовалют полягає в припиненні вільних операцій з криптовалютами і введенні чіткого порядку їх здійснення. В теорії держави та права такий режим прийнято називати загальнодозволенним, при якому встановлюється загальний дозвіл, в рамках якого закон визначає обмеження в здійсненні і заборони здійснення конкретних дій [60].

Відповідно до статті 99 Конституції України, головною функцією Національного банку України - центрального банку держави є забезпечення стабільності грошової одиниці. Грошовою одиницею України є гривня [61]. Стаття 7 Закону України «Про Національний банк України» закріплює право монопольної емісії Національним банком України національної валюти України та організувати готівковий грошовий обіг. Крім того, частина 2 статті 32 Закону України «Про Національний банк України» встановлює, що випуск та обіг на території України інших грошових одиниць і використання грошових сурогатів як засобу платежу забороняються [62]. Пункт 3.3. статті 3 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» визначає гривню як грошову одиницю України єдиним законним платіжним засобом в Україні, який приймається усіма фізичними і юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України для проведення переказів та розрахунків [63].

Отже, зважаючи на юридичну природу криптовалютних правовідносин, основною проблемою є неможливість їх регулювання наявною системою

законодавства. Особливості криптовалют зумовлюють потребу у створенні спеціальних законодавчих норм, які унормують їх емісію та застосування. Більше того, інноваційне фінансове законодавство має містити власний національний підхід до правового регулювання криптовалют, беручи за основу сучасний стан та тенденції економічного розвитку України.

За даними Coinsnet, станом на липень 2019 року зареєстровано приблизно 2322 криптовалюти із загальною ринковою капіталізацією в 349 мільярдів доларів. За місяць цей показник зріс більш, ніж на 72 мільярди доларів [64]. Зважаючи на глобальну популяризацію та поширення криптовалют, перед ринком криптовалют постає ряд викликів. Так, обставинами, які спричиняють нагальну потребу у запровадженні державного регулювання криптовалют в Україні, є:

- створення умов для функціонування ринку криптовалют у правовому полі;
- необхідність збалансування інтересів держави та інтересів учасників ринку криптовалют, що дозволить: по-перше, збільшити надходження до бюджетів, по-друге, ефективно захистити права учасників ринку криптовалют;
- трансформація безготівкових розрахунків;
- поява кіберзлочинів з використанням криптовалют, які здійснюються з використанням найсучасніших інформаційних технологій;
- неможливість своєчасного попередження, виявлення та реагування правоохоронних органів на криптовалютну протиправність;
- проблеми інформаційної безпеки в державних і недержавних структурах;
- низький рівень криптовалютної грамотності населення;
- технологічні, управлінські та організаційні ризики криптовалют;
- збільшення використання блокчейну в сучасній технологічній і фінансовій інфраструктурах;
- євроінтеграційний курс України, який призведе до потреби узгодження українського законодавства, що регламентує ринок криптовалют з європейським.

З метою виокремлення особливостей державного регулювання криптовалют в Україні, вважаємо за доцільне дослідити розвиток фінансово-правового забезпечення ринку криптовалют в Україні. Нами сформовано два основні етапи його становлення:

- 1) етап формування позицій фінансових регуляторів;
- 2) етап законотворчої діяльності.

На етапі формування позицій фінансових регуляторів першим відміченим кроком з врегулювання правового статусу криптовалют в Україні стало опублікування Роз'яснення Національного банку України щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin від 10.11.2014 року. У даному документі Національний банк України розглядає віртуальну валюту/криптовалюту Bitcoin як «грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це протирічить нормам українського законодавства, а також зазначає, що під час використання віртуальної валюти/криптовалюти Bitcoin є фактор підвищеного ризику, пов'язаного із цією послугою, операцією або каналом постачання» [65].

З такою позицією Національного банку України погодитися не можна, виходячи з наступного. Відповідно до статті 1 Закону України «Про Національний банк України», грошовий сурогат - будь-які документи у вигляді грошових знаків, що відрізняються від грошової одиниці України, випущені в обіг не Національним банком України і виготовлені з метою здійснення платежів в господарському обороті, крім валютних цінностей [62]. Відповідно до статті 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», електронний документ - документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа [66]. Однак, технологічна природа криптовалют засвідчує той факт, що вони не є електронними документами, оскільки не володіють обов'язковими реквізитами документів.

Восьмого грудня 2014 року Національний банк України публікує Лист № 29-208/72889 «Щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою/криптовалютою «Bitcoin» до операцій з торгівлі іноземною валютою, а також наявності підстав для зарахування на поточний рахунок в іноземній валюті фізичної особи іноземної валюти, отриманої від продажу Bitcoin» (сьогодні він втратив актуальність на підставі Листа Національного банку № 40-0006/16290 від 22.03.2018 р.). З приводу юридичної природи криптовалют зазначено, що випуск віртуальної валюти Bitcoin не має будь-якого забезпечення та юридично зобов'язаних за нею осіб, не контролюється державними органами влади жодної із країн. Отже, Bitcoin є грошовим сурогатом, який не має забезпечення реальної вартості. Національний банк України вважає, що діяльність з купівлі-продажу Bitcoin за долари США або іншу іноземну валюту має ознаки функціонування так званих «фінансових пірамід» та може свідчити про потенційну залученість у здійсненні сумнівних операцій відповідно до законодавства про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму [67, 68].

Однак, наша думка не збігається із оцінкою експертів, оскільки діяльність з купівлі-продажу криптовалют не має ознак функціонування «фінансових пірамід», що пояснюється наступним. В Україні на законодавчому рівні поняття «фінансова піраміда» не врегульовано. Комісія з цінних паперів і бірж США (англ. The US Securities and Exchange Commission) визначає поняття «піраміда» як схему, у якій учасники намагаються заробляти гроші виключно шляхом залучення нових учасників. Явною ознакою цих схем є обіцянка високих доходів за короткий проміжок часу, при чому учасник не виконує ніякої роботи, а лише вкладає гроші і залучає інших до цього ж. У якийсь момент схеми стають занадто великими, промоутер не може зібрати достатньо грошей у нових учасників, щоб заплатити попереднім інвесторам, і багато учасників втрачають гроші [69]. У свою чергу, дослідники В. Г. Бабенко-Левада та М. А. Скірко виокремили десять ознак, які допоможуть відрізнити фінансові піраміди від іншої фінансової діяльності:

1. В організації немає ліцензії.
2. Вкладникам обіцяють високу дохідність.
3. У рекламі сповіщають, що високу дохідність обумовлюють нові надприбуткові методи інвестування.
4. Вкладників закликають не думати довго, а якнайшвидше вкладати гроші.
5. Виплати клієнтам здійснюють не з прибутку компанії, а з вкладів нових клієнтів.
6. Вкладників не інформують про можливі ризики.
7. Договір складено таким чином, що у разі краху компанії вкладники нічого не отримають.
8. Приховують інформацію про керівництво компанії та її реквізити.
9. Клієнти пишуть розписку про нерозголошення конфіденційної інформації.
10. Вкладників змушують оплатити реєстраційний збір, а розмір прибутку залежить від кількості приведених особисто ним клієнтів [70].

Натомість, специфіка функціонування ринку криптовалют дає змогу стверджувати, що для нього, на відміну від фінансових пірамід, характерні:

- 1) відсутність структури перерозподілу криптовалют за рахунок нових учасників;
- 2) учасники ринку криптовалют не діють під прикриттям організацій комерційного чи некомерційного типу;
- 3) відсутнє застосування прийомів психологічного впливу на учасників з метою збільшення отримання прибутку;
- 4) прибутковість на ринку криптовалют не забезпечується за рахунок коштів нових учасників;
- 5) міжнародний досвід країн показує, що криптовалютна діяльність підлягає ліцензуванню (наприклад, в Японії, окремих штатах Сполучених Штатів Америки, Федеративній Республіці Німеччина, Швейцарії, Естонії, Австралії).

Таким чином, вважаємо, що позиція Національного банку України щодо визначення діяльності з купівлі-продажу Bitcoin за долари США або іншу іноземну валюту як функціонування фінансових пірамід є хибною.

До того ж, незважаючи на фактичну відсутність законодавчої заборони функціонування криптовалютного ринку (зазначені вище листи Національного банку України мають лише рекомендаційний та роз'яснювальний характер), криптовалюта продовжила набувати все більшої популярності. У 2014 в місті Києві було відкрите четверте в світі Bitcoin-посольство. Крім України, такий заклад був відкритий в Монреалі (Канада), Тель-Авіві (Ізраїль) та Варшаві (Польща). Посольства проводять семінари, надають потрібну інформацію допомагаючи новачкам освоїтися у роботі з Bitcoin [71, с. 1119], є інформаційним центром для їх розповсюдження в Україні [72]. Представники також поставили перед собою ціль розробити нормативно-правову базу, яка допоможе врегулювати криптовалютні правовідносини [73].

Наступним важливим кроком із осмислення і впровадження криптовалютних регуляторних засад стали схвалення і презентація у листопаді 2016 року Національним банком України дорожньої карти Cashless Economy, в якій прописані плани з використання технології Blockchain в Україні. В межах проекту Cashless economy регулятор має намір побудувати платформу, на базі якої за допомогою технології Blockchain запровадить електронну грошову національну одиницю. За очікуваннями НБУ така форма електронних грошей здешевить еквайринг (альтернативу карткових платежів) [74].

Наприкінці листопада 2017 року опубліковано Спільну заяву Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку і Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг, щодо статусу криптовалют в Україні. Відповідно до заяви, складна правова природа криптовалют не дозволяє визнати їх ані грошовими коштами, ані валютою і платіжним засобом іншої країни, ані валютною цінністю, ані електронними грошима, ані цінними паперами, ані грошовим сурогатом [75]. Разом з тим, українські фінансові регулятори заявили,

що і надалі досліджуватимуть проблематику визначення правового статусу криптовалют з урахуванням міжнародного досвіду та сучасних тенденцій розвитку цифрових технологій.

19 червня 2018 року Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України у своєму Листі № 04/02/02-1909 «Про надання роз'яснення [щодо ліцензування діяльності у галузі криптографічного захисту інформації]» встановила, що згідно з положеннями Постанови Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2016 р. № 821 «Деякі питання ліцензування господарської діяльності з надання послуг у галузі криптографічного захисту інформації (крім послуг електронного цифрового підпису) та технічного захисту інформації за переліком, що визначається Кабінетом Міністрів України», майнінг криптовалют не відноситься до ліцензованих видів послуг і Адміністрацією Держспецзв'язку не розглядалося питання запровадження ліцензування щодо цього виду діяльності [76].

20 липня 2018 року Рада з фінансової стабільності підтримала Концепцію державного регулювання операцій з криптовалютами. Дана концепція передбачає визнання певних категорій криптовалют і токенів фінансовими інструментами, визначає роль і функції державних органів (Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондових ринків, Міністерства фінансів України, Державної фіскальної служби України, Державної служби фінансового моніторингу) в регулюванні обігу цих інструментів, ліцензування учасників операцій, розкритті інформації. Голова Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку Тимур Хромаєв зазначив, що зроблено важливий перший крок у формуванні консенсусу державних органів і фінансових регуляторів, який підтверджує готовність працювати з Верховною Радою і крипторинком з формування законодавчої і нормативної бази, що забезпечить прозорість і якість відносин інвесторів та учасників ринку криптовалют» [77, 78].

Упродовж лютого-грудня 2018 року Національним банком України успішно реалізовано Пілотний проєкт «Е-гривня», за результатами якого оприлюднено Аналітичну записку. Візія НБУ України полягає у тому, що е-

гривня – це цифровий еквівалент готівки [79]. В Аналітичній записці зазначається, що Національний банк розглядає цифрову валюту центрального банку як альтернативний засіб (інструмент) для здійснення миттєвих платежів на невеликі суми фізичними особами. Перевагами цифрової валюти центрального банку можуть стати простота використання, безпечність (погашення і розрахунки гарантуються Національним банком), швидке отримання статусу користувача, швидкість розрахунків [80].

16 січня 2020 року відбулась Щорічна зустріч Національного банку з Кабінетом Міністрів України, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, а також Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, під час якої було затверджено та презентовано Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року [81]. Метою Стратегії є забезпечення подальшого реформування та розвитку фінансового сектору України відповідно до провідних міжнародних практик та імплементації заходів, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та іншими міжнародними зобов'язаннями України [82]. Варто наголосити, що у Розділі II «Бачення майбутнього: візія і місія фінансового сектору України 2025 року» даної Стратегії зазначається, що розвиток технологій, електронної комерції, використання смартфонів, цифрових валют призвели до переходу традиційного банківського обслуговування та операцій з фінансовими інструментами у віртуальний простір. Передбачається запровадження регулювання операцій з віртуальними активами, перебудова традиційної платіжної діяльності у цифровий формат, ріст обсягів безготівкових розрахунків (співвідношення безготівкових операцій до загального обсягу транзакцій – 75%) [83]. Недоліком даної Стратегії вбачаємо те, що недостатньо приділена увага заходам та діям щодо врегулювання правового статусу криптовалют в Україні, питанням емісії криптовалют та органам, які б здійснювали фінансовий моніторинг за криптовалотною діяльністю.

21 лютого 2020 року відбулась Міжнародна конференція «Цифрові валюти центральних банків: нові можливості для платежів», участь у якій взяли експерти зі Світового банку, Міжнародного валютного фонду, центральних банків Японії, Південної Африки, Уругваю, Фінляндії, Литви, Канади та Швеції, представники фінансового ринку, а також науковці. Під час конференції дискурс був зосереджений навколо питань: переваг, недоліків, можливостей та перспектив запровадження цифрової валюти центрального банку; впливу такого впровадження на фінансову екосистему; аналізу зарубіжних бізнес моделей функціонування та правового регулювання цифрової валюти центрального банку [79]. У своїй промові Голова Національного банку Яків Смолій зазначив, що сьогодні 80% центробанків у світі в тому чи іншому вигляді працюють над цифровою валютою, за даними Банку міжнародних розрахунків. До того ж, кожен десятий центробанк ймовірно випустить власну цифрову валюту для користування широким загалом впродовж найближчих трьох років [84].

Даний факт оцінюємо позитивно, адже криптовалюти центробанків будуть забезпечуватися і гарантуватися національними банками країн, які здійснюватимуть їх емісію. Такі країни, як Швеція, Канада, Китай і Норвегія вже розглядають можливість їх емісії в майбутньому [85].

Для переходу до специфікації державного регулювання криптовалют, важливо поглянути на другий етап розвитку фінансово-правового забезпечення ринку криптовалют в Україні – етап законотворчої діяльності, який відзначився досить реалістичними кроками у розбудові криптовалютної системи.

На другому етапі першою спробою врегулювати ринок криптовалют можна вважати реєстрацію 6 жовтня 2017 року у Верховній Раді України Проєкту Закону № 7183 «Про обіг криптовалют в Україні». Законопроєкт містив лише чотири глави, що склались із 9 статей, які визначали поняття криптовалюти, загальні засади майнінгу та використання криптовалют, проведення операцій з криптовалютами, занадто бланкетні норми про відповідальність за порушення законодавства щодо використання та обігу криптовалют. У контексті нашого дослідження важливим є те, як даний

Законопроект визначає правовий статус криптовалют. Так, відповідно до пункту 1 частини 1 статті 1, криптовалюта – це програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об’єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду) [86]. Разом з тим, ні в Пояснювальній записці, ані у Законопроекті не уточнюється, яким чином Конституція України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Закон України «Про інформацію» повинні врегулювати обіг криптовалюти, зважаючи на наявність у них суттєвих прогалин та суперечностей в даному контексті. Неоднозначним вважаємо поєднання обов’язку Національного Банку України здійснювати державне управління в сфері обігу криптовалюти (стаття 3), застосування до криптовалюти загальних норм, які розповсюджуються на право приватної власності (частина 2 статті 6), а на додачу до цього - застосування до криптовалютних транзакції загальних положень про договір міни (частина 1 статті 7). 29 серпня 2019 року Проект було відкликано.

Альтернативний Проект Закону № 7183-1 «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» одержано Верховною Радою України 10 жовтня 2017 року [87]. Даний Проект вже містив більш деталізоване регулювання криптовалютних відносин, зокрема, передбачав: визначення криптовалюти (на відміну від попереднього Законопроекту (де криптовалюта вважалась об’єктом права власності, який може виступати засобом міни), як фінансового активу, який функціонує як засіб обміну, збереження вартості або одиниця обліку); перелік учасників ринку криптовалют та їх відповідальність; систему регулювання діяльності фінансових установ на ринку криптовалют та контролю за її провадженням; заходи з стимулювання діяльності з майнінгу криптовалют; ліцензування діяльності криптовалютних бірж та інших фінансових установ, що надають фінансові послуги на ринку криптовалют; порядок надання фінансових послуг на ринку криптовалют; регулювання

випуску та обігу деривативів на криптовалюту. 29 серпня 2019 року Проект було відкликано.

Крім того, порівнюючи дані два законопроекти, варто відзначити і про відмінності у визначенні сутності криптовалютної біржі. Так, у законопроекті 7183 криптовалютна біржа – це організація, яка забезпечує взаємозв'язок між суб'єктами криптовалютних операцій, забезпечує обмін криптовалюти на електронні гроші, валютні цінності, цінні папери. Натомість, абсолютно протилежну юридичну природу закріплює законопроект 7183-1, вказуючи, що криптобіржа – юридична особа, що має статус фінансової установи та надає всі види фінансових послуг на ринку криптовалют.

30 жовтня 2017 року зареєстровано Законопроект № 7246 «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні)», який фактично слугує доповненням до Законопроекту № 7183-1. У Проекті пропонувалось звільнити від оподаткування прибуток підприємств, крім фінансових установ, що надають фінансові послуги на ринку криптовалют у відповідності до Закону України «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні», отриманий від операцій з купівлі-продажу криптовалют [88]. При цьому, ні законопроект № 7246, ні законопроект № 7183-1 не містять пояснення щодо курсу та порядку розрахунку доходів від операцій з криптовалютами, які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу.

14 вересня 2018 року було зареєстровано Законопроект № 9083 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні». Даний законопроект містить дефініцію криптовалюти як віртуального активу у формі токenu, що функціонує як засіб обміну або збереження вартості, а також в основному визначає особливості оподаткування операцій з віртуальними активами. Визначається, що прибуток від операцій з віртуальними активами становить дохід у вигляді позитивної різниці між доходом, отриманим платником податку від продажу віртуальних активів (обміну їх на валютні цінності), та витратами, пов'язаними з їх

придбанням та/або майнінгом [89]. Разом з тим, не підлягають оподаткуванню операції з обміну одного виду віртуального активу на інший. Автори Законопроєкту пропонують встановити п'яти відсотковий розмір ставки податку на прибуток підприємств, що застосовується до прибутку від операцій з віртуальними активами, на період до 31 грудня 2024 року включно. Особливістю даного Законопроєкту є те, що платники податку повинні окремо розраховувати витрати і доходи, пов'язані із операціями з віртуальними активами та витрати і доходи, отримані від іншої діяльності, визначати фінансовий результат і обчислювати суму податку. 29 серпня 2019 року Проєкт було відкликано.

27 вересня 2018 року було зареєстровано альтернативний Проєкт Закону № 9083-1 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні». У Законопроєкті криптовалюта визначена як нематеріальний цифровий актив, що визначає одиниці цінності, безпосереднє право власності на які фіксується згідно записів в розподіленому реєстрі транзакцій (блокчейні); операціями з віртуальними активами вважаються будь-які операції з обміну віртуальних активів на національні валюти в розумінні підпункту 14.1.202 пункту 14.1 статті 14 цього Кодексу, за винятком операцій, які не є об'єктами оподаткування, з обміну віртуального активу одного виду на інший та безоплатної передачі (а не будь-які операції з продажу віртуальних активів як у попередньому Законопроєкті), у зв'язку із чим, по-іншому визначається прибуток від операцій з віртуальними активами [90]. 29 серпня 2019 року Проєкт було відкликано.

15 листопада 2019 року у Верховній Раді України був зареєстрований Проєкт Закону № 2461 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами». У даному Проєкті криптовалюта розглядається як криптоактив – вид віртуального активу у формі токєну, який створюється, обліковується та відчужується в розподіленому реєстрі та не посвідчує майнових та/або немайнових прав власника криптоактиву. Крім того, операціями з криптоактивами вважаються операції з продажу криптоактивів; операції з обміну

криптоактивів на інші об'єкти цивільних правовідносин, відмінні від криптоактивів, вважаються операціями з продажу криптоактивів за вартістю, що дорівнює договірній вартості об'єкту (об'єктів) цивільних правовідносин, які підлягають обміну на криптоактиви [91]. Недоліком даного Законопроекту є те, що він врегульовує оподаткування лише доходу з продажу криптоактивів, а оподаткування всього ринку криптовалют і далі залишається питанням для дискусій.

Вагомим досягненням у законотворчій діяльності та встановленні юридичної природи криптовалют стало прийняття 6 грудня 2019 року Закону України № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», де закріплено визначення криптовалют як віртуального активу, тобто цифрового вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і який може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей [92]. Також постачальник послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, характеризується як будь-яка фізична чи юридична особа, яка провадить один або декілька таких видів діяльності та/або операцій для іншої фізичної та/або юридичної особи або від імені: обмін віртуальних активів; переказ віртуальних активів; зберігання та/або адміністрування віртуальних активів або інструментів, що дають змогу контролювати віртуальні активи; участь і надання фінансових послуг, пов'язаних із пропозицією емітента та/або продажем віртуальних активів. Постачальник послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, підлягає первинному фінансовому моніторингу. Разом з тим, численні аспекти здійснення операцій з криптовалютами залишились неврегульованими

11 червня 2020 року Верховною Радою України було одержано законопроект «Про віртуальні активи», який 30 червня було включено до порядку денного. Однак, через численні недоліки, був відкликаний. 29 вересня 2020 року був знову включений до порядку денного, а 2 грудня 2020 року був прийнятий у першому читанні.

Таким чином, узагальнюючи усі етапи та спроби врегулювати ринок криптовалют, можна виділити такі характерні особливості державного регулювання ринку криптовалют в Україні в контексті предмета нашої роботи:

1. З метою виокремлення особливостей державного регулювання ринку в Україні досліджено розвиток фінансово-правового забезпечення ринку криптовалют в Україні та сформовано два основні етапи його становлення:

- етап формування позицій фінансових регуляторів;
- етап законотворчої діяльності.

2. Незважаючи на те, що фінансове законодавство фактично є основою для якісного функціонування усієї криптовалютної системи, встановлено, що сьогодні відсутнє уніфіковане трактування юридичної природи криптовалюти, учасників ринку криптовалют, не сформована цілісна система базових нормативних вимог, юридичних методів та способів, за допомогою яких здійснювався б державний вплив на врегулювання сфери криптовалютних правовідносин.

3. Регулятори виявились неспроможними сформувати єдину позицію щодо правового режиму криптовалют, а варіювали від грошового сурогату до віртуального активу та реалізації Пілотного проєкту «Е-гривня». У свою чергу, законопроекти були зосереджені в основному на закріпленні визначення криптовалюти, окремих учасників ринку криптовалют, проблемних аспектах оподаткування.

4. Не приділено належної уваги визначенню правового статусу усіх учасників криптовалютних правовідносин, принципам діяльності криптовалютних бірж, отриманню ліцензії для здійснення криптовалютної діяльності. Не визначеним залишилось питання реєстрації для здійснення емісії криптовалют та особливостей майнінгової діяльності. Зовсім не сформовано класифікацію правопорушень у сфері обігу криптовалют.

5. Громадські організації виявились активнішими у фінансовій інклюзії та змогли провести семінари, інформувати населення з питань функціонування криптовалют.

Розглядаючи важливе для нашого дослідження питання особливостей державного регулювання ринку криптовалют в Україні, пропонуємо:

1. Упорядкувати систему нормативних актів, які б повною мірою регулювали ринок криптовалют в Україні. Зважаючи на сутність криптовалют, така система повинна бути динамічна і гнучка до нововведень, складатись із норм, прийнятих різними державними органами із різною юридичною силою (кодекси України, закони України, постанови Верховної Ради України, декрети Кабінету Міністрів України, укази Президента України, різні інструктивні та методичні вказівки Національного банку України й інші нормативно-правові акти).

2. Розробити Закон України «Про криптовалюту і ринок криптовалют в Україні», який би слугував спеціальним нормативно-правовим регулюванням законодавчого рівня. Даний Закон повинен закріпити: чітке трактування юридичної природи криптовалюти, правовий статус усіх учасників ринку криптовалют, систему базових нормативних вимог, юридичних методів та способів, за допомогою яких здійснювався б державний вплив на врегулювання сфери криптовалютних правовідносин, принципи діяльності криптовалютних бірж, отримання ліцензії для здійснення криптовалютної діяльності, реєстрацію для здійснення емісії криптовалют, особливості майнінгової діяльності, засади відповідальності за вчинення правопорушень у сфері обігу криптовалют.

3. Внести зміни до Конституції України, Кримінального кодексу України, Закону України «Про Національний банк України», Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні».

4. Відкрити консультативні офіси, основним завданням яких була б фінансова інклюзія громадян з питань функціонування ринку криптовалют.

Висновки до першого розділу

1. Огляд наукових досліджень у межах спеціальності 081 – Право показав, що наукові праці, які системно розкривали б специфіку фінансово-правового

регулювання ринку криптовалют в Україні, відсутні і дана тема становить актуальне завдання наукової розвідки.

2. З метою формування авторських уявлень щодо криптовалюти як засобу платежу, категорії «криптовалютні правовідносини» та специфікації елементів криптовалютних правовідносин у роботі використано дослідження таких вчених, як: О. І. Береславської, Г. О. Борисенко, О. Бречко, Л. К. Воронової, Т. Желюк, А. Ю. Ільїна, В. О. Косовського, Т. А. Латковської, І. Лубенець, С. І. Лучковської, В. П. Нагребельного, А. С. Нестеренко, О. П. Орлюк, В. Г. Сословського, Ю. В. Федорової, Т. Чернадчук, Росс Дж. Андерсон (англ. Ross J. Anderson), Гарріка Хайлемана (англ. Garrick Hileman), Р. Хубен (англ. R. Houben), Лорі Ло (англ. Laurie Law), Меліни К. Мутамбе (англ. Melina K. Mutambaie), Мішель Раукс, (англ. Michel Rauchs), Сьюзен Сабетт (англ. Susan Sabett), А. Снайперс (англ. A. Snyers), Джеррі Солінас (англ. Jerry Solinas), Олександра Охуезе Віктора (англ. Alexander Okhuese Victor), Девіда В. Перкінса (англ. David W. Perkins), а також позиції Світового банку, Європейського центрального банку, Європейської банківської організації (англ. European Banking Authority).

Сьогодні особливо актуальним у контексті ефективного функціонування всієї фінансової системи України є питання державного регулювання ринку криптовалют в Україні. Для цього дослідження важливим був аналіз робіт таких вчених, як: Л. М. Акімової, Н. В. Архірейської, Є. П. Бондаренка, Н. В. Валенюк, Д. М. Дмитренка, А. Г. Загороднього, К. Ф. Ковальчука, Г. О. Партин, С. М. Попової, В.Ф. Роля, В. В. Сергієнко та інших, а також позиції українських законотворців та фінансових регуляторів.

Основними науковими доробками, дотичними до правового регулювання проведення операцій з криптовалютами, що становлять теоретико-методологічну основу поглядів автора, є праці: І. Арзіна, А. Гаврилова, Б. В. Деревянко, М. М. Дудіна, І. С. Єрмохіна, О. П. Заруцької, О. В. Зінченко, А. В. Зубарєва, Т. Б. Прохорець, А. М. Колодій, А. Д. Левашенко, М. В. Ляснікова, А. А. Максурова, О. М. Мельник, А. З. Підгорного, Г. І. Салівон, М. В. Старинського, О. В. Старчук, О. В. Самоєнкова, Є. В. Сінельнікової-

Мурильової, П. В. Труніна, Я. І. Чайковського, І. М. Шопіної, А. А. Юр'єва, Прашант Анкалькоті (англ. Prashant Ankalkoti), С. Г. Сантош (англ. Santhosh S. G.), Гарріка Хілемана (англ. Garrick Hileman), Мішель Раукс (англ. Michel Rauchs), О. А. Туркот, Л. Леперванче (англ. Luisa Lepervanche), Е. Ваната (пол. Emanuel Wanat) та інших.

3. Наука фінансового права не містить єдиного підходу до розуміння сутності криптовалютних правовідносин.

За результатами дослідження визначено, що криптовалютні правовідносини – це суспільні відносини між внутрішніми і зовнішніми суб'єктами, врегульовані фінансово-правовими нормами, що формуються в процесі виконання дій з криптовалютами та контролем за їх рухом.

4. Переосмислено і доповнено дефініцію «криптовалюта», під якою розуміємо альтернативний засіб платежу, номінований у власній розрахунковій одиниці, врегульований фінансово-правовими нормами, використання якого базується на криптографічних методах для забезпечення фінансових транзакцій з метою погашення боргових зобов'язань.

Для практичного застосування зазначеного поняття пропонуємо прийняти комплексний Закон України «Про криптовалюти і ринок криптовалют в Україні», де серед іншого викласти статтю у такій редакції: криптовалюта є альтернативним засобом платежу, номінованим у власній розрахунковій одиниці, врегульованим фінансово-правовими нормами, використання якого базується на криптографічних методах для забезпечення фінансових транзакцій з метою погашення боргових зобов'язань.

5. Здійснивши детальний аналіз структурних елементів криптовалютних правовідносин: суб'єкта, об'єкта, юридичного і фактичного змісту, нам вдалось виокремити властиві криптовалютним правовідносинам особливості, що відображають притаманний для них фінансовий характер:

1) криптовалютні правовідносини відрізняються специфічним суб'єктним складом, де обов'язковим суб'єктом є владний орган, який має відповідні владні

повноваження в галузі фінансової діяльності (наприклад, ліцензування криптовалютних бірж);

2) об'єкт криптовалютних правовідносин – криптовалюти, які використовуються як засіб платежу внаслідок реалізації суб'єктивних прав і юридичних зобов'язань;

3) наявність імперативного методу правового регулювання, який, зокрема, проявляється в тому, що: порядок використання криптовалют як засобу платежу регламентовано імперативними фінансово-правовими нормами, які містяться у спеціальному законодавстві; держава встановлює форми і методи контролю діяльності суб'єктів криптовалютних відносин, реалізуючи контрольну функцію фінансів, що зумовлена реалізацією фіскальних інтересів держави;

4) захист прав та законних інтересів учасників криптовалютних відносин здійснюється шляхом втручання третіх осіб, таких як органи судової влади чи органи державної влади;

5) учасники криптовалютних правовідносин несуть відповідальність при порушенні законних прав та інтересів.

6. Не погоджуючись з однією із позицій Національного банку України, у якій зазначалось, що діяльність з купівлі-продажу Bitcoin за долари США або іншу іноземну валюту має ознаки діяльності «фінансових пірамід», доведено, що для функціонування ринку криптовалют вони відсутні. Відтак, на відміну від діяльності «фінансових пірамід», ринку криптовалют характерні:

1) відсутність структури перерозподілу криптовалют за рахунок нових учасників;

2) учасники ринку криптовалют не діють під прикриттям організацій комерційного чи некомерційного типу;

3) відсутнє застосування прийомів психологічного впливу на учасників з метою збільшення отримання прибутку;

4) прибутковість на ринку криптовалют не забезпечується за рахунок коштів нових учасників;

5) міжнародний досвід країн показує, що криптовалютна діяльність підлягає ліцензуванню (наприклад, в Японії, окремих штатах Сполучених Штатів Америки, Федеративній Республіці Німеччина, Швейцарії, Естонії, Австралії).

7. Проведення історико-правового дослідження державного регулювання ринку криптовалют в Україні дозволило визначити авторську періодизацію, що складається з двох етапів: 1) етап формування позицій фінансових регуляторів; 2) етап законотворчої діяльності.

8. Незважаючи на те, що фінансове законодавство фактично є основою для якісного функціонування усієї криптовалютної системи, встановлено, що сьогодні відсутнє однозначне трактування учасників ринку криптовалют, не сформована система базових нормативних вимог, юридичних методів та способів, за допомогою яких здійснювався б державний вплив на врегулювання сфери криптовалютних правовідносин.

9. Регулятори виявились неспроможними сформувати уніфіковану позицію щодо правового режиму криптовалют, а варіювали від грошового сурогату до віртуального активу та реалізації Пілотного проєкту «Е-гривня». У свою чергу, законопроекти були зосереджені в основному на закріпленні визначення криптовалюти, окремих учасників ринку криптовалют, проблемних аспектах оподаткування.

10. Вагомим фактором, що позначається на хаотичному функціонуванні ринку криптовалют є залишення законодавцями та регуляторами поза увагою визначення правового статусу усіх учасників криптовалютних правовідносин, принципів діяльності криптовалютних бірж, питання отримання ліцензії для здійснення криптовалютної діяльності. Не визначеним залишилось питання реєстрації для здійснення майнінгової діяльності та особливостей емісії криптовалют. Зовсім не сформовано класифікацію правопорушень у сфері обігу криптовалют.

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З КРИПТОВАЛЮТАМИ

2.1. Поняття та характеристика процесу емісії (майнінгу) криптовалют

Майнери відіграють вирішальну роль у криптовалютній системі, оскільки вони несуть відповідальність за групування непідтверджених транзакцій у нові блоки та додавання їх в блокчейн. За статистикою організації з досліджень, аналізу та новин у сфері цифрових активів The Block, заснованої в Нью-Йорку, протягом 2019 року майнери біткоінів отримали приблизно 5 мільярдів доларів доходу [93]. Це засвідчує еволюцію видобутку криптовалют від хобі-діяльності у перший час до формування конкурентоспроможної професійної галузі, де зосереджений великий капітал. Незважаючи на те, що сьогодні процес емісії (майнінгу) має декілька різновидів і може розглядатись з точки зору інформаційної, економічної, соціальної систем, свого юридичного закріплення майнінгова діяльність так і не отримала. Тож, головним призначенням цього підрозділу дисертації є розгляд загальнотеоретичних питань про сучасне розуміння емісії (майнінгу) криптовалют, її класифікацію, визначення на цій основі її змісту та правового закріплення.

Термін «майнінг» походить від англійського слова «mining», що у перекладі означає «видобуток», а свого нормативного закріплення наразі не отримав. У даному контексті автори Проекту Закону № 7183 «Про обіг криптовалют в Україні» визначали майнінг як «обчислювальні операції, які здійснює майнер за допомогою власного та/або орендованого спеціалізованого обладнання, з метою забезпечення працездатності та безпеки системи блокчейн, та залежно від умов системи блокчейн отримує винагороду системи блокчейн» [86]. Автори альтернативного Проекту Закону № 7183-1 «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» закріпили інше визначення видобування (майнінгу) криптовалют як діяльності фізичних та юридичних осіб

з проведення математичних розрахунків з метою отримання винагороди у вигляді одиниць криптовалюти [87]. Таке визначення, на нашу думку, не відображає в повній мірі змістовну частину процесу емісії (майнінгу) криптовалют, зосереджуючись тільки на її призначенні.

У свою чергу науковці А.Гаврилов та І.Арзіна детермінують майнінг як можливість отримання нових блоків (монет) криптовалюти шляхом вирішення комп'ютером визначених криптографічних, математичних та інших видів обчислень, що приносить визначену кількість монет, які реєструються в публічній «бухгалтерській книзі» (блокчейн) [94, с. 356]. Дослідники А. Д. Левашенко, І. С. Єрмохін, А. В. Зубарєв, Є. В. Сінельнікова-Мурильова та П. В. Трунін під майнінгом розуміють участь вузлів мережі в свого роду змаганні за першість генерації кожного нового блоку, яке полягає в спробі розв'язати певну криптографічну задачу (підібрати певний хеш конкретного ступеня важкості, котрий слугуватиме заголовком нового блока) [95, с. 9]. Науковці Прашант Анкалькоті (Prashant Ankalkoti) та Сантош С. Г. (Santhosh S. G.) зазначають, що майнінг біткоіна - це метод додавання записів транзакцій до книги обліку Біткоінів попередніх транзакцій або блокчейну [96]. Вважаємо, що даний підхід з технологічної сторони ґрунтовно відображає основні напрямки розуміння змісту майнінгу. Однак, наведені авторські позиції вбачаються дещо неповними, адже залишають поза увагою питання правового режиму різних видів майнінгу, процесу здійснення майнінгової діяльності тощо.

Отже, емісію (майнінг) криптовалют слід визначити як сукупність дій фізичних та / або юридичних осіб, що спрямовані на випуск в обіг криптовалют шляхом проведення складних обчислень криптографічного підпису блоку за спеціальним алгоритмом, та які підлягають реєстрації. Для практичного застосування зазначеного поняття знову акцентуємо потребу на прийнятті комплексного Закону України «Про криптовалюту і ринок криптовалют в Україні», де серед іншого пропонуємо викласти статтю у такій редакції: під емісією (майнінгом) криптовалют слід розуміти сукупність дій фізичних та / або юридичних осіб, що спрямовані на випуск в обіг криптовалют шляхом

проведення складних обчислень криптографічного підпису блоку за спеціальним алгоритмом, та які підлягають реєстрації.

Слід зазначити, що емісія криптовалют відбувається за наперед визначеним алгоритмом і слугує винагородою за проведення транзакцій. Тому, для правильного розуміння процесу емісії (майнінгу) криптовалют необхідно дослідити поняття «алгоритму майнінгу криптовалюти», оскільки кожен вид криптовалют використовує властивий йому алгоритм шифрування, який і потрібно розшифрувати майнеру, в результаті чого отримати монети криптовалюти.

Алгоритми криптовалют - це набір специфічних криптографічних механізмів і правил, які шифрують цифрову валюту [97]. Як тільки буде знайдений правильний хеш, який розшифровує алгоритм, в блокчейні згенерується новий блок, в якому зберігається інформація про транзакції, хеш попереднього блоку, суму отриманої майнером винагороди. У даному контексті варто зауважити, що саме криптографія уможливорює хронологічний порядок, цілісність та автентичність усіх транзакцій в блоковому ланцюзі [98, с. 52].

Майнеру необхідно підібрати хеш, який підійде до всіх транзакцій в мережі і забезпечить отримання «особливого ключа». Хешем, який шукає майнер, є код, що складається з хеша попереднього блоку, суми контрольних чисел транзакцій, що відбулися за останні 10 хвилин (так як саме за цей час формується один блок) і випадкового числа. Як тільки один з майнерів знаходить хеш, блок закривається і майнер отримує свою винагороду.

Сьогодні налічується кілька десятків алгоритмів криптовалют, а основними криптографічними алгоритмами шифрування є: SHA-256, Scrypt, X11, X13, CrptoNight, Ethhash, Equihash, ECDSA, Blake2b, LBRY, Blake256, Lyra2RE, NeoScrypt [99]. Відзначимо, що алгоритми, за якими відбувається підтвердження транзакцій, та розмір винагороди можуть відрізнятись в залежності від виду криптовалюти. Підтримуємо позицію науковця А. А. Максурова, що зміна компонентів, алгоритмів, які формують архітектуру криптовалют, створює конкурентоспроможність на ринку криптовалют і дає

можливість для їх розвитку [100, с. 259]. Однак, варто зауважити, що процес емісії криптовалют повинен бути нормативно врегульований. Для формування правових засад майнінгу криптовалют, необхідно звернутись до наукових досліджень видового розподілу способів майнінгової діяльності.

Аналіз наукових публікацій засвідчує, що в залежності від суб'єкта здійснення майнінгової діяльності, на практиці існують наступні способи організації майнінгової діяльності:

1) соло-майнінг - індивідуальний випуск криптовалют на власному обладнанні, без сприяння інших майнерів, при якому винагорода за підібраний блок повністю нараховується одному майнеру [101]. Разом з тим, майнер може розраховувати лише на власну хеш-потужність. Прерогативою даного способу майнінгової діяльності вважаємо те, що винагороду у повному розмірі отримує один майнер, на відміну від майнінгу через пули. Натомість, слабкою стороною є більша затрата часу на пошук блоку, нестабільність винагороди та неспроможність формування значної конкуренції обчислювальним потужностям великих пулів, які спрямовані на випуск найбільш вартісних та популярних криптовалют;

2) майнінг через пули - це колективний випуск криптовалют шляхом об'єднання потужностей персональних комп'ютерів багатьох майнерів для підвищення ймовірності знаходження блоку, при якому відбувається розподіл завдань та отриманої винагороди між усіма учасниками [102]. Майнінгові пули можна умовно поділити на два види: централізовані та децентралізовані. Очевидною перевагою даного способу майнінгу вважаємо меншу затрату часу на пошук блоку, стабільність винагороди. Водночас, майнінг через пули буде ефективним при умові високого хешрейту. Слабкою стороною є поділ винагороди між усіма учасниками, великі затрати на майнінгове обладнання, можливі високі комісії власника сервера;

3) хмарний майнінг – це віддалений спосіб випуску криптовалют, при якому майнер оплачує послуги використання чужого обладнання і його обслуговування для майнінгу [103]. Прерогативою даного способу майнінгу є

відсутність потреби у купівлі, обслуговуванні та оновленні обладнання, можливість видобутку криптовалют без великих вкладень, високий дохід, можливість видобувати криптовалюти на декількох сервісах одночасно. Водночас, виділяємо такі недоліки, як: можливі високі комісії власника сервера, витрати на використання чужого обладнання та обслуговування, ризики шахрайства.

4) компенсаційний майнінг - це віддалений спосіб випуску криптовалют, при якому юридична особа, що займається майнінгом, орендує обладнання в індивіда, компенсуючи йому користування її програмними продуктами, які не пов'язані безпосередньо з майнінгом [100, с. 260]. Даний спосіб дозволяє виробникам програмного забезпечення практично миттєво отримувати винагороду від використання їх програмних продуктів кінцевим користувачем. Варто погодитись із науковцем А.А. Максуровим, що у даному процесі цікавим є те, що користувач програмного продукту, буде витратити енергію при використанні програмного продукту, буде видобуватись криптовалюта, але кінцевим вигодонабувачем буде не користувач, а юридична особа, яка може бути навіть під іншою юрисдикцією.

Майнінг здійснюють майнери – фізичні або юридичні особи, діяльність яких спрямована на емісію криптовалют. Для нашого дослідження важливим також є розподіл майнерів за цілями діяльності, адже саме ця ознака є важливою для визначення правового режиму криптовалютного майнінгу в Україні. З огляду на зазначене, необхідно звернутись до наукових досліджень видової зайнятості майнерів. Так, кембриджські науковці Гаррік Хілеман (англ. Garrick Hileman) та Мішель Раукс (англ. Michel Rauchs) поділяють майнерів на: малі та великі майнінгові організації. До категорії малих майнерів належать як невеликі майнінгові організації, які є зареєстрованими юридичними особами, так і окремі майнери, що працюють як фізична особа-підприємець. В той час, як малі майнери спеціалізуються на одній секції майнінгової сфери, великі майнери здійснюють набагато диверсифікованіший спектр діяльності та часто виконують багаторазову діяльність. Здійснивши узагальнення теоретичних питань сутності

та способів майнінгу, спробуємо здійснити наукову розробку організації процесу емісії (майнінгу).

Цікавою з точки зору практичного використання є організація майнінгової діяльності, запропонована аналітиками у сфері криптовалют А. Сізовим, І. Лосєвим, В. Вороновим, Д. Марковим, О. Карпіною, які виділяють наступні етапи:

1. Підбір обладнання.
2. Вибір криптовалюти для майнінгу.
3. Вибір пула (сервера).
4. Вибір біржі чи гаманця, де буде знаходитись видобута криптовалюта [104].

Така, цілком правильна характеристика організації процесу емісії (майнінгу) криптовалют розкриває його тільки вибірково, при цьому, якщо мова йде про увесь процес майнінгової діяльності, слід зауважити, що згадана категорія значна ширша і має власні особливості.

Слід виділити позицію експерта з криптовалют А. Гончаренка, який поділяє процес майнінгу на 6 основних етапів:

1. Запуск майнером випадково підібраного набору цифр в генерацію.
2. Потрапляння даних до мережі та їх обробка.
3. Сортування криптомонет по блоках.
4. Підбір унікального ключа – буквено-цифрового коду із символів різних реєстрів (хешів).
5. Прийняття утвореного коду мережею з криптовалютою (що означає, що задача вирішена) і отримання майнером винагороди.
6. З'єднання кожного чергового хешу у нерозривному ланцюгу з попереднім [105].

Нам імпонує такий підхід як такий, що з технологічної сторони розкриває основні напрямки розуміння процесу емісії (майнінгу). Натомість, справедливим є висновок про те, що незважаючи на конкретизацію змісту процесу емісії (майнінгу), експерт та вищезазначені науковці зовсім не дослідили етап

правового оформлення емісії (майнінгу) криптовалют, зокрема, можливість чи потребу ліцензування майнінгової діяльності.

Зазначимо, що в Україні зовсім не врегульовані правові аспекти емісії (майнінгу) криптовалют. Тому для формування якісних пропозицій щодо юридичного закріплення процесу емісії (майнінгу), необхідно звернутись до наукових розробок. Дослідниця О. В. Зінченко пропонує прийняти закон, де слід закріпити норми, які б стимулювали учасників процесу емісії криптовалют (майнерів) шляхом зниження тарифів на електроенергію і максимального спрощення оподаткування в даній сфері. Так, не підлягають оподаткуванню операції з інвестування в криптовалюту, а її продаж за гривню підлягає обкладенню пенсійним збором у розмірі 2 % [106, с. 146]. Науковці Б. В. Деревянко та О. А. Туркот вказують на доцільність запровадження оподаткування усіх чи деяких операцій із криптовалютою, доходів від певних операцій із криптовалютою тощо. Але зазначають, що для такого запровадження оподаткування потрібно спочатку легалізувати вид діяльності, ввести його до правового поля України [107, с. 55-56]. Крім цього, вказують, що із легалізацією операцій із криптовалютою держава не просто може, а повинна визнати емісію (майнінг) криптовалюти видом господарської діяльності.

Однак, із такою позицією не можна погодитись, зважаючи на те, що теорія і практика господарської діяльності виробила ряд вимог, яким повинна відповідати така діяльність. Зокрема, відповідно до статті 3 Господарського кодексу України, під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [108]. Разом з тим, емісія (майнінг), а особливо соло-майнінг може здійснюватись без такої мети, а тому залежить від способу та цілей емісії криптовалют.

У даному контексті цікавими є дослідження зарубіжного досвіду правового регулювання емісії, представлені в Інформаційній довідці, підготовленій Європейським інформаційно-дослідницьким центром. Зокрема, справедливою та

виваженою видається позиція Федеративної Республіки Німеччини, де загалом емісія (майнінг) підлягає авторизації [109, с. 7], що пояснюється наступним. Федеральний орган фінансового нагляду Німеччини (нім. Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht) зазначає, що просте використання віртуальної валюти як заміни грошових коштів або депозитних коштів для участі в обмінних операціях в межах економічного циклу не є діяльністю, яка вимагає ліцензії [110]. Постачальник послуг може отримувати оплату за свої послуги в криптовалютах, при цьому не здійснюючи банківського бізнесу або не надаючи фінансові послуги. Замовник послуг також може оплачувати їх за допомогою віртуальної валюти. У свою чергу, емісія віртуальної валюти сама по собі не вимагає дозволу, оскільки майнер не видає і не розміщує віртуальну валюту. Тому продаж видобутої або придбаної віртуальної валюти або їх придбання не потребують дозволу.

Однак, якщо виникнуть такі подальші обставини, як постійна комерційна діяльність з віртуальними валютами, яка здійснюється з метою отримання прибутку та підтримання ринку криптовалют, необхідно отримати ліцензію з надання фінансових послуг, відповідно до норм Закону про банківську діяльність. Крім того, якщо майнінгові пули пропонують частки в доходах від видобутих і проданих віртуальних валют на комерційній основі, наприклад, в обмін на обчислювальну потужність користувача, вони, як правило, підлягають авторизації. Дозвіл повинен бути отриманий до початку здійснення комерційної діяльності з криптовалютами. Якщо необхідний дозвіл відсутній, такі дії розцінюються як кримінальне правопорушення, передбачене Розділом 54 Закону про банківську діяльність [111]. Такий підхід, на нашу думку, справедливо диференціює дозвільні вимоги в залежності від мети видобутку криптовалют та досить комплексно врегульовує напрями функціонування ринку криптовалют у Німеччині.

Першою державою у світі, яка запровадила законодавче визначення віртуальної валюти і вимагає від суб'єкта господарювання зареєструватися як постачальник послуг обміну віртуальних валют, щоб надавати віртуальні

послуги з обміну валюти для резидентів, є Японія. Разом з тим, видобуток криптовалют не регулюється. Однак зазначається, що якщо схема видобутку сформульована як колективна інвестиційна схема і містить продаж пакету акцій в інвестиційному фонді, на неї поширюються відповідні правила Закону «Про фінансові інструменти та біржі» [112, 113]. Вважаємо, що для формування пропозицій щодо юридичного закріплення процесу емісії (майнінгу) в Україні, необхідно звернутись до наукових досліджень даного аспекту в тих країнах, де регулювання вже запроваджено.

Фахівці у сфері ринку криптовалют Мішель Анн Гітліц (англ. Michelle Ann Gitlitz) та Грант Е. Буерштетта (англ. Grant E. Buerstetta) здійснюючи аналіз процесу емісії (майнінгу) в законодавстві Сполучених Штатів Америки відзначають, що майнери відіграють важливу роль, оскільки у традиційній банківській системі банки ведуть точний облік сторін та реквізити кожної операції, однак зважаючи на те, що не існує центрального регулятора децентралізованих криптовалют, саме майнери беруть на себе цю роль. Тому вони зауважують, що тих, хто видобуває віртуальні валюти, потрібно класифікувати як користувачів. Після видобутку віртуальної валюти майнер, залежно від того, як використовуватиме конвертовану віртуальну валюту і для чийої вигоди, потенційно може стати передавачем грошей. Майнери можуть використовувати свою видобуту криптовалюту для придбання товарів, і поки вони не займатимуться діями, які б кваліфікували їх як передавачів, вони залишаються користувачами [114, с. 135].

Справді, обґрунтування науковців збігаються із офіційною позицією Мережі з протидії фінансовим злочинам Міністерства фінансів США (англ. the U.S. Department of the Treasury's Financial Crimes Enforcement Network), яка полягає у тому, що по-перше, сам процес емісії криптовалют можна описувати поняттями «видобуток», «створення», «автоматичне генерування», «виробництво» в залежності від особливостей конкретної віртуальної валюти. По-друге, майнінг Біткоіну не покладає жодних зобов'язань на користувача Біткоіну надсилати видобутий Біткоін будь-якій іншій особі для чужої вигоди.

Натомість користувач може використовувати видобуту віртуальну валюту для індивідуальних цілей, наприклад, для придбання реальних або віртуальних товарів і послуг для власного користування. По-третє, зважаючи на те, що користувач видобуває Біткоїн і використовує його виключно для індивідуальних цілей користувача, а не для вигоди іншого, користувача слід вважати таким, що не здійснює надання грошових послуг, згідно з правилами Мережі з протидії фінансовим злочинам Міністерства фінансів США [115]. Це пояснюється тим, що дана діяльність не передбачає ні «прийняття», ні «передачі» конвертованої віртуальної валюти і не є передачею коштів у розумінні Заклучних правил про внесення змін до визначень та інших актів, що стосуються діяльності з надання грошових послуг, а тому, не підлягає реєстрації та звітності.

Дослідниця Луїза Леперванче (англ. Luisa Lepervanche) звертає увагу на правовий досвід Венесуели у даному контексті. Так, замість того, щоб застосовувати до криптовалюти вже існуючі правила щодо товарів, ринків капіталу тощо, Венесуела видала положення, що застосовуються конкретно до криптовалют, і створила контролюючий орган для нагляду та контролю – Венесуельський орган з нагляду за криптоактивами (ісп. Superintendencia de los Criptoactivos de Venezuela). Зокрема, Конституційний Указ про криптовалюту та суверенну криптовалюту Петро та Указ Президента № 3.355 закріплюють обов'язок та вимоги щодо реєстрації всіх фізичних осіб та корпорацій, які здійснюють діяльність, пов'язану з криптовалютами, серед яких: віртуальні майнери, віртуальні біржі, організації, що займаються збереженням або посередництвом з криптовалютами [116, с. 490, 496]. Емісія криптовалюти у Венесуелі дозволена за умови отримання попереднього дозволу, відповідно до статті 9 Указу Президента, та реєстрації відповідно до статей 16 та 17. Повноваженнями щодо видачі дозволів на здійснення діяльності, пов'язаної з криптовалютами, наділений Венесуельський орган з нагляду за криптоактивами. Відповідно до статті 2 Указу Президента, метою діяльності Венесуельського органу з нагляду за криптоактивами є регулювання діяльності, що проводиться

корпораціями та особами у сфері ринку криптовалют: майнінгової діяльності, віртуальних бірж, віртуальне посередництво, товарні угоди та інше.

Крім цього, Венесуела обрала політику сприяння використанню криптовалют та створила два типи спеціальних осередків для розвитку криптовалют. По-перше, муніципалітет Замори встановив спеціальний простір для: (1) віртуального видобутку; (2) сплати податків у криптовалюті. По-друге, Президент створив «Петрозони», які також отримують пільги з точки зору видобутку (включаючи митні податки, пільги) та оплати в криптовалютах (наприклад, ціни за газ).

Крім цього, уряд розробив програму видобутку криптовалют «План цифрової зайнятості молоді», до якої президент Ніколас Мадуро сподівається залучити як мінімум мільйон осіб для збільшення працевлаштування. Також заплановане створення 24 майнінгових ферм для навчання емісії (майнінгу) криптовалют, на що уряд виділив 96 мільярдів боліварів. Для збільшення обізнаності громадян у сфері криптоекономіки відкрита спеціальна школа [117]. Такий підхід, на нашу думку, досить комплексно відображає розуміння необхідності врегулювання, контролю за майнінговою діяльністю та фінансової інклюзії населення.

Завершивши аналіз питань врегулювання майнінгової діяльності, розглянемо доцільний варіант її юридичного закріплення в Україні. Звернемо увагу на той факт, що відсутність правового оформлення процесу емісії (майнінгу) створює додаткові можливості для зростання кримінальної протиправності. Так, 31 січня 2018 року Генеральна прокуратура та Служба безпеки України виявили в місті Києві, Київській та Черкаській областях приміщення, де розмістили понад 400 пристроїв із видобування криптовалюти, яку конвертували через заборонені в Україні електронні гаманці QIWI та «Яндекс гроші», а гроші та спрямовували на фінансування терористів «ДНР» та «ЛНР» - для закупівлі військової екіпіровки, спорядження, зброї та боєприпасів [118]. Іншим яскравим випадком є виявлення Укрзалізницею у листопаді 2019 року в одному з приміщень на Львівській залізниці незаконної ферми для емісії

(майнінгу) криптовалют. Її підключили до електромереж Укрзалізниці, через що компанії завдали збитків на 1 мільйон гривень [119].

З огляду на зазначене, переконані, що необхідно запровадити державне регулювання ринку криптовалют та державний контроль за емісією (майнінгом) криптовалют в Україні, що полягатиме у здійсненні державою комплексних заходів з метою запобігання зловживанням і порушенням у цій сфері. Спеціальний законодавчий акт, що серед іншого регулюватиме і процес емісії (майнінгу) криптовалют в Україні, повинен містити:

1) обов'язок фізичної чи юридичної особи, які мають намір здійснювати емісію (майнінг) криптовалют, подати до реєструвального органу заяву, рішення про емісію криптовалют і всіх необхідних документів для реєстрації емісії криптовалют;

2) реєстрацію реєструвальним органом емісії криптовалют та видачу свідоцтва про реєстрацію емісії криптовалют;

3) подання до реєструвального органу заяви і всіх необхідних документів для реєстрації звіту про результати емісії (майнінгу) криптовалют;

4) реєстрацію емісії криптовалют та реєстрацію звіту про результати емісії як підставу для внесення відповідної інформації до Державного реєстру емісії криптовалют;

5) відповідальність реєструвального органу за повноту інформації, що міститься у рішенні про емісію криптовалют, та за її відповідність вимогам законодавства;

6) відповідальність емітента за достовірність відомостей, наведених у документах, що подаються для реєстрації емісії криптовалют до реєструвального органу;

7) право реєструвального органу здійснювати перевірку відомостей, що містяться в поданих документах.

У даному контексті пропонуємо створити окремий центральний орган виконавчої влади - Національну комісію з контролю за операціями з криптовалютами - який би здійснював державне регулювання ринку

криптовалют (і реєстрацію емісії криптовалют зокрема) та затвердити Положення про Національну комісію з контролю за операціями з криптовалютами. У даному Положенні слід закріпити такі основні завдання Національної комісії з контролю за операціями з криптовалютами:

1) формування та забезпечення реалізації єдиної державної політики щодо розвитку і функціонування ринку криптовалют в Україні, сприяння його адаптації до міжнародних стандартів;

2) координацію діяльності державних органів з питань функціонування в Україні ринку криптовалют;

3) здійснення державного регулювання та контролю за емісією і обігом криптовалют на території України;

4) узагальнення практики застосування законодавства України з питань емісії (майнінгу) та обігу криптовалют в Україні, розроблення пропозицій щодо його вдосконалення;

5) здійснення у межах компетенції заходів щодо запобігання і протидії корупції, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму.

Крім того, встановити, що Національна комісія з контролю за операціями з криптовалютами відповідно до покладених на неї завдань:

1) розробляє програми розвитку криптовалютного ринку;

2) бере участь у розробленні та вносить у встановленому порядку на розгляд проекти актів законодавства, що регулюють питання розвитку криптовалютного ринку;

3) укладає в установленому законодавством порядку міжнародні договори та інші угоди з відповідними органами інших держав з питань співробітництва у сфері регулювання ринку криптовалют;

4) організовує проведення наукових досліджень з питань функціонування криптовалютного ринку в Україні;

5) інформує громадськість про свою діяльність та стан розвитку ринку криптовалют;

6) інформує Національний банк України і Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, про будь-які спостереження та висновки, необхідні для виконання покладених на ці органи обов'язків;

7) роз'яснює порядок застосування законодавства у сфері ринку криптовалют, здійснює офіційне тлумачення власних нормативно-правових актів;

8) здійснює контроль за дотриманням емітентами порядку реєстрації емісії (майнінгу) криптовалют;

9) веде Ліцензійний реєстр криптовалютних бірж;

10) встановлює ліцензійні умови провадження діяльності на криптовалютному ринку;

11) у встановленому нею порядку видає, переоформлює, зупиняє дію або анулює ліцензії на провадження діяльності на ринку криптовалют;

12) визначає порядок формування (ведення) Державного реєстру емісії криптовалют, порядок доступу до інформації, яка міститься у Державному реєстрі емісії криптовалют;

13) встановлює вимоги щодо емісії (майнінгу) та обігу криптовалют;

14) інші функції, що будуть детальніше розглянуті у наступних підрозділах дисертації.

Таким чином, узагальнення проаналізованих у цьому підрозділі питань, дозволяє зробити наступні висновки.

1. Емісію (майнінг) криптовалют слід визначити як сукупність дій фізичних та / або юридичних осіб, що спрямовані на випуск в обіг криптовалют шляхом проведення складних обчислень криптографічного підпису блоку за спеціальним алгоритмом, та підлягають реєстрації.

2. Слід зазначити, що емісія криптовалют відбувається за наперед визначеним алгоритмом і слугує винагородою за проведення транзакцій. Аналіз наукових публікацій засвідчує, що в залежності від суб'єкта здійснення

майнінгової діяльності, на практиці існують наступні способи організації майнінгової діяльності: 1) соло-майнінг; 2) майнінг через пули; 3) хмарний майнінг; 4) компенсаційний майнінг.

3. В Україні повністю відсутнє правове регулювання емісії (майнінгу) та організації процесу видобутку криптовалют зокрема. Зважаючи на наявні розробки експертів у сфері ринку криптовалют, узагальнення теоретичних позицій дозволяє зробити висновок про те, що підходи до організації майнінгу в основному з технологічної сторони розкривають основні напрямки розуміння процесу майнінгу. Натомість, незважаючи на конкретизацію змісту процесу емісії (майнінгу), зовсім не досліджені його етапи правового оформлення, зокрема, необхідність реєстрації майнінгової діяльності та визначення правового статусу реєстраційного органу.

4. Звернемо увагу на той факт, що відсутність правового оформлення процесу емісії (майнінгу) створює додаткові можливості для зростання кримінальної протиправності. Тому необхідно запровадити державне регулювання ринку криптовалют та державний контроль за емісією (майнінгом) криптовалют в Україні, що полягатиме у здійсненні державою комплексних заходів з метою запобігання зловживанням і порушенням у цій сфері.

5. Запропоновано створити окремий центральний орган виконавчої влади - Національну комісію з контролю за операціями з криптовалютами - який би здійснював державне регулювання ринку криптовалют (і реєстрацію емісії криптовалют зокрема) та затвердити Положення про Національну комісію з контролю за операціями з криптовалютами.

2.2. Правові підстави використання криптовалюти як засобу платежу

Еволюція суспільства, розвиток інноваційних технологій та вдосконалення функціонування платіжних систем призвели до змін міжнародного фінансового ринку та появи криптовалют. В Україні правовий режим криптовалют досі не встановлений, а фінансові регулятори не сформували уніфікованої позиції щодо

їх функціонування на фінансовому ринку. У світі поступово формуються різні концепції використання криптовалют та окреслення їх сутності. Глобальне поширення криптовалют потребує наукового супроводження правильного та раціонального застосування криптовалютних можливостей у сфері платежів, а також швидкої адаптації держав до врегулювання криптовалютних викликів. Тому формування правових підстав для використання криптовалюти як засобу платежу є принциповим аспектом, який потребує вирішення. Головним призначенням цього підрозділу дисертації є розгляд концептуальних засад регулювання і визначення на цій основі особливостей криптовалюти як засобу платежу.

Дослідник Г. І. Салівон, аналізуючи позицію вчених, котрі вважають, що правова основа — це не тільки нормативно-правові акти, які регламентують і на яких базується діяльність органів і посадових осіб, але й система принципів, на яких ґрунтується діяльність цих органів і посадових осіб, зауважує, що правова основа — це сукупність нормативно-правових актів, а що стосується принципів, то вони витікають з положень цих нормативно-правових актів [120, с. 39]. Коментуючи запропоноване визначення правової основи, відмічаємо, що автор провів велику узагальнюючу роботу, однак не врахував публічно-владного характеру впливу на регулювання конкретного виду суспільних відносин, завдяки якому і формуються їх правові основи.

З огляду на зазначене, правові підстави використання криптовалют розуміємо: в якості системи як комплекс нормативно-правових актів, які закріплюють засади криптовалютного забезпечення (правових основ функціонування криптовалютних платіжних систем, діяльності пов'язаної з організацією процесу використання криптовалют, дотримання режиму безпеки криптовалют, правил здійснення форм безготівкових розрахунків, способів і порядку платежів); в якості діяльності як публічно-владний вплив на криптовалютні відносини з метою їх формування, впорядкування, здійснення контролю та нагляду за ними.

З метою якісного аналізу правових підстав використання криптовалюти як

засобу платежу вважаємо за доцільне, перш за все, проаналізувати термін «засіб платежу». Зазначимо, що нормативне визначення поняття «засіб платежу» в Україні відсутнє. Академічний тлумачний словник визначає поняття «засіб» як «прийом, спеціальну дію, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось; спосіб» [121]. Бюджетний кодекс України визначає платіж як «виконання бюджетних, боргових, гарантійних чи податкових зобов'язань, що виникли в поточному або попередніх бюджетних періодах» [122].

Для трактування терміну «платіжний засіб» звернемо увагу на статтю 35 Закону України «Про Національний банк України» та статтю 3 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні». Дані норми визначають гривню (банкноти і монети) як «єдиний законний платіжний засіб на території України, що приймається усіма фізичними і юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України за всіма видами платежів, а також для зарахування на рахунки, вклади, акредитиви та для переказів» [62, 63]. З цього можна зробити висновок, що основною ознакою платіжного засобу є існування у формі грошової одиниці. В цьому контексті для нашого дослідження важливим є з'ясування сутності грошової одиниці, здатності криптовалют відповідати її змісту, щоб функціонувати як платіжний засіб.

Аналіз статті 99 Конституції України засвідчує, що грошовою одиницею є гривня, а функцію забезпечення її стабільності покладено на Національний банк України [61, 123]. У статті 32 Закону України «Про Національний банк України» встановлено, що грошовою одиницею України є гривня, що дорівнює 100 копійкам [62]. Частина 2 статті 3 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» вказує, що грошові знаки випускаються у формі банкнот і монет, що мають зазначену на них номінальну вартість [63]. Дослідниця О. Владимир детермінує грошову одиницю з її прив'язкою до держави як елемент національної грошової системи, грошовий знак, встановлений законодавством країни, що слугує для порівняння і вираження цін усіх товарів та послуг з метою обслуговування суспільного обороту в державі

[124, с. 35]. Звідси випливає, що основна роль грошової одиниці полягає у спроможності вимірювати та виражати ціни товарів та послуг.

В даному контексті погоджуємось з позицією польського науковця Е. Ваната, котрий відзначає, що спочатку грошова одиниця була нерозривно пов'язана з матеріальним грошовим знаком і її вартість залежала від металу, з якого карбували грошовий знак; натомість в даний час грошова одиниця нематеріальна, і її вартість є насамперед вираженням соціального консенсусу щодо її купівельної спроможності, а не виходить виключно із правових норм. Автор обґрунтовує, що твердження про те, що грошова одиниця є нормативною мірою вартості є справедливим лише в тій мірі, в якій це означає, що саме законодавчий орган визначає номінали валюти. Крім того, правильність виконання своїх функцій грошима залежить не від правових норм, а від соціального сприйняття [125, с. 92].

Слід зазначити, що незважаючи на відсутність нормативного врегулювання усіх аспектів, що стосувалися б використання криптовалют, існують факти, що засвідчують вираження консенсусу щодо купівельної спроможності криптовалют. Зокрема, пункт 13 частини 1 статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 року визначив віртуальний актив як «цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей» [126]. Дана правова позиція чітко підтверджує можливість використання криптовалют як засобу платежу в Україні та створює передумови для їх практичного застосування. Більше того, дана норма відображає тлумачення віртуального активу, надане Директивою (ЄС) 2018/843 Європейського Парламенту та Ради від 30 травня 2018 року про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей або фінансування тероризму та внесення змін до Директив 2009/138/ЄС та 2013/36/ЄС, де під віртуальним активом розуміється цифрове

вираження вартості, яке не видане або не гарантоване центральним банком або державним органом, не обов'язково прикріплене до законодавчо встановленої валюти і не має юридичного статусу валюти чи грошей, але приймається фізичними або юридичними особами як засіб платежу, обміну, яке можна передавати, зберігати та торгувати в електронному вигляді [127].

Відтак, першим практичним підтвердженням безпосереднього прикладу виконання криптовалютою функції платежу може слугувати зростання кількості установ в Україні, де можна розрахуватися криптовалютами. Так, пошукова система «Spendabit» дає можливість знайти кілька мільйонів товарів, які доступні до покупки за біткоіни. Система знаходить в Інтернеті різні торговельні платформи й магазини, які відповідають запитам. «Spend Bitcoins» також дає змогу знайти на карті продавців, які приймають біткоіни. Хоча ця карта менш популярна, ніж попередня, на ній можна знайти інших продавців, яких немає на «Coinmap». На відміну від інших сервісів, на «CoinATMRadar» є можливість знайти bitcoin-банкомат в будь-якій точці світу, щоб швидко й легко конвертувати біткоіни у фіатну валюту. Сервіс «Приват24» балансує біткоіни, надаючи їх еквівалент у гривні. Курс продажу й покупки біткоіну завжди доступний та постійно оновлюється, а за допомогою онлайн-калькулятора можна завжди порахувати актуальну суму та її еквівалент в біткоіни або гривні залежно від напрямку обміну [128].

По-друге, зафіксовані випадки купівлі нерухомості за криптовалюту. Так, у вересні 2017 року відбулася перша в світі електронна трансатлантична угода з купівлі квартири у місті Києві за криптовалюту Ethereum; в еквіваленті сума угоди становить 60 тисяч доларів [129].

По-третє, цікавим і непоодиноким фактом є купівля автомобілів преміум-класу за криптовалюту. Підтвердженням цього може слугувати найдорожча в історії Bitcoin-індустрії угода з продажу автомобіля у Фінляндії. Ринкова вартість проданого електрокара Tesla становила понад 140 тисяч євро, а розплатився за неї покупець криптовалютою. Історична продаж була оформлена в Тампере в одному з представництв компанії Auto-outlet Helsinki Oy і проведена

через Bitcoinкаупат, платіжний процесор, який дозволяє торговцям приймати Bitcoin за допомогою платформи BitPay [130].

По-четверте, найбільший американський стоковий інтернет-магазин Overstock.com (четверте місце в рейтинзі Forbes) давно функціонує за рахунок біткоінів, а в головному офісі Overstock.com встановлений біткоіни-автомат, який дозволяє людям обмінювати біткоіни на долари США. На Кіпрі один з університетів став приймати криптовалюту як засіб оплати за навчання [131, с. 41].

По-п'яте, у столиці Австрії відкрився перший в світі банк криптовалюти, де можна проводити операції з біткоінами. Фінансова установа дозволяє абсолютно законно проводити будь-які операції з криптовалютою і, зокрема, обмінювати біткоіни на євро і навпаки. Крім операцій з конвертації валют, в банку також присутні аналітики, які допомагають клієнтам аналізувати будь-які дані щодо біткоінів [132].

По-шосте, з 1 липня 2016 року влада столиці кантону Цуг Швейцарії почала приймати біткоіни в якості оплати за державні послуги, поки що тільки в межах експерименту з тією умовою, що криптовалютою можна буде розрахуватись тільки при сумі, що не перевищує 200 франків [133].

По-сьоме, більшість працівників банківських установ виражають позицію щодо можливості використання криптовалют саме як засобу платежу. Це підтверджується результатами проведеного нами анонімного емпіричного дослідження (див. Додаток Д до дисертації). Зокрема, ствердну відповідь на запитання «Чи може криптовалюта, на Вашу думку, використовуватись як засіб платежу?» вказали 76,3% опитаних осіб. Окрім цього, 77,4% опитаних висловили думку, що потрібно на державному рівні регулювати обіг криптовалют.

Важливим аргументом використання криптовалют як засобу платежу є і запровадження Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (англ. Financial Action Task Force on Money Laundering) у жовтні 2018 року змін до своїх Рекомендацій, де чітко вказано, що вони застосовуються й до фінансової діяльності, що включає віртуальні активи, а також визначено

віртуальний актив як цифрове представлення вартості, яким можна торгувати в цифровому форматі або переказувати, і яке може використовуватись для платіжних або інвестиційних цілей [134, с. 13].

Переконані, що дані факти вчергове засвідчують можливість практичного застосування криптовалют як засобу платежу та явний консенсус щодо купівельної спроможності криптовалют, а відтак – і потребу у їх нормативному закріпленні.

Зазначимо, що у звіті за 2015 рік Європейський центральний банк визначив криптовалюту як «віртуальне представлення вартості, яке не випускається центральним банком, кредитною установою чи емітентом електронних грошей і яке за певних обставин може бути альтернативою грошам» [135, с. 25]. Крім того, Європейський центральний банк наголосив, що криптовалюту представляють цінність і саме ця відмінність важлива. Якщо криптовалюти не представляли б вартості, то як такі, що не мають внутрішньої цінності, вони не могли б виконати жодної платіжної функції. Саме завдяки цій особливості криптовалюти є альтернативою державним грошам.

Платіжна функція також підкреслюється Міжнародним валютним фондом, який вказує, що криптовалюти є цифровим відображення вартості, номінованим у власній розрахунковій одиниці [136, с. 7].

Відмітимо і той факт, що 30 травня 2018 року була прийнята Директива (ЄС) 2018/843 Європейського Парламенту і Ради про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 щодо запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей чи фінансування тероризму та внесення змін до Директив 2009/138/ЄС та 2013/36/ЄС [127], яка спрямована на протидію злочинності у сфері ринку криптовалют та охоплення всіх потенційних можливостей використання криптовалют. Директива чітко закріплює, що криптовалюту не слід ототожнювати з електронними грошима (як визначено у пункті 2 статті 2 Директиви 2009/110/ЄС Європейського Парламенту та Ради), коштами (як визначено пунктом 25 статті 4 Директиви (ЄС) 2015/2366 Європейського Парламенту та Ради), ігровою валютою, що може використовуватись в

конкретних ігрових умовах, натомість криптовалюти можна використовувати як платіжний засіб.

Важливо відзначити, що 22 жовтня 2015 року за результатами розгляду звернення Судом Справедливості Європейського Союзу було прийнято рішення у справі C-264/14 Skatteverket v David Hedqvist, в якому містяться висновки щодо природи віртуальних валют та оподаткування операцій з обігу віртуальних валют. Досліджуючи прийняте судом рішення, варто звернути увагу на принципово важливі аспекти розуміння криптовалюти як засобу платежу, серед яких виділимо наступні:

- «...віртуальним валютам притаманні власні одиниці обліку, як, наприклад, «1 біткоїн» (п. 12 Рішення);
- «...не може вважатись «матеріальним майном» в розумінні ст. 14 ПДВ Директиви ЄС, оскільки за основним призначенням віртуальна валюта може виступати лише платіжним засобом» (п. 24 Рішення);
- «...операції переказу, звільнені положеннями від оподаткування ПДВ, за своїм характером є фінансовими операціями і можуть бути здійснені без залучення банків чи фінансових установ» (п. 37 Рішення);
- «...віртуальна валюта «біткоїн» не може вважатись поточним рахунком або депозитним рахунком, платежем чи переказом. На відміну від чеків, боргових зобов'язань, інших оборотних інструментів, біткоїн виступає прямим платіжним засобом між суб'єктами розрахунків» (п. 42 Рішення);
- «операції з нетрадиційними валютними коштами, тобто такими, що не визнані законним платіжним засобом, вважаються фінансовими операціями, допоки такі валютні кошти приймаються учасниками відносин в якості альтернативи законним платіжним засобам і не мають жодного іншого призначення крім проведення розрахунків між ними» (п. 49 Рішення);
- «...єдиним призначенням віртуальної валюти «біткоїн» є здійснення розрахунків між суб'єктами відносин» (п. 52 Рішення);
- «...віртуальна валюта «біткоїн» не може вважатись цінним папером або інструментом, що посвідчує право на майно» (п. 55 Рішення) [137, 138].

Таким чином, Суд Європейського Союзу прирівняв біткоіни до звичайних грошових коштів, в результаті чого податкове законодавство Європейського Союзу поширюється на цю криптовалюту в тому ж порядку, що і на законні засоби платежу країн Європейського Союзу. Крім того, посилаючись на Директиву № 2009/110/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 вересня 2009 року щодо започаткування і здійснення діяльності установами – емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними, Суд встановив, що відмінністю біткоінів від звичайних грошових коштів є лише відсутність їх фізичного вираження, а представлення натомість у віртуальних одиницях обліку [139]. Суд підтвердив, що віртуальні валюти є аналогічними іншим конвертованим валютам, оскільки у реальному світі забезпечують можливість купівлі товарів та послуг. Вважаємо, що дана судова практика Суду Справедливості Європейського Союзу у сфері регулювання віртуальних валют є вкрай важливою для формування законодавчої позиції України, особливо зважаючи на необхідність усунення прогалин у регулюванні криптовалют та декларуванні в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, прагнень щодо адаптації українського законодавства до вимог і стандартів Європейського Союзу.

Здійснивши аналіз судової практики України, виокремимо рішення, де суд детермінує криптовалюту як платіжний засіб. Зокрема, цікавою з точки зору практичного використання є постанова від 13 жовтня 2016 року у судовій справі № 820/5120/16 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «ЄДИНАРКОІН» до Головного управління Державної фіскальної служби у Харківській області про скасування індивідуальної письмової консультації стосовно віртуальної валюти Aitibitcoin та E-dinarcoin, відповідно до якої операції з віртуальною валютою підлягають оподаткуванню податком на додану вартість [140]. Суд постановив задовольнити адміністративний позов, обґрунтовуючи позицію тим, що при наданні оскаржуваних індивідуальних письмових податкових консультації відповідачем не враховано вищезгадане рішення у

справі C-264/14 Skatteverket v David Hedqvist, у якому чітко визначено правову природу віртуальної валюти, а операції з біткоїнами та іншими віртуальними валютами на території Євросоюзу визнані такими, що не повинні оподатковуватися податком на додану вартість. Головне управління Державної фіскальної служби у Харківській області подало апеляційну скаргу на постанову Харківського окружного адміністративного суду від 13 жовтня 2016 року, мотивуючи її тим, що суд першої інстанції неналежно оцінив норми чинного законодавства, у зв'язку з чим було прийнято неправильне рішення, застосовуючи норми матеріального та процесуального права та правової оцінки обставин у справі. Однак, колегія суддів Харківського апеляційного адміністративного суду залишила без задоволення апеляційну скаргу Головного управління Державної фіскальної служби у Харківській області, а Постанову Харківського окружного адміністративного суду від 13.10.2016р. по справі № 820/5120/16 залишила без змін [141]. 11 січня 2017 року Вищий адміністративний суд України ухвалив відкрити касаційне провадження за касаційною скаргою Головного управління Державної фіскальної служби у Харківській області [142]. Таким чином, суди двох інстанцій дійшли висновку, що криптовалюта повинна трактуватись як засіб платежу та операції з обміну традиційних валют на біткоїни повинні бути вільні від податку на додану вартість.

Беручи до уваги судову практику та зважаючи на динамічний розвиток криптовалют як інноваційного альтернативного засобу платежу, український законодавець повинен розробити якісно нову модель їх правового регулювання, врахувавши потенційні ризики.

Тому з метою формування єдиного ефективного підходу та стратегії до визначення юридичної природи криптовалют як засобу платежу спробуємо здійснити наукову розробку переваг, недоліків, перспектив розвитку та загроз, що постануть в результаті запровадження комплексного фінансового регулювання використання криптовалют, за допомогою SWOT-аналізу.

Розпочнемо з першої категорії SWOT-аналізу - сильних сторін (англ. Strengths) формування правових підстав використання криптовалют як засобу платежу. По-перше, створення уніфікованого фінансового криптовалютного законодавства слугуватиме передумовою сприятливого розвитку новітніх технологій (блокчейну) в різних секторах соціально-економічної діяльності в правовому полі. По-друге, нове фінансове регулювання емісії та обігу криптовалют дозволить запровадити інноваційний засіб платежу, що може бути використано для стимулювання розвитку національної економіки та нових умов функціонування фінансового ринку, забезпечення національної фінансової безпеки. По-третє, державне регулювання ринку криптовалют сприятиме утвердженню законності у фінансовій сфері держави та правильній кваліфікації протиправних дій з використанням криптовалют.

Другою категорією SWOT-аналізу є слабкі сторони (англ. Weaknesses) формування правових підстав використання криптовалют як засобу платежу. По-перше, в результаті прийняття нового фінансового регулювання у сфері криптовалют зазнає змін вже існуюча законодавча база. Тому необхідно буде врегулювати усі розбіжності між актами, що регулюють одні й ті ж або суміжні правовідносини, а також суперечності між компетенцією органів влади у сфері контролю за криптовалютним ринком. По-друге, зволікання держави у запровадженні фінансового регулювання ринку криптовалют демонструє неготовність до трансформації фінансових відносин в умовах цифровізації. Це, в свою чергу, робить криптовалюту привабливим засобом легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму.

Наступною категорією SWOT-аналізу є перспективи розвитку (англ. Opportunities), які надає формування правових підстав використання криптовалют як засобу платежу. По-перше, це уніфікує розуміння сутності юридичної природи криптовалюти усіма суб'єктами розрахункових правовідносин, органами державної влади, суб'єктами господарювання, фізичними особами. По-друге, суб'єкти криптовалютних правовідносин зможуть ефективніше застосовувати засоби правового захисту в разі порушення

законодавства, а фінансові регулятори якісніше здійснюватимуть контроль у сфері ринку криптовалют. По-третє, запровадження відповідальності за порушення у сфері обігу криптовалют зменшить їхню кількість та своєчасну правильну реакцію правоохоронних органів. По-четверте, визнання криптовалюти на законодавчому рівні засобом платежу створить альтернативу фізичним та юридичним особам у виборі розрахункових засобів при оплаті товарів та послуг. По-п'яте, відбудеться розширення прав споживачів фінансових послуг та гарантій їх захисту, а також права на здійснення операцій з надання фінансових послуг. По-шосте, урізноманітняться види фінансових послуг шляхом включення операцій з криптовалютами, з'являться нові форми фінансування. По-сьоме, відбудеться розширення клієнтської бази фінансових установ за рахунок осіб, що вважають за краще використовувати саме криптовалюту для оплати товарів і послуг.

Останньою категорією SWOT-аналізу є загрози (англ. Threats), пов'язані із запровадженням правових підстав використання криптовалют як засобу платежу. По-перше, криптовалюта може стати новим предметом чи засобом вчинення злочинів. Тому необхідно внести законодавчі зміни, які мають полягати як у викладі в новій редакції кримінально-правових норм, що містять ознаки вже існуючих складів злочинів, так і у необхідності прийнятті кримінально-правових норм із новими складами злочинів. Ці зміни повинні стосуватись п'яти розділів Особливої частини Кримінального кодексу України: розділу VI «Кримінальні правопорушення проти власності»; розділу VII «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності»; розділу IX «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки»; розділу XVI «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку»; розділу XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг». Пропозиції щодо законодавчого визначення предметом злочину криптовалюти у складах злочинів розглянемо детальніше у підрозділі 2.4 дисертації. По-друге,

видозміниться специфіка методів та організації розслідування правопорушень у сфері обігу криптовалют з огляду на появу нового альтернативного засобу платежу – криптовалют. В даному контексті вважаємо необхідним запровадити спеціальні курси для слідчих правоохоронних органів з метою здобуття навичок виявлення та правильної кваліфікації правопорушень у сфері обігу криптовалют. Зазначимо, що при формуванні програми таких курсів особливо доцільно приділити увагу вивченню міжнародного досвіду, практики співпраці країн щодо пошуку, збирання та аналізу інформації щодо криптовалютних транзакцій. По-третє, запровадження правових підстав використання криптовалют як засобу платежу без проведення достатньої попередньої роз'яснювальної роботи з населенням створить загрозу неправильного розуміння правил використання криптовалют. Тому з метою усунення даної загрози пропонуємо розробити комплекс інформативних заходів серед населення, що стосувалися б аспектів емісії, використання криптовалют, а також переліку та повноважень органів, що здійснюватимуть контроль у сфері ринку криптовалют.

Таким чином, в результаті дослідження переваг, недоліків, перспектив розвитку та загроз, що постануть в результаті запровадження фінансового регулювання використання криптовалют, за допомогою SWOT-аналізу, доцільно запропонувати власні позиції, що стосуються формування правових підстав застосування криптовалют як засобу платежу:

1. Прийняти Закон України «Про криптовалюту і ринок криптовалют в Україні», в якому закріпити криптовалюту як законний альтернативний платіжний засіб в Україні, порядок емісії, обігу криптовалют та органи, що здійснюватимуть контроль за ними, порядок діяльності криптовалютних бірж.

2. Внести зміни до вже існуючих нормативно-правових актів, що регулюють одні й ті ж або суміжні з криптовалютними правовідносинами, а також усунути суперечності між компетенцією органів влади у сфері контролю за криптовалютним ринком.

3. Запровадити відповідальність за правопорушення у сфері обігу криптовалют, що зменшить їхню кількість та уможливить своєчасну правильну

реакцію правоохоронних органів (детальніше проаналізовано у підрозділі 2.4. дисертації).

4. Розробити комплекс правоосвітніх інформативних заходів серед населення, що стосувалися б аспектів емісії, використання криптовалют, а також переліку та повноважень органів, що здійснюватимуть контроль у сфері ринку криптовалют.

Підсумуємо.

1. Правові підстави використання криптовалют розуміємо: в якості системи як комплекс нормативно-правових актів, які закріплюють засади криптовалютного забезпечення (правових основ функціонування криптовалютних платіжних систем, діяльності пов'язаної з організацією процесу використання криптовалют, дотримання режиму безпеки криптовалют, правил здійснення форм безготівкових розрахунків, способів і порядку платежів); в якості діяльності як публічно-владний вплив на криптовалютні відносини з метою їх формування, впорядкування, здійснення контролю та нагляду за ними.

2. Слід зазначити, що незважаючи на відсутність нормативного врегулювання усіх аспектів, що стосувалися б використання криптовалют, існують факти, що засвідчують вираження консенсусу щодо купівельної спроможності криптовалют. Зокрема, пункт 13 частини 1 статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 року визначив віртуальний актив як цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей. Дана правова позиція чітко підтверджує можливість використання криптовалют як засобу платежу в Україні та створює передумови для їх практичного застосування. Більше того, дана норма відображає тлумачення віртуального активу, надане Директивою (ЄС) 2018/843 Європейського Парламенту та Ради від 30 травня 2018 року про внесення змін до Директиви

(ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей або фінансування тероризму та внесення змін до Директив 2009/138/ЄС та 2013/36/ЄС, де під віртуальним активом розуміється цифрове вираження вартості, яке не видане або не гарантоване центральним банком або державним органом, не обов'язково прикріплене до законодавчо встановленої валюти і не має юридичного статусу валюти чи грошей, але приймається фізичними або юридичними особами як засіб платежу, обміну, яке можна передавати, зберігати та торгувати в електронному вигляді.

3. Першим практичним підтвердженням безпосереднього прикладу виконання криптовалютою функції платежу може слугувати зростання кількості установ в Україні, де можна розраховатися криптовалютами. По-друге, зафіксовані випадки купівлі нерухомості за криптовалюту. По-третє, цікавим і непоодиноким фактом є купівля автомобілів преміум-класу за криптовалюту. По-четверте, найбільший американський стоковий інтернет-магазин Overstock.com (4 місце в рейтинзі Forbes) давно функціонує за рахунок біткоінів, а в головному офісі Overstock.com встановлений біткоіни-автомат, який дозволяє людям обмінювати біткоіни на долари США. По-п'яте, у столиці Австрії відкрився перший в світі банк криптовалюти, де можна проводити операції з біткоїнами.

4. Важливим аргументом використання криптовалют як засобу платежу є і запровадження Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (англ. Financial Action Task Force on Money Laundering) у жовтні 2018 року змін до своїх Рекомендацій, де чітко вказано, що вони застосовуються й до фінансової діяльності, що включає віртуальні активи, а також визначено віртуальний актив як цифрове представлення вартості, яким можна торгувати в цифровому форматі або переказувати, і яке може використовуватись для платіжних або інвестиційних цілей.

5. Відзначено, що 22 жовтня 2015 року за результатами розгляду звернення Судом Справедливості Європейського Союзу було прийнято рішення у справі C- 264/14 Skatteverket v David Hedqvist, в якому містяться висновки щодо

природи віртуальних валют та оподаткування операцій з обігу віртуальних валют. Суд Європейського Союзу прирівняв біткоіни до звичайних грошових коштів, в результаті чого податкове законодавство Європейського Союзу поширюється на цю криптовалюту в тому ж порядку, що і на законні засоби платежу країн Європейського Союзу.

Крім того, посилаючись на Директиву № 2009/110/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 вересня 2009 року щодо започаткування і здійснення діяльності установами – емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними, Суд встановив, що відмінністю біткоінів від звичайних грошових коштів є лише відсутність їх фізичного вираження, а представлення натомість у віртуальних одиницях обліку.

6. Доведено, що беручи до уваги судову практику та зважаючи на динамічний розвиток криптовалют як інноваційного альтернативного засобу платежу, український законодавець повинен розробити якісно нову модель їх правового регулювання, врахувавши потенційні ризики.

7. З метою формування єдиного ефективного підходу та стратегії до визначення юридичної природи криптовалют як засобу платежу здійснено наукову розробку переваг, недоліків, перспектив розвитку та загроз, що постануть в результаті запровадження фінансового регулювання використання криптовалют як засобу платежу, за допомогою SWOT-аналізу, а також запропоновано власні позиції, що стосуються формування правових підстав застосування криптовалют як засобу платежу.

2.3. Організаційні та функціональні принципи правового регулювання діяльності криптовалютних бірж

Розвиток платіжних систем на міжнародному фінансовому ринку та поява сучасних інноваційних технологій призвели до поширення криптовалют. За даними CoinMarketCap, сьогодні в обігу понад 1600 криптовалют, ринкова капіталізація яких перевищує 289 мільярдів доларів [143]. Особливо важливою у

цьому процесі є сфера діяльності криптовалютних бірж, які дозволяють споживачам купувати, продавати та обмінювати криптовалюти. Однак, учасники криптовалютного ринку іноді змушені використовувати більше однієї платформи, оскільки не кожна біржа підтримує всі монети.

Кожна держава врегульовує ринок криптовалют, зокрема, і діяльність криптовалютних бірж, по-своєму, виходячи з місця розташування та типу послуг, які пропонує кожна біржа. Зважаючи на той факт, що міжнародні фінансові установи та центральні банки не розробили узгоджені підходи до питань, пов'язаних із функціонуванням криптовалютних бірж, існує потреба в дослідженні основних ідей, вихідних положень щодо правового регулювання сфери діяльності криптовалютних бірж.

З метою глибинного розуміння суті процесів, що складають діяльність криптовалютних бірж, вважаємо за необхідне спочатку дослідити сутність принципів права, принципів правового регулювання та їх співвідношення, в результаті чого сформуванню власний підхід до класифікації принципів правового регулювання діяльності криптовалютних бірж.

Науковиця О. Ф. Скакун під принципами права розуміє «об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які ставляться до учасників суспільних відносин із метою гармонічного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів» [144]. У своєму підручнику «Теорія держави і права» цілком справедливо зауважує, що принципи виступають орієнтиром у формуванні права та зосереджують світовий досвід його розвитку.

У свою чергу, дослідник А. М. Колодій стверджує, що до найсуттєвіших ознак принципів права треба віднести, насамперед, їх нормативно-регулятивний характер, який вбачається у тому, що принципи, зафіксовані у праві, набувають значення загальних правил поведінки, які мають загальнообов'язковий, владний характер; при цьому, такий характер стає притаманним як безпосередньо нормам-принципам, так і принципам, які виводяться з норм [145, с. 43].

Погоджуємось із думкою науковиці О. В. Старчук, що принципи права мають перебувати в системі та бути узгодженими як між собою, так і з іншими елементами системи права, оскільки відповідно до принципів права формується система права. І тому взаємоузгодженість елементів правового регулювання забезпечує цілеспрямовану дію всієї системи права [146, с. 42].

Враховуючи вищенаведені позиції щодо розуміння принципів права, варто констатувати, що принципи права виступають фундаментальною основою абсолютно усіх сфер діяльності. Разом з тим, відмітимо важливу роль принципів права, яка полягає у їх здатності врегулювати суспільні відносини у разі відсутності подібної норми для регулювання суспільних відносин, також забезпечити ефективну взаємодію та функціонування усіх елементів системи права.

Беручи до уваги наведений огляд, можемо перейти до з'ясування поняття, що відіграє важливе методологічне значення у розгляді даного підрозділу, - принципи правового регулювання.

Відмітимо, погоджуючись з дослідницею О. М. Мельник, що внаслідок правової регламентації формується юридична основа, визначаються зафіксовані в правових веліннях орієнтири для організації діяльності учасників регулятивних відносин та досягнення фактичних цілей права [147, с. 191-192].

У даному контексті відзначимо позицію дослідниці І. М. Шопіної, яка комплексно і ґрунтовно дослідила сутність правового регулювання і виокремила найбільш загальні закономірності, в результаті яких сформувались чотири підходи до трактування феномену правового регулювання: в інструментальному, інституційному, нормативно-юридичному, діяльнісному аспектах [148, с. 1059].

Науковець О. А. Котенко вказує, що правове регулювання - це регламентація суспільних відносин засобами загальнообов'язкових правил поведінки і заснованих на них приписів індивідуального значення, що забезпечується в необхідних випадках державним примусом [149, с. 199].

У свою чергу, вчений В. С. Смородинський наголошує, що специфічною властивістю правового регулювання, що впливає із сутності самого

регулятора – права, є його забезпеченість державою, адже саме держава уповноважує органи публічної влади на створення нормативно-правових актів та інших джерел права, здійснення їх постійного оновлення та однакового застосування, забезпечення засобами примусу тощо [150, с. 18]. З наведених позицій можна виокремити наступні основні ознаки правового регулювання:

- здатність унормовувати певну сферу суспільних відносин;
- забезпеченість спеціальними юридичними засобами для упорядкування визначеної сфери суспільних відносин;
- використання конкретного юридичного засобу у процесі врегулювання суспільних відносин обумовлюється метою його застосування, а відтак може спрямовуватись на: юридичне закріплення, охорону, контроль за стабільністю суспільних відносин та їх відновлення у випадку порушення;
- основоположну роль у правовому регулюванні відіграє держава, оскільки здійснює цілеспрямований правовий вплив на суспільні відносини.

Аналізуючи наведені твердження щодо розуміння принципів права та принципів правового регулювання, вважаємо, що у їх співвідношенні принципи права виступають основоположними, засадничими, вихідними у встановленні принципів правового регулювання, незважаючи на той факт, що вони тісно пов'язані між собою і перебувають у взаємовпливі.

Для здійснення подальшої класифікації принципів правового регулювання криптовалютних бірж, визначимо поняття «криптовалютна біржа», його сутність. Слід зазначити, що функціонування криптовалютних бірж здійснюється в умовах правової невизначеності, що викликає численні труднощі для досягнення цілей державного регулювання та захисту учасників криптовалютних правовідносин зокрема.

Маючи зазначену дилему, спробуємо охарактеризувати наявні авторські підходи до визначення сутності криптовалютних бірж. Так, науковці А. А. Юр'єва, М. М. Дудін та М. В. Лясніков під криптовалотною біржою розуміють надання цифрових платформ для купівлі і продажу криптовалют, що використовують звичайні валюти і / або інші криптовалюти [131, с. 40].

Дослідники А. З. Підгорний та О. В. Самотоєнкова трактують криптовалютну біржу як електронний майданчик для торгівлі та обміну одних цифрових грошей на інші чи на різні світові валюти (USD, EUR, RUR, CNY) [151, с. 87]. Коментуючи запропоновані визначення відмічаємо, що науковці провели велику узагальнюючу роботу, однак допустили декілька помилок: по-перше, криптовалюту не слід ототожнювати із цифровими грошима; по-друге, відсутні пропозиції щодо необхідності ліцензування діяльності з торгівлі криптовалютами та їх обміну на фіатні гроші.

Тому з метою охоплення термінологічної прогалини та формування чіткого універсального розуміння поняття «криптовалютна біржа», визначаємо її наступним чином: *криптовалютна біржа - це юридична особа, яка отримала ліцензію на провадження професійної діяльності на криптовалютному ринку – діяльності з обміну криптовалют та фіатних валют; обміну одного або більше видів криптовалют, переказу криптовалют; зберігання та/або адміністрування криптовалют, що дозволяють контролювати обіг криптовалют, чи участі і надання фінансових послуг, пов'язаних із пропозицією емітента та/або продажем криптовалют - в порядку, встановленому законодавством.*

Для усвідомлення сутності та значення криптовалютних бірж звернемося до короткої характеристики правового регулювання їх діяльності.

Систематизуючи світову практику правового регулювання діяльності криптовалютних бірж, слід виокремити два основні напрями закріплення їх функціонування:

1) до діяльності криптовалютних бірж застосовується вже існуюче законодавство у сфері фінансових ринків, в результаті чого криптовалютні біржі зобов'язують отримати статус фінансової інституції для уможливлення надання фінансових послуг;

2) прийняття спеціального законодавства, що врегульовує сферу діяльності криптовалютних бірж, в результаті чого останні набувають новий спеціальний статус.

Аналізуючи перший підхід до правового регулювання діяльності криптовалютних бірж, відмітимо, що його застосування характерне для Сполучених Штатів Америки та країн Європейського Союзу. Так, ще 18 березня 2013 року Мережа з протидії фінансовим злочинам Міністерства фінансів США (англ. the U.S. Department of the Treasury's Financial Crimes Enforcement Network) видала інтерпретаційну інструкцію (англ. Application of FinCEN's Regulations to Persons Administering, Exchanging, or Using Virtual Currencies) для роз'яснення застосовності нормативно-правових актів, що стосуються осіб, які створюють, отримують, розповсюджують, обмінюють, приймають або передають віртуальну валюту. Зазначається, що конвертовані віртуальні валюти мають еквівалентну вартість у реальній валюті або можуть виступати заміною реальної валюти [152]. Відповідно до Інструкції, термін "послуги з передачі грошей" означає прийняття валюти, коштів чи іншої цінності, яка замінює валюту, від однієї людини та передачу валюти, коштів чи іншої цінності, яка замінює валюту, в інше місце розташування чи особі будь-якими способами. Крім того, діяльність криптовалютних бірж прирівнюється до установ, що надають фінансові послуги, а відтак вони повинні отримати ліцензію в кожному штаті, де надаються відповідні послуги [153].

Загалом діяльність криптовалютних бірж в Сполучених Штатах Америки регулюється Законом про банківську таємницю (англ. the Bank Secrecy Act) [154]. Закон був прийнятий Конгресом у 1970 році для боротьби з відмиванням грошей та іншими фінансовими злочинами. Закон вимагає від багатьох фінансових установ зберігати записи та подавати звіти про певні операції, які подаються до Мережі з протидії фінансовим злочинам Міністерства фінансів США (англ. the U.S. Department of the Treasury's Financial Crimes Enforcement Network). Мережа протидії фінансовим злочинам збирає та аналізує інформацію для підтримки правоохоронних розслідувань та надання американським розробникам стратегічних аналізів розвитку, тенденцій та моделей відмивання коштів у всьому світі. Законом про банківську таємницю (англ. the Bank Secrecy Act) криптовалютні біржі визначені як фінансові установи, що надають грошові

послуги на федеральному рівні, і як агенції з переказу грошей (грошові передавачі) на рівні держави [155].

У 2001 році для боротьби з фінансуванням тероризму було прийнято антитерористичний закон (англ. USA Patriot Act). Цей закон розширив федеральне регулювання, на підставі якого установи, що надають грошові послуги, не можуть виконувати без спеціальної ліцензії в державах, де така ліцензія потрібна [156]. У разі здійснення такої діяльності без ліцензії такі дії визначатимуться як федеральний злочин. Можна сказати, що вищезазначені правові акти створили ґрунт для кримінально-цивільно-правового регулювання криптовалют [157].

Щодо другого напрямку правового регулювання функціонування криптовалютних бірж, то його застосування характерне для Японії. У 2020 році в Японії вступили в дію ряд поправок до законів, що регулюють діяльність фінансового сектора - закон «Про фінансові інструменти та біржі» і закон «Про платіжні послуги». Поправки були внесені на розгляд 198-ої сесії парламенту 15 березня 2019 року, а закон з новими поправками був прийнятий 31 травня 2019 року. Найзначнішою зміною є введення нових вимог до роботи криптообмінників і криптовалютних бірж. Відтак, оскільки криптовалюта може використовуватися для торгівлі як засіб оплати товарів і послуг, оператори криптовалютних бірж і підприємства повинні мати окрему установу, яка здійснюватиме свою діяльність, отримавши ліцензію для обміну віртуальних валют. Відповідно до Закону «Про платіжні послуги», вони вважаються платіжними установами [158].

Отже, обираючи напрям та принципи врегулювання діяльності криптовалютних бірж, вважаємо за доцільне встановлювати такі вимоги до їх функціонування, які б базувались на технологічних особливостях діяльності криптовалютних бірж і передбачали технологічні заходи, які будуть спрямовані на підвищення безпеки їх функціонування.

Крім зазначеного, для узагальнення усього теоретичного масиву і формування принципів правового регулювання діяльності криптовалютних

бірж, необхідно звернутись до наукових досліджень меж правового регулювання.

Слід виділити позицію науковиці А. М. Денисової, яка всі фактори, що впливають на межі правового впливу, об'єднала у дві групи:

1) фактори об'єктивного характеру, що існують незалежно від волі та свідомості людини, тобто об'єктивно: закономірності розвитку суспільства та природи; певний конкретний історичний етап розвитку суспільства, держави та права; просторово-часові обмеження людського соціуму; фізичні та інтелектуальні можливості людини;

2) фактори суб'єктивного характеру, які в значній мірі залежать від власної (суб'єктивної) оцінки, переконань, думок, певних світоглядних та загальнофілософських поглядів, принципів та пріоритетів конкретного суб'єкта, та, які можуть ними змінюватись: домінуюче у суспільстві та державі праворозуміння; пропаганда права; наміри законодавця; мотивація закону та законодавчі інновації [159, с. 39].

Враховуючи все вищезазначене, в аспекті нашого дослідження принципи правового регулювання діяльності криптовалютних бірж слід визначити як основні ідеї, положення, що комплексно відображають закономірності розвитку криптовалютних бірж, засоби державно-владного впливу з метою впорядкування, закріплення, охорони їх діяльності, а також визначають особливості дії права в процесі діяльності криптовалютних бірж на території України.

Запропоноване визначення дає можливість виділити такі основні ознаки принципів правового регулювання діяльності криптовалютних бірж:

1) вони є комплексним відображенням закономірностей розвитку криптовалютних бірж;

2) вони є втіленням засобів державно-владного впливу з метою впорядкування, закріплення, охорони діяльності криптовалютних бірж;

3) вони визначають особливості дії права в процесі діяльності криптовалютних бірж на території України.

Аналіз наукових публікацій засвідчує, що на фоні недостатньої розробленості питань теоретико-методологічного змісту криптовалютних правовідносин, проблематика визначення та розуміння принципів функціонування криптовалютних бірж залишається взагалі не розробленою.

Спираючись на той факт, що принципи діяльності криптовалютних бірж повинні демонструвати економічний, фінансовий, суспільний розвиток України, а також відповідати сучасним українським реаліям, пропонуємо розглядати їх у якості комплексної системи, яка складається з трьох груп:

- 1) загальних принципів регулювання криптовалютних відносин;
- 2) функціональних принципів регулювання діяльності криптовалютних бірж;
- 3) організаційних принципів регулювання діяльності криптовалютних бірж.

Варто відмітити, що правове регулювання економіки загалом і криптовалютних відносин зокрема на етапі розвитку України як сучасної незалежної держави здійснюється сумбурно, непослідовно та неорганізовано, відсутні єдині напрями і цілі діяльності системи уповноважених державних органів з контролю за обігом криптовалют. У даному контексті важливу основоположну роль має відіграти запропонована перша група принципів, яка полягатиме у закріпленні ідей, положень, що втілюватимуть суспільні надбання і взаємозв'язок принципів права та принципів правового регулювання криптовалютних відносин. Переконані, що основою всіх нормативно-правових актів, що здійснюватимуть регулювання криптовалютних відносин в Україні, повинні бути наступні загальні принципи:

- принцип системності правового регулювання криптовалютних відносин;
- принцип узгодження інтересів усіх суб'єктів при правовому регулюванні криптовалютних відносин;
- принцип охорони національного інтересу при правовому регулюванні криптовалютних відносин.

Принцип системності правового регулювання криптовалютних відносин полягає у встановленні та узгодженні всіх норм, що стосуються ринку криптовалют; усуненні законодавчих прогалин та колізій, що забезпечить більш ефективне регулювання криптовалютних відносин; використанні уніфікованого підходу до трактування правових категорій у сфері криптовалютних відносин; гармонізації завдань, цілей нормативно-правових актів у сфері ринку криптовалют інтересам держави та суспільства.

Основною метою принципу узгодження інтересів усіх суб'єктів при правовому регулюванні криптовалютних відносин є встановлення оптимального балансу між державними і приватними інтересами в процесі правового врегулювання криптовалютних відносин, що у свою чергу унеможливить розвиток тіньового криптовалютного ринку.

Принцип охорони національного інтересу при правовому регулюванні криптовалютних відносин полягає у тому, що увесь спектр нормативно-правових актів, що врегульовують криптовалютні відносини, повинен спрямовуватись на створення умов для конкурентноспроможності української економіки та сталий економічний розвиток держави. При цьому, важливо враховувати особливості становлення і розвитку саме української моделі економіки і запроваджувати таку модель правового регулювання, яка відповідатиме рівню розвитку фінансових відносин в Україні.

Завершивши аналіз питань загальних принципів регулювання криптовалютних відносин, розглянемо не менш важливі аспекти наступної групи принципів - функціональних принципів правового регулювання діяльності криптовалютних бірж, – котрі потребують детальнішої характеристики з огляду на предмет нашого дослідження.

Аналіз статті 99 Конституції України в контексті предмету нашої роботи дозволяє вказати, що грошовою одиницею на території України є гривня. Забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією центрального банку держави - Національного банку України [61]. Стаття 32 Закону України «Про Національний банк України» визначає, що грошовою одиницею України є

гривня, що дорівнює 100 копійкам. Випуск та обіг на території України інших грошових одиниць і використання грошових сурогатів як засобу платежу забороняються [62].

Однак, як справедливо зазначає у своїх працях А. А. Олійник, в умовах зростання відкритості та взаємопов'язаності національних економік у валютній сфері істотно модифікуються підходи до валютного регулювання. Кожна країна залежно від рівня свого економічного розвитку, обсягів участі у міжнародній торгівлі, місця в інтеграційних процесах та інших факторів по-різному адаптує власну валютну систему задля створення найбільш сприятливих умов конкурентного розвитку [160, с. 31].

Разом з тим, в умовах сучасної глобалізації економіки, трансформації національних валютних систем, потребі стабілізації фінансової системи України, необхідності здійснення суб'єктами господарювання зовнішньоекономічної діяльності, знову наголошуємо на доцільності надання криптовалюти правового режиму альтернативного засобу платежу на території України. Враховуючи досвід розвинених держав, що вже врегулювали криптовалютні відносини, варто зауважити, що при встановленні правового режиму криптовалют застосовуються різного роду та характеру обмеження, роль яких полягає у забезпеченні стабільності національної грошової одиниці. І саме функціональні принципи правового регулювання діяльності криптовалютних бірж виступають основою для запровадження таких обмежень у криптовалютній сфері.

Під функціональними принципами правового регулювання діяльності криптовалютних бірж розуміємо основні ідеї, положення, що комплексно відображають закономірності розвитку криптовалютних бірж, засоби державно-владного впливу з метою впорядкування, закріплення, охорони їх діяльності в процесі обігу криптовалют на території України.

Беручи до уваги той факт, що криптовалютні відносини є різновидом фінансових відносин, як вже доведено у підрозділі 1.2. дисертації, пропонуємо у якості функціональних принципів правового регулювання діяльності криптовалютних бірж виділяти наступні:

- принцип адміністративних методів регулювання діяльності криптовалютних бірж;

- принцип єдності внутрішньої та зовнішньої криптовалютної політики держави щодо функціонування криптовалютних бірж.

Якщо розглядати категорію «принцип адміністративних методів регулювання діяльності криптовалютних бірж», то слід, перш за все, встановити поняття методу правового регулювання. В даному контексті науковиця Т. В. Мазур влучно аналізує позиції дослідників, які метод правового регулювання розуміють як сукупність юридичних прийомів, засобів, способів, які відображають своєрідність впливу галузі права на суспільні відносини та спрямовані безпосередньо на формування і вираження зовні можливої та необхідної поведінки суб'єктів, які регулюються даною галуззю правовідносин [161, с. 8]. Відповідно до предмету нашої дискусії, метод регулювання діяльності криптовалютних бірж визначаємо як сукупність юридичних прийомів, засобів, способів, за допомогою яких норми фінансового права впливають на діяльність криптовалютних бірж.

Тлумачення принципу адміністративних методів регулювання діяльності криптовалютних бірж є неповним без встановлення сутності, значення та смислового наповнення адміністративних методів регулювання діяльності криптовалютних бірж.

Загалом науковці Г. М. Калетнік, А. Г. Мазур, О. Г. Кубай визначають, що адміністративні (організаційно-розпорядчі) методи полягають у впливі суб'єкта управління на керований об'єкт за посередництвом владно-розпорядчих вказівок і організаційно-структурних упорядкувань [162]. Беручи до уваги дану позицію, адміністративні методи правового регулювання у контексті діяльності криптовалютних бірж розглядаються як сукупність засобів, за допомогою яких уповноважені державою органи здійснюють прямий вплив на криптовалютні відносини та діяльність криптовалютних бірж зокрема в країні шляхом коригування поведінки криптовалютних бірж і правового режиму криптовалют.

Виділяємо наступні адміністративні методи регулювання діяльності криптовалютних бірж:

1. Встановлення порядку здійснення діяльності криптовалютними біржами, тобто закріплення суб'єктів криптовалютних операцій, їхніх прав та обов'язків, визначення правил обігу криптовалют в Україні, класифікації криптовалютних операцій та інше. Крім того, відмітимо, що по-різному здійснюватиметься контроль за використанням криптовалют в залежності від здійснення операцій з нею резидентами і нерезидентами.

2. Запровадження криптовалютних обмежень. Як влучно зазначає дослідник Б. С. Криволапов, валютні обмеження – це сукупність заходів і правил, установлених у законодавчому або адміністративному порядку з метою обмеження операцій з валютними цінностями [163, с. 236]. Автор навчального посібника «Міжнародні валютно-кредитні відносини» Н. І. Патика під валютними обмеженнями розуміє систему нормативних правил, установлених у законодавчому та адміністративному порядку, спрямованих на обмеження операцій із золотом, валютними цінностями та іноземною валютою [164]. У свою чергу, криптовалютні обмеження полягатимуть у введенні обов'язкового ліцензування діяльності криптовалютних бірж, зважаючи на специфіку правового режиму криптовалют в Україні.

3. Контроль за дотриманням криптовалютного законодавства і застосування до суб'єктів, що його порушили, відповідних заходів відповідальності.

Для переходу до специфікації другого функціонального принципу правового регулювання діяльності криптовалютних бірж важливо поглянути на наступну категорію – криптовалютну політику держави.

Як справедливо зазначає авторський колектив підручника «Державна політика», під державною політикою слід розуміти сукупність ціннісних цілей, державно-управлінських заходів, рішень і дій, порядок реалізації державно-політичних рішень (поставлених державною владою цілей) і системи державного управління розвитком країни [165, с. 8].

Цікавою з точки зору практичного використання є характеристика ключових елементів, якими повинна володіти державна політика, наведена дослідницею Ю. В. Палагнюк: повноважні дії влади; реакція на реальні життєві потреби чи проблеми; орієнтованість на досягнення цілі; курс дій; рішення щось робити або рішення нічого не робити; здійснюється одним гравцем або групою гравців; обґрунтування дій; ухвалені рішення [166, с. 30].

Нам імпонують зазначені підходи як такі, що з організаційної сторони комплексно розкривають суть і зміст розуміння державної політики, які можуть бути застосовані й до криптовалютної політики держави. З іншого боку, згадані авторські позиції щодо розуміння категорії «державна політика» вбачаються дещо неповними, оскільки повинні охоплювати не лише організаційний або управлінський аспекти, а й володіти правовою спрямованістю. Тому, використовуючи окремі елементи позицій, спробуємо сформулювати власне бачення на визначення криптовалютної політики держави. Отже, криптовалютна політика держави – це сукупність заходів, методів та інструментів правового, організаційного, економічного характеру, що застосовуються уповноваженими державою органами для досягнення поточних і стратегічних цілей у сфері регулювання ринку криптовалют.

На основі аналізу практики регулювання криптовалютних відносин у розвинених країнах виокремлюємо три рівні, на яких може здійснюватись криптовалютна політика:

- 1) рівень криптовалютних бірж, які є безпосередніми учасниками криптовалютних відносин і мають власні цілі, пов'язані з криптовалютою;
- 2) державний рівень, який визначає чіткі поточні і стратегічні цілі економічного розвитку держави, які пов'язані з регулюванням криптовалютних відносин, що виникають, змінюються та припиняються на території держави;
- 3) міжнародний рівень, на якому укладаються міжнародні угоди у криптовалютній сфері.

Рівень криптовалютних бірж є орієнтованим на власні цілі, пов'язані з криптовалютою, однак у всіх аспектах він підпорядковується криптовалютній політиці держави і відповідно, на основі чинного українського законодавства.

Державний рівень є основним і найважливішим, оскільки саме він формує правові, організаційні та економічні передумови для врегулювання ринку криптовалют (і діяльності криптовалютних бірж зокрема). Відтак, правові передумови полягають у прийнятті нормативно-правових актів, необхідних для врегулювання усієї криптовалютної сфери. Організаційні передумови закріплюють перелік конкретних дій уповноважених державних інституцій з метою реалізації криптовалютної політики. Економічні передумови полягають у створенні таких заходів впливу, які стимулюватимуть законне функціонування ринку криптовалют в Україні.

Міжнародний рівень відображає сукупність механізмів, які використовуються окремими державами, міжнародними фінансовими організаціями у регулюванні ринку криптовалют і закріплюються в міжнародних актах, міжнародних договорах у сфері ринку криптовалют, які згодом після ратифікації стають частиною національного законодавства.

З огляду на проведений аналіз, ми переконані, що досягнути ефективності криптовалютної політики можливо лише шляхом запровадження принципу єдності внутрішньої та зовнішньої криптовалютної політики держави щодо функціонування криптовалютних бірж, що полягатиме у визначенні чітких цілей та напрямів регулювання, що більш конкретно спрямовуватимуть регулятивні функції держави на регулювання криптовалютних відносин з приводу діяльності криптовалютних бірж, які виникають, змінюються і припиняються на території України, а також тих, що пов'язані із взаємодією з суб'єктами, що розташовані за межами України. Крім того, оптимальна реалізація криптовалютної державної політики можлива за умови послідовних узгоджених дій усіх уповноважених державою органів у сфері ринку криптовалют.

На продовження розгляду питань принципів перейдемо до третьої групи - організаційних принципів регулювання діяльності криптовалютних бірж.

Сьогодні в Україні серйозною проблемою, яка потребує врегулювання, є відсутність системи державних органів, що здійснювали б належне державне регулювання за функціонуванням криптовалютних бірж. Одним із шляхів вирішення даної ситуації вбачаємо закріплення саме організаційних принципів регулювання діяльності криптовалютних бірж, які б дозволили сформувати чітку систему державних органів, уповноважених здійснювати контроль у сфері криптовалютного ринку, а також наділити їх відповідними повноваженнями для належної реалізації своїх завдань.

Під організаційними принципами регулювання діяльності криптовалютних бірж розуміємо основні ідеї, положення комплексної побудови системи уповноважених державних органів у сфері регулювання ринку криптовалют та їх повноважень на території держави.

Беручи до уваги позитивний зарубіжний досвід функціонування уповноважених державних органів у сфері регулювання ринку криптовалют, можемо виділити такі організаційні принципи регулювання діяльності криптовалютних бірж:

- 1) принцип наділення повноваженнями щодо регулювання криптовалютних відносин (і діяльності криптовалютних бірж зокрема) єдиного органу;
- 2) принцип створення окремого органу, наділеного спеціальним статусом, для регулювання діяльності криптовалютних бірж.

Відповідно до принципу наділення повноваженнями щодо регулювання криптовалютних відносин (і діяльності криптовалютних бірж зокрема) єдиного органу, у державі функціонує єдиний орган у сфері регулювання криптовалютних відносин (і діяльності криптовалютних бірж зокрема), який самостійно вирішує питання видання нормативно-правових актів, що врегульовують обіг криптовалюти в державі, та контролю, нагляду за їх дотриманням.

Відповідно до принципу створення окремого органу, наділеного спеціальним статусом, для регулювання діяльності криптовалютних бірж, у державі формується окремий орган, що може функціонувати як в системі вже

наявного уповноваженого державою органу, так і окремо від нього, але зі спеціальним статусом. Крім того, до компетенції такого органу може входити повноваження щодо видання нормативно-правових актів у сфері діяльності криптовалютних бірж, що будуть обов'язковими для виконання усіма суб'єктами криптовалютних відносин, а також юрисдикційні повноваження у сфері відносин, пов'язаних з порушенням криптовалютного законодавства.

Таким чином, узагальнення проаналізованих у цьому підрозділі питань, дозволяє зробити наступні висновки.

1. З метою охоплення термінологічної прогалини та формування чіткого універсального розуміння поняття «криптовалютна біржа», визначено її наступним чином: криптовалютна біржа - це юридична особа, яка отримала ліцензію на провадження професійної діяльності на криптовалютному ринку – діяльності з обміну криптовалют та фіатних валют; обміну одного або більше видів криптовалют, переказу криптовалют; зберігання та/або адміністрування криптовалют, що дозволяють контролювати обіг криптовалют, чи участі і надання фінансових послуг, пов'язаних із пропозицією емітента та/або продажем криптовалют - в порядку, встановленому законодавством.

2. Принципи правового регулювання діяльності криптовалютних бірж визначено як основні ідеї, положення, що комплексно відображають закономірності розвитку криптовалютних бірж, засоби державно-владного впливу з метою впорядкування, закріплення, охорони їх діяльності, а також визначають особливості дії права в процесі діяльності криптовалютних бірж на території України.

3. Спираючись на той факт, що принципи діяльності криптовалютних бірж повинні демонструвати економічний, фінансовий, суспільний розвиток України, а також відповідати сучасним українським реаліям, запропоновано розглядати їх у якості комплексної системи, яка складається з трьох груп:

1) загальних принципів регулювання криптовалютних відносин;

2) функціональних принципів регулювання діяльності криптовалютних бірж;

3) організаційних принципів регулювання діяльності криптовалютних бірж.

4. Запропоновані наступні найбільш вагомі для врегулювання криптовалютних відносин в Україні загальні принципи:

- принцип системності правового регулювання криптовалютних відносин;
- принцип узгодження інтересів усіх суб'єктів при правовому регулюванні криптовалютних відносин;

- принцип охорони національного інтересу при правовому регулюванні криптовалютних відносин.

5. Під функціональними принципами правового регулювання діяльності криптовалютних бірж розуміємо основні ідеї, положення, що комплексно відображають закономірності розвитку криптовалютних бірж, засоби державно-владного впливу з метою впорядкування, закріплення, охорони їх діяльності в процесі обігу криптовалют на території України.

6. З огляду на проведений аналіз, ми переконані, що досягнути ефективності криптовалютної політики можливо лише шляхом запровадження принципу єдності внутрішньої та зовнішньої криптовалютної політики держави щодо функціонування криптовалютних бірж, що полягатиме у визначенні чітких цілей та напрямів регулювання, що більш конкретно спрямовуватимуть регулятивні функції держави на регулювання криптовалютних відносин з приводу діяльності криптовалютних бірж, які виникають, змінюються і припиняються на території України, а також тих, що пов'язані із взаємодією з суб'єктами, що розташовані за межами України. Крім того, оптимальна реалізація криптовалютної державної політики можлива за умови послідовних узгоджених дій усіх уповноважених державою органів у сфері ринку криптовалют.

7. Сьогодні в Україні серйозною проблемою, яка потребує врегулювання, є відсутність системи державних органів, що здійснювали б належне державне

регулювання за функціонуванням криптовалютних бірж. Одним із шляхів вирішення даної ситуації вбачаємо закріплення саме організаційних принципів регулювання діяльності криптовалютних бірж, які б дозволили сформувати чітку систему державних органів, уповноважених здійснювати контроль у сфері криптовалютного ринку, а також наділити їх відповідними повноваженнями для належної реалізації своїх завдань.

Під організаційними принципами регулювання діяльності криптовалютних бірж розуміємо основні ідеї, положення комплексної побудови системи уповноважених державних органів у сфері регулювання ринку криптовалют та їх повноважень на території держави.

8. Беручи до уваги позитивний зарубіжний досвід функціонування уповноважених державних органів у сфері регулювання ринку криптовалют, можемо виділити такі організаційні принципи регулювання діяльності криптовалютних бірж:

1) принцип наділення повноваженнями щодо регулювання криптовалютних відносин (і діяльності криптовалютних бірж зокрема) єдиного органу;

2) принцип створення окремого органу, наділеного спеціальним статусом, для регулювання діяльності криптовалютних бірж.

2.4. Відповідальність за порушення законодавства України про обіг криптовалют

Головною особливістю глобалізаційних тенденцій сучасності є динамічний розвиток усіх сфер суспільства, зокрема, різних інноваційних технологій. Зручність оплати товарів в інтернет-магазинах, висока швидкість транзакцій, використання сучасних технологій для забезпечення безпеки фінансових операцій призвели до популярності криптовалют у всьому світі. Поява нової правової та економічної категорії «криптовалюта» спричинила

невизначеність не лише із її нормативним регулюванням, а й кваліфікацією протиправних дій як з її використанням, так і стосовно неї.

У травні 2018 року Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй Антоніу Гутерреш окреслив значні переваги для людства завдяки новим технологіям, включаючи великі дані та аналітику, штучний інтелект та автоматизацію, але висвітлив нові форми злочинності у своєму зверненні в день відкриття 27-ої сесії Комісії ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя [167].

У свою чергу, провідна дослідна компанія та видавець у світі, що висвітлює факти, статистику з світової кібербезпеки, - Cybersecurity Ventures прогнозує, що збитки від кіберзлочинів обійдуться світові в 6 трильйонів доларів щороку до 2021 року проти 3 трильйонів доларів у 2015 році [168]. Зазначимо, що кіберзлочини постійно модифікуються, а механізм їх здійснення вдосконалюється. В результаті виникли і кіберзлочини, пов'язані з криптовалютою. У зв'язку із цим, однією із головних причин гострої необхідності запровадження комплексного правового регулювання у сфері ринку криптовалют в Україні є вчинення правопорушень у сфері обігу криптовалют. Саме тому, нагальним є встановлення можливості криптовалют бути предметом та/або засобом вчинення різних видів правопорушень, а також закріплення видів юридичної відповідальності, які повинні застосовуватись до правопорушників.

Відмітимо, що юридичній відповідальності за правопорушення у сфері обігу криптовалют в Україні характерний системний, міжгалузевий характер, з огляду на який розглядатимемо її у трьох площинах: юридичну відповідальність як систему; види юридичної відповідальності; норми, що передбачають юридичну відповідальність.

Слід зазначити, що в теорії права та науковій літературі відсутнє єдине розуміння поняття юридичної відповідальності, її видів та змісту. Науковець М. Терещук зауважує, що юридична відповідальність – це особлива реакція суспільно-правового характеру, яка має на меті захист публічних інтересів та

проявляється в обов'язку суб'єкта правопорушення понести негативні наслідки у зв'язку зі вчиненням ним правопорушення [169, с. 19].

Дослідники О. С. Кальян, О. І. Мисак визначають юридичну відповідальність як нормативний, формально визначений, гарантований та забезпечений державним примусом, переконанням або заохоченням юридичний обов'язок суб'єктів суспільних відносин щодо дотримання та виконання приписів правових норм, які реалізуються в правомірній поведінці, а в разі її порушення – це обов'язок правопорушника зазнати осуду та обмежень майнового та/або особистого немайнового характеру і подальша їх реалізація [170, с. 54].

Цікавою видається позиція науковиці Л. І. Каленіченко, яка характеризує юридичну відповідальність у трьох вимірах:

1) юридична відповідальність як явище об'єктивного права – це передбачені санкціями норм права, забезпечені можливістю застосування державного примусу несприятливі наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру, яких відповідний суб'єкт права зазнає за вчинене правопорушення (порушення суб'єктивних прав) і які процесуально закріплені в передбаченому законодавством порядку;

2) юридична відповідальність як елемент змісту правовідносин – це передбачені санкціями норм права вид і міра обов'язку суб'єкта права зазнати позбавлення особистого, майнового, організаційного характеру у правовідносинах, що виникають із факту правопорушення;

3) юридична відповідальність як форма державно-правового примусу – це передбачені нормами права та здійснювані у процесуальній формі спеціально уповноваженими суб'єктами заходи негативного характеру, які застосовуються до суб'єкта правопорушення за умови наявності необхідних підстав [171, с. 16].

Узагальнивши запропоновані наукові позиції, можна зробити наступні висновки щодо особливостей юридичної відповідальності як системи:

1. Юридична відповідальність забезпечується застосуванням державного примусу.

2. Полягає в обов'язку суб'єкта правопорушення понести негативні наслідки (особистого, майнового чи організаційного характеру).

3. Здійснюється уповноваженими суб'єктами, відповідно до встановлених норм права.

4. Виникає у разі наявності факту правопорушення.

5. Заходи негативного характеру реалізуються з дотриманням визначеної процесуальної форми та встановленого порядку.

Здійснивши узагальнення теоретичних питань юридичної відповідальності, спробуємо проаналізувати її види та дослідити їхнє застосування у разі вчинення правопорушень у сфері обігу криптовалют в Україні.

Стаття 3 Конституції України визначає утвердження та забезпечення прав і свобод людини головним обов'язком держави [61]. З огляду на зазначене, можна стверджувати, що окрім існування системи умов для належної реалізації прав та свобод людини, у державі повинна функціонувати й система охорони і захисту від протиправних посягань. В даному контексті відмітимо, що загальновизнаним є поділ юридичної відповідальності на чотири види: адміністративну, кримінальну, цивільно-правову та дисциплінарну. У свою чергу, пункт 22 частини 1 статті 92 Конституції України встановлює, що виключно законами України визначаються засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них [61]. Тому для формування законодавчих основ із захисту прав учасників криптовалютних правовідносин у разі їх порушення, вважаємо за доцільне встановити суть зазначених видів юридичної відповідальності.

Щодо адміністративної відповідальності, то вона є різновидом юридичної відповідальності у вигляді сукупності адміністративних правовідносин, що виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, передбачені нормами адміністративного права особливих санкцій – адміністративних

стягнень [172, с. 140]. З даної наукової позиції можна виокремити такі властиві їй ознаки:

- у результаті застосування адміністративної відповідальності виникають саме адміністративні правовідносини;
- суб'єктами, що мають право застосовувати адміністративні стягнення є чітко визначені уповноважені органи державної влади (посадові особи);
- застосування адміністративної відповідальності настає у разі вчинення адміністративного правопорушення;
- у разі вчинення адміністративного правопорушення передбачено застосування особливих санкцій – адміністративних стягнень.

Що стосується кримінальної відповідальності, погоджуємось із позицією вчених, які вважають, що кримінальна відповідальність є комплексним і системним феноменом, а її головне завдання полягає у використанні в повному обсязі регулятивної, превентивної, каральної, відновлювальної та виховної функції з метою реалізації заходів кримінально-правового впливу [173, с. 134]. Також деякі вчені, які досліджували значення кримінальної відповідальності, виділяли власне розуміння кримінальної відповідальності, а саме: «кримінальна відповідальність – це реальне застосування кримінально-правової норми, яке відображається в негативній оцінці судом поведінки особи, що вчинила злочин, і в застосуванні до неї заходів державного примусу; до змісту кримінальної відповідальності входять призначене судом покарання і його виконання» [174, с. 150]. Вважаємо, що такий підхід з організаційно-правової сторони комплексно розкриває основні напрямки розуміння змісту кримінальної відповідальності, який може бути застосований і до відповідальності за порушення законодавства України про обіг криптовалют зокрема. З іншого боку, згадана авторська позиція на розуміння категорії «кримінальна відповідальність» вбачається дещо неповною, оскільки не конкретизує моменту виникнення кримінальної відповідальності.

Аналіз наукових публікацій, присвячених проблематиці цивільно-правової відповідальності засвідчує про суттєву відмінність між цивільно-правовим і кримінальним покаранням. Зокрема:

1) майнові стягнення у цивільному праві відбуваються на користь потерпілого, а конфіскація у кримінальному праві провадиться на користь держави;

2) цивільно-правова відповідальність може переходити на спадкоємців, тоді як кримінальне покарання має виключно особистий характер;

3) порушниками цивільних прав, як і кримінальних, можуть бути декілька осіб, але вони притягуються до цивільно-правової відповідальності як одна особа (солідарна відповідальність);

4) до цивільно-правової відповідальності можуть притягуватися треті особи, які не брали участь у правопорушенні (субсидіарна відповідальність), тоді як у кримінальному праві таке не допускається;

5) учасники договірних цивільно-правових відносин можуть встановлювати розмір відповідальності на випадок порушення умов договору, тоді як кримінально-правова відповідальність встановлюється законом [175, с. 28].

Зважаючи на вагомі розбіжності, що виникають у процесі застосування цивільно-правової та кримінальної відповідальності, у контексті предмету нашого дослідження вважаємо за доцільне не зупинятись на характеристиці дисциплінарної відповідальності окремо. Окрім того, зазначимо, що трансформація нормативно-правової бази окремих галузей права та виокремлення нових галузей права спричинили дискусію про існування нових видів відповідальності, зокрема, і фінансової. З огляду на зазначене, зосередимось детальніше на тих видах, застосування яких буде найбільш вдалим у випадку порушення законодавства про обіг криптовалют в Україні.

Перш за все, зауважимо, що відсутність повноцінного правового регулювання обігу криптовалют в Україні та перебування його лише на етапі становлення зумовлюють численні проблеми при кваліфікації дій правопорушників. Відтак, за даними Звіту, підготовленого у межах Проекту

«Трансформація фінансового сектору» за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), як підставу для проведення обшуків в Україні, правоохоронні органи використовують такі статті Кримінального кодексу України:

- порушення авторського права і суміжних прав – за використання неліцензійного програмного забезпечення;
- привласнення, розтрата майна або заволодіння ним через зловживання службовим становищем – якщо майнінгове обладнання знайдено в приміщенні державного підприємства;
- контрабанда – якщо майнінгове обладнання було ввезено нелегально;
- фіктивне підприємництво;
- легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- ухилення від сплати податків, зборів, інших обов’язкових платежів;
- фінансування тероризму [176, с. 44].

Прокоментуємо щодо останнього, що виникають не лише труднощі, пов’язані із кваліфікацією протиправних дій, а й проведенням слідчих дій, які стосуються розслідувань правопорушень у сфері обігу криптовалют, адже правоохоронні органи повинні бути достатньо обізнаними в сучасних технологіях. Зазначене є результатом тривалої відсутності правової регламентації проведення операцій з криптовалютою в Україні та невизначеністю її правового режиму.

Досліджуючи це питання і вчергове акцентуючи потребу встановлення правового режиму криптовалют як засобу платежу в Україні, спробуємо сформулювати власне бачення на зміни, що повинні стосуватись відповідальності за порушення законодавства України про обіг криптовалют.

Передумовою для застосування юридичної відповідальності за порушення законодавства у обігу криптовалют є скоєння певним суб’єктом правопорушення у сфері обігу криптовалют. Разом з тим, ні національне, ні зарубіжне законодавство не містить визначення «правопорушення у сфері обігу криптовалют», що викликає неясність та помилки щодо його розуміння та у

процесі правозастосування. Відтак, для формування дефініції «правопорушення у сфері обігу криптовалют» проаналізуємо наукові розробки, що стосуються розуміння фінансового правопорушення.

Науковиця Т. С. Ганзицька під фінансовим правопорушенням розуміє суспільно небезпечну (шкідливу), протиправну дію або бездіяльність фізичної або юридичної особи, яка посягає на фінансову діяльність держави та інших суб'єктів фінансово-правових відносин, шляхом невиконання (порушення) норм фінансового законодавства, за що винна особа несе фінансово-правову відповідальність [177, с. 20].

У свою чергу, А. А. Нестеренко влучно зазначає, що юридичний склад фінансового правопорушення виявляє свою специфічність та відмінність від складів інших видів правопорушень у тому, що суб'єктами можуть не тільки фізичні, але й юридичні особи; винність суб'єкта завчасно визначена; родовий об'єкт є вираженням класифікації фінансових правопорушень; об'єктивна сторона яскраво виражена у характері фінансового правопорушення, що може бути повторним, продовжуваним та триваючим [178, с. 302]. Переконані, що запропоновані ознаки юридичного складу саме фінансового правопорушення можуть стати основою для наукової розробки змін, які мають полягати як у викладі в новій редакції кримінально-правових норм, що містять ознаки вже існуючих складів злочинів, так і у необхідності прийняття кримінально-правових норм із новими складами злочинів, де предметом або засобом кримінального правопорушення виступатиме криптовалюта.

Беручи до уваги наведені наукові думки з приводу сутності та складу фінансового правопорушення, можна запропонувати наступне визначення правопорушення у сфері обігу криптовалют: *правопорушення у сфері обігу криптовалют – це винна, протиправна дія чи бездіяльність фізичної та/або юридичної особи/осіб, яка спричинила порушення у здійсненні операцій з криптовалютою, за яку законом передбачено відповідний вид юридичної відповідальності*. Для практичного застосування зазначеного поняття знову акцентуємо потребу на прийнятті комплексного Закону України «Про

криптовалюти і ринок криптовалют в Україні», де серед іншого запропоновано викласти статтю у такій редакції: під правопорушенням у сфері обігу криптовалют слід розуміти винну, протиправну дію чи бездіяльність фізичної та/або юридичної особи/осіб, яка спричинила порушення у здійсненні операцій з криптовалютою, за яку законом передбачено відповідний вид юридичної відповідальності.

На нашу думку, правопорушення у сфері обігу криптовалют доцільно класифікувати за критерієм ступеня суспільної небезпеки на два види: криптовалютний проступок та криптовалютне кримінальне правопорушення. При цьому, для уможливлення настання юридичної відповідальності за конкретне криптовалютне правопорушення необхідною є наявність норм, які її закріплюватимуть. З огляду на той факт, що чітке встановлення видів відповідальності у сфері ринку криптовалют у чинному законодавстві відсутнє та беручи до уваги наявні наукові розробки, узагальнення теоретичних позицій, сформувано власні пропозиції щодо внесення змін до нормативно-правових актів з метою здійснення належного та ефективного контролю у сфері обігу криптовалют. Запропоновані рекомендації поділяємо на дві групи:

- 1) зміни та нововведення щодо криптовалютних проступків;
- 2) зміни та нововведення щодо криптовалютних кримінальних правопорушень.

Деталізуючи першу групу рекомендацій, слід перш за все зазначити, що завданням Кодексу України про адміністративні правопорушення є охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством [179]. У свою чергу, об'єктом адміністративного порушення вважаються суспільні відносини, які можуть регулюватись різними галузями права, але охороняються за

допомогою застосування заходів адміністративної відповідальності [180, с. 108]. Зважаючи на те, що суспільно-загрозливі правопорушення в криптовалютній сфері здатні дестабілізувати належний рівень життєдіяльності усього суспільства, а також призвести до розладу фінансової системи держави, та беручи до уваги наявну міжнародну практику, доцільно встановити адміністративну відповідальність за криптовалютні проступки. Для цього необхідно доповнити Главу 12 «Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницькій діяльності» Розділу II Кодексу України про адміністративні правопорушення самостійними складами криптовалютних проступків: «Порушення порядку здійснення емісії криптовалют», «Діяльність на криптовалютному ринку без ліцензії», «Маніпулювання на криптовалютному ринку».

Відтак, з метою контролю за порушенням порядку емісії (майнінгу) криптовалют в Україні, що полягатиме у здійсненні державою комплексних заходів з метою запобігання зловживанням і порушенням у цій сфері, пропонуємо редакцію нової статті 163-18 «Порушення порядку здійснення емісії криптовалют», котра виглядатиме наступним чином:

Стаття 163-18. Порушення порядку здійснення емісії криптовалют

Розміщення криптовалют на біржі без реєстрації їх випуску в установленому законом порядку або порушення порядку здійснення емісії криптовалют, вчинене уповноваженою особою, -

тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Розміщення криптовалют на біржі у значних розмірах без реєстрації їх випуску в установленому законом порядку, вчинене уповноваженою особою, -

тягне за собою накладення штрафу від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Примітка. Розміщення криптовалют вважається у значних розмірах, якщо номінальна вартість таких криптовалют у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Крім того, з метою захисту прав учасників ринку криптовалют та необхідності контролю обміну криптовалют для належного управління ризиками, доцільно закріпити самостійний склад криптовалютного проступку «Діяльність на криптовалютному ринку без ліцензії», виклавши його у наступній редакції:

Стаття 163-19. Діяльність на криптовалютному ринку без ліцензії

Проведення діяльності на криптовалютному ринку без ліцензії на проведення такої діяльності, проведення діяльності, що підлягає ліцензуванню з іншою, ніж та, яку встановлено законом ліцензією, або здійснення з порушенням умов ліцензування операції з криптовалютами -

тягне за собою накладення штрафу від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дії, передбачені частиною першою цієї статті, пов'язані з отриманням доходу у великих розмірах, -

тягнуть за собою накладення штрафу від двох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Примітка. Отримання доходу у великих розмірах має місце, коли його сума у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

У свою чергу, врегулювання потребують можливі маніпуляційні дії в ціновому та/або інформаційному напрямках на криптовалютному ринку. Саме тому, вважаємо слушним закріплення адміністративної відповідальності за вчинення дій, спрямованих на створення помилкових інформаційно-цінових орієнтирів у сфері ринку криптовалют, шляхом доповнення Кодексу України про адміністративні правопорушення ще одним самостійним складом криптовалютного проступку - маніпулювання на криптовалютному ринку. Отже, редакція такої статті виглядатиме наступним чином:

Стаття 163-20. Маніпулювання на криптовалютному ринку

Умисні дії посадової особи учасника криптовалютного ринку, що мають ознаки маніпулювання на криптовалютній біржі, встановлені відповідно до законодавства у сфері ринку криптовалют, -

тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, вчинені групою осіб або особою, яку протягом року піддано адміністративному стягненню за правопорушення, передбачене частиною першою цієї статті, -

тягнуть за собою накладення штрафу від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

На продовження розгляду питання відповідальності у сфері обігу криптовалют, проаналізуємо й другу групу пропонованих рекомендацій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з метою здійснення належного та ефективного контролю та нагляду у сфері ринку криптовалют.

У зв'язку із тим, що сьогодні в Україні існують суттєві прогалини у кваліфікації неправомірних діянь, пов'язаних з криптовалютою, а також зіставленням неправомірної поведінки з вимогами норм законодавства про кримінальну відповідальність, можемо констатувати про доцільність внесення змін до п'яти розділів Особливої частини Кримінального кодексу України:

- розділу VI «Кримінальні правопорушення проти власності»;
- розділу VII «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності»;
- розділу IX «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки»;
- розділу XVI «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку»;
- розділу XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» [181].

На продовження дослідження питань відповідальності за порушення законодавства у сфері ринку криптовалют, слухним вважаємо законодавче

закріплення предметом кримінального правопорушення криптовалюту у таких складах кримінальних правопорушень, як: «Крадіжка» (стаття 185 Кримінального кодексу України), «Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом» (стаття 209 Кримінального кодексу України), «Фінансування тероризму» (стаття 258-5 Кримінального кодексу України), «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» (стаття 368 Кримінального кодексу України).

Диспозиція норми ст. 185 Кримінального кодексу України розкриває ознаки простого складу кримінального правопорушення «Крадіжка», де предметом кримінального правопорушення визначає чуже майно [182]. Проте, у правозастосовчій практиці України частими є помилки у кваліфікації кримінально протиправних діянь, оскільки суб'єкти правозастосовної діяльності не завжди вірно трактують поняття «чуже майно» у контексті даного складу кримінального правопорушення.

У зв'язку із цим, пропонуємо законодавцю примітку, що міститься до статті 185 Кримінального кодексу України («Крадіжка»), доповнити додатковим пунктом, що міститиме наступну редакцію: *5. У статтях 185, 190, 191 під чужим майном розуміється майно, яке має певну вартість і є чужим для винної особи (рухомі й нерухомі речі, грошові кошти, цінні метали, цінні папери, криптовалюти тощо), а також право на майно та дії майнового характеру, електрична та теплова енергія.*

У контексті нашого дослідження, об'єктивна сторона даного кримінального правопорушення полягатиме у наявності його обов'язкових ознак: таємного викрадення криптовалюти, позитивній матеріальній шкоді, спричиненій власнику викраденої криптовалюти, яка визначається її вартістю, а також причинного зв'язку між цією шкодою і таємним викраденням криптовалюти.

Що ж стосується складу кримінального правопорушення «Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом» (стаття 209 Кримінального кодексу України), то його предметом кримінального правопорушення є майно

щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом [182]. Науковці Н. Хак Сіддікі та Р. О. Мовчан вказують на те, що відсутність контролю за обігом криптовалют та анонімність розрахунків створюють потенційні передумови для їхнього використання з метою легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, оплати заборонених до вільного обігу товарів (наркотиків, зброї), дають можливість фінансування тероризму, зокрема, на окупованих територіях України [183, с. 79]. Разом з тим, слід зазначити, що ні диспозиція норми, яка передбачає кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, ні примітка до неї не розкривають зміст поняття «майно», а лише деталізують дії з майном, які слід розуміти як неправомірні. Отже, вважаємо за доцільне, коли б стаття 209 Кримінального кодексу України містила примітку, яка б розкривала зміст поняття «майно». Тому в контексті статті 209 Кримінального кодексу України під терміном «майно» пропонуємо розуміти «рухомі й нерухомі речі, кошти, цінні метали, цінні папери, криптовалюти тощо». *Відтак, фінально примітка 3 статті 209 Кримінального кодексу України мала б бути викладена наступним чином:*

Примітка.

1. Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, визнається вчиненою у великому розмірі, якщо предметом злочину було майно на суму, що перевищує шість тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, визнається вчиненою в особливо великому розмірі, якщо предметом злочину було майно на суму, що перевищує вісімнадцять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Під іншим майном слід розуміти рухомі й нерухомі речі, кошти, цінні метали, цінні папери, криптовалюти тощо.

Аналогічну ситуацію спостерігаємо й у статті 258-5 Кримінального кодексу України «Фінансування тероризму». Предметом використання або

усвідомлення можливості використання повністю або частково для будь-яких цілей окремим терористом чи терористичною групою (організацією), або для організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи (організації), сприяння вчиненню терористичного акту, провадження будь-якої іншої терористичної діяльності є будь-які активи [182]. «Будь-якими активами» може бути майно, що знаходиться у вільному цивільному обігу, так і майно, що знаходиться в обмеженому обігу або взагалі вилучене з нього. У свою чергу, вважаємо, що фінансування тероризму може здійснюватись за допомогою криптовалют. Тому переконані в необхідності внести законодавцем зміни до примітки статті 258-5 Кримінального кодексу України, яка б врахувала можливість фінансування тероризму шляхом використання криптовалют. Відтак, із внесенням змін примітка вказаної статті матиме наступну редакцію:

1. Фінансування тероризму визнається вчиненим у великому розмірі, якщо розмір фінансового або матеріального забезпечення перевищує шість тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Фінансування тероризму визнається вчиненим в особливо великому розмірі, якщо розмір фінансового або матеріального забезпечення перевищує вісімнадцять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Під будь-якими активами слід розуміти грошові кошти (у тому числі готівкові кошти, кошти, що перебувають на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах), інше майно, майнові права, нематеріальні активи, криптовалюти, обсяг зменшення фінансових зобов'язань.

Доцільність впровадження криптовалюти як предмету кримінального правопорушення вбачаємо й у статті 368 Кримінального кодексу України, яка передбачає кримінальну відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. Загальновідомо, що предметом даного складу кримінального правопорушення є неправомірна вигода. І на сьогодні його зміст (цього предмету злочину) розкрито у примітці до

статті 364-1 Кримінального кодексу України («Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»): під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав [182].

У свою ж чергу, пропонуємо законодавцю здійснити нову редакцію змісту даної примітки, шляхом деталізації поняття «інше майно» як предмету злочину у складах злочинів, передбачених ст.ст. 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2, 369-3, 370 Кримінального кодексу України, вказавши, що під іншим майном слід розуміти «рухомі й нерухомі речі, цінні метали, цінні папери, криптовалюти тощо».

Наступним кроком, який пропонуємо законодавцю здійснити у напрямку кримінально-правової охорони сфери криптовалют – це впровадження до Кримінального кодексу України самостійних складів криптовалютних кримінальних правопорушень: «Підробка засобів доступу до криптовалют, неправомірний випуск або використання криптовалют» і «Створення, використання і поширення шкідливих комп'ютерних програм з метою несанкціонованого доступу до криптовалют, електронних грошей».

Тому Розділ VII Особливої частини Кримінального кодексу України («Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності») пропонуємо доповнити статтю 200-1 Кримінального кодексу України, яка б містила наступну редакцію:

Стаття 200-1. Підробка засобів доступу до криптовалют, неправомірний випуск або використання криптовалют

1. Підробка засобів доступу до криптовалют, неправомірний випуск або використання криптовалют

- караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи у великому розмірі, -

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою чи в особливо великому розмірі, -

караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з конфіскацією майна.

Відповідно, у Розділі XVI «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку» Особливої частини Кримінального кодексу України передбачити кримінальну відповідальність за створення, використання і поширення шкідливих комп'ютерних програм з метою несанкціонованого доступу до криптовалют, електронних грошей. Ознаки ж даного складу кримінального правопорушення слід викласти у статті 361-3 Кримінального кодексу України, зміст якої вбачаємо наступний:

Стаття 361-3. Створення, використання і поширення шкідливих комп'ютерних програм з метою несанкціонованого доступу до криптовалют, електронних грошей

1. Створення, розповсюдження чи використання шкідливих комп'ютерних програм або іншої комп'ютерної інформації, свідомо призначених для несанкціонованого доступу до криптовалют, електронних грошей, -

караються обмеженням волі на строк до чотирьох років, або примусовими роботами на строк до чотирьох років.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або особою з використанням свого службового становища, або у великому розмірі, -

караються обмеженням волі на строк до шести років, або примусовими роботами на строк до шести років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до чотирьох років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки або створили загрозу їх настання, -

караються позбавленням волі на строк до восьми років.

Популяризація криптовалюти у фінансовій сфері, її важливість у цивільних і господарських відносинах зумовили необхідність внесення окремих змін до статті 190 Кримінального кодексу України («Шахрайство») і статті 361 Кримінального кодексу України («Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку»). Пропонуємо передбачити особливо кваліфікуючою ознакою складу кримінального правопорушення «Шахрайство» використання автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, платіжних порталів як засіб вчинення даного кримінального правопорушення. Тому зміст частини 3 статті 190 Кримінального кодексу України слід викласти у наступній редакції:

3. Шахрайство, вчинене у великих розмірах, або шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, платіжних порталів, -

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Що ж стосується статті 361 Кримінального кодексу України «Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку», то перелік предметів даного кримінального правопорушення слід доповнити «платіжними порталами». Після чого редакція частини 1 статті 361 Кримінального кодексу України виглядатиме наступним чином:

1. Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, платіжних порталів, що призвело до витоку, втрати, підробки, блокування інформації, спотворення процесу обробки інформації або до порушення встановленого порядку її маршрутизації, -

караються штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до двох років.

Дані законодавчі зміни сприятимуть зведенню до мінімуму вчинення незаконних дій із криптовалютами за допомогою мереж електрозв'язку чи платіжних порталів.

Підсумуємо.

1. Доведено, що однією із головних причин гострої необхідності запровадження комплексного правового регулювання у сфері ринку криптовалют в Україні є вчинення правопорушення у сфері обігу криптовалют. У зв'язку із цим, нагальним є встановлення можливості криптовалют бути предметом та/або засобом вчинення різних видів правопорушень, а також закріплення видів юридичної відповідальності, які повинні застосовуватись до правопорушників.

2. Передумовою для застосування юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері ринку криптовалют є скоєння певним суб'єктом правопорушення у сфері обігу криптовалют. Разом з тим, ні національне, ні зарубіжне законодавство не містить визначення «правопорушення у сфері обігу криптовалют», що викликає неясність та помилки щодо його розуміння та у процесі правозастосування. У зв'язку із цим, запропоновано наступне визначення правопорушення у сфері обігу криптовалют: правопорушення у сфері обігу криптовалют – це винна, протиправна дія чи бездіяльність фізичної та/або юридичної особи/осіб, яка спричинила порушення у здійсненні операцій з криптовалютою, за яку законом передбачено відповідний вид юридичної відповідальності.

3. З огляду на той факт, що чітке закріплення видів відповідальності у сфері обігу криптовалют у чинному законодавстві відсутнє та беручи до уваги наявні наукові розробки, узагальнення теоретичних позицій, сформувано власні пропозиції щодо внесення змін до нормативно-правових актів з метою здійснення належного та ефективного контролю у сфері обігу криптовалют. Запропоновані рекомендації поділяємо на дві групи:

1) зміни та нововведення щодо криптовалютних проступків;

2) зміни та нововведення щодо криптовалютних кримінальних правопорушень.

4. Зважаючи на те, що суспільно-загрозливі правопорушення в криптовалютній сфері здатні дестабілізувати належний рівень життєдіяльності усього суспільства, а також призвести до розладу фінансової системи держави, та беручи до уваги наявну міжнародну практику, доцільно встановити адміністративну відповідальність за криптовалютні проступки.

5. У зв'язку із тим, що сьогодні в Україні існують суттєві прогалини у кваліфікації неправомірних діянь, пов'язаних з криптовалютою, а також зіставленням неправомірної поведінки з вимогами норм законодавства про кримінальну відповідальність, можемо констатувати про доцільність внесення змін до п'яти розділів Особливої частини Кримінального кодексу України:

- розділу VI «Кримінальні правопорушення проти власності»;
- розділу VII «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності»;
- розділу IX «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки»;
- розділу XVI «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку»;
- розділу XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг».

6. Здійснюючи аналіз питань відповідальності за порушення законодавства у сфері ринку криптовалют, слушним вважаємо законодавче закріплення предметом кримінального правопорушення криптовалюту у таких складах кримінальних правопорушень, як: «Крадіжка» (стаття 185 Кримінального кодексу України), «Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом» (стаття 209 Кримінального кодексу України), «Фінансування тероризму» (стаття 258-5 Кримінального кодексу України), «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» (стаття 368 Кримінального кодексу України).

7. Іншим кроком, який пропонуємо законодавцю здійснити у напрямку кримінально-правової охорони сфери криптовалют – це впровадження до Кримінального кодексу України самостійних складів криптовалютних кримінальних правопорушень: «Підробка засобів доступу до криптовалют, неправомірний випуск або використання криптовалют» і «Створення, використання і поширення шкідливих комп'ютерних програм з метою несанкціонованого доступу до криптовалют, електронних грошей».

Висновки до другого розділу

1. Незважаючи на те, що сьогодні процес емісії (майнінгу) має декілька різновидів і може розглядатись з точки зору інформаційної, економічної, соціальної систем, свого юридичного закріплення майнінгова діяльність так і не отримала. Емісію (майнінг) криптовалют слід визначити як сукупність дій фізичних та / або юридичних осіб, що спрямовані на випуск в обіг криптовалют шляхом проведення складних обчислень криптографічного підпису блоку за спеціальним алгоритмом, та які підлягають реєстрації.

Для практичного застосування зазначеного поняття знову акцентовано на потребі прийняття комплексного Закону України «Про криптовалюту і ринок криптовалют в Україні», де серед іншого запропоновано викласти статтю у такій редакції: під емісією (майнінгом) криптовалют слід розуміти сукупність дій фізичних та / або юридичних осіб, що спрямовані на випуск в обіг криптовалют шляхом проведення складних обчислень криптографічного підпису блоку за спеціальним алгоритмом, та які підлягають реєстрації.

2. Доведено, що необхідно запровадити державне регулювання ринку криптовалют та державний контроль за емісією (майнінгом) криптовалют в Україні, що полягатиме у здійсненні державою комплексних заходів з метою запобігання зловживанням і порушенням у цій сфері. Спеціальний законодавчий акт, що серед іншого регулюватиме і процес майнінгу криптовалют в Україні, повинен містити:

1) обов'язок фізичної чи юридичної особи, які мають намір здійснювати емісію (майнінг) криптовалют, подати до реєструвального органу заяву, рішення про емісію криптовалют і всіх необхідних документів для реєстрації емісії криптовалют;

2) реєстрацію реєструвальним органом емісії криптовалют та видачу свідоцтва про реєстрацію емісії криптовалют;

3) подання до реєструвального органу заяви і всіх необхідних документів для реєстрації звіту про результати емісії (майнінгу) криптовалют;

4) реєстрацію емісії криптовалют та реєстрацію звіту про результати емісії як підставу для внесення відповідної інформації до Державного реєстру емісії криптовалют;

5) відповідальність реєструвального органу за повноту інформації, що міститься у рішенні про емісію криптовалют, та за її відповідність вимогам законодавства;

6) відповідальність емітента за достовірність відомостей, наведених у документах, що подаються для реєстрації емісії криптовалют до реєструвального органу;

7) право реєструвального органу здійснювати перевірку відомостей, що містяться в поданих документах.

3. Запропоновано створити окремий центральний орган виконавчої влади - Національну комісію з контролю за операціями з криптовалютами - який би здійснював державне регулювання ринку криптовалют (і реєстрацію емісії криптовалют зокрема) та затвердити Положення про Національну комісію з контролю за операціями з криптовалютами.

4. Слід зазначити, що незважаючи на відсутність нормативного врегулювання усіх аспектів, що стосувалися б використання криптовалют, існують факти, що засвідчують вираження консенсусу щодо купівельної спроможності криптовалют. Зокрема, пункт 13 частини 1 статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження

зброї масового знищення» від 06.12.2019 року визначив віртуальний актив як цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей. Дана правова позиція чітко підтверджує можливість використання криптовалют як засобу платежу в Україні та створює передумови для їх практичного застосування. Більше того, дана норма відображає тлумачення віртуального активу, надане Директивою (ЄС) 2018/843 Європейського Парламенту та Ради від 30 травня 2018 року про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей або фінансування тероризму та внесення змін до Директив 2009/138/ЄС та 2013/36/ЄС.

5. Зазначено, що у звіті за 2015 рік Європейський центральний банк наголосив, що криптовалюти представляють цінність і саме ця відмінність важлива. Якщо криптовалюти не представляли б вартості, то як такі, що не мають внутрішньої цінності, вони не могли б виконати жодної платіжної функції. Саме завдяки цій особливості криптовалюти є альтернативою державним грошам.

Платіжна функція також підкреслюється Міжнародним валютним фондом, котрий вказує, що криптовалюти є цифровим відображенням вартості, номінованим у власній розрахунковій одиниці.

6. Акцентовано, що 22 жовтня 2015 року за результатами розгляду звернення Судом Справедливості Європейського Союзу було прийнято рішення у справі C-264/14 Skatteverket v David Hedqvist, в якому містяться висновки щодо природи віртуальних валют та оподаткування операцій з обігу віртуальних валют. Суд Європейського Союзу прирівняв біткоіни до звичайних грошових коштів, в результаті чого податкове законодавство Європейського Союзу поширюється на цю криптовалюту в тому ж порядку, що і на законні засоби платежу країн Європейського Союзу.

7. З метою охоплення термінологічної прогалини та формування чіткого універсального розуміння поняття «криптовалютна біржа», визначено її наступним чином: «криптовалютна біржа - це юридична особа, яка отримала

ліцензію на провадження професійної діяльності на криптовалютному ринку – діяльності з обміну криптовалют та фіатних валют; обміну одного або більше видів криптовалют, переказу криптовалют; зберігання та/або адміністрування криптовалют, що дозволяють контролювати обіг криптовалют, чи участі і надання фінансових послуг, пов'язаних із пропозицією емітента та/або продажем криптовалют - в порядку, встановленому законодавством».

8. Зважаючи, що принципи діяльності криптовалютних бірж повинні демонструвати економічний, фінансовий, суспільний розвиток України, а також відповідати сучасним українським реаліям, запропоновано розглядати їх у якості комплексної системи, яка складається з трьох груп:

- 1) загальних принципів регулювання криптовалютних відносин;
- 2) функціональних принципів регулювання діяльності криптовалютних бірж;
- 3) організаційних принципів регулювання діяльності криптовалютних бірж.

9. Запропоновано наступне визначення правопорушення у сфері обігу криптовалют: правопорушення у сфері обігу криптовалют – це винна, протиправна дія чи бездіяльність фізичної та/або юридичної особи/осіб, яка спричинила порушення у здійсненні операцій з криптовалютою, за яку законом передбачено відповідний вид юридичної відповідальності.

10. З огляду на той факт, що чітке закріплення видів відповідальності у сфері ринку криптовалют у чинному законодавстві відсутнє та беручи до уваги наявні наукові розробки, узагальнення теоретичних позицій, сформувано власні пропозиції щодо внесення змін до нормативно-правових актів з метою здійснення належного та ефективного контролю у сфері ринку криптовалют. Запропоновані рекомендації поділяємо на дві групи:

- 1) зміни та нововведення щодо криптовалютних проступків;
- 2) зміни та нововведення щодо криптовалютних кримінальних правопорушень.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ

3.1. Міжнародний досвід правового регулювання обігу криптовалют

В сучасних умовах функціонування глобальної Інтернет-мережі все більша увага зосереджується навколо тенденції діджиталізації усіх сфер в цілому і фінансової зокрема. Загальновідомо, що свого часу золоті та срібні монети поступово були витіснені паперовими грошима. У свою чергу, сьогодні головним викликом для фінансових систем і національних економік держав стала поява криптовалют. Важливість дослідження міжнародного досвіду правового регулювання обігу криптовалют обумовлюється інституційними проблемами, які виникають в процесі розвитку електронної комерції та інформаційної економіки, з огляду на стрімкий розвиток Інтернет-технологій.

Варто зазначити, що проблематика правового режиму криптовалют є основною серед законодавців, центральних банків розвинених країн і країн, що розвиваються, інших регуляторів багатьох держав світу. Швидке поширення використання криптовалют вимагає нагального вирішення проблеми їх правового врегулювання шляхом внесення змін у вже існуючі системи фінансово-правового регулювання або запровадження абсолютно нового спеціального законодавства у цій сфері. Це зумовлено не лише перевагами і потенційними вигодами від правового закріплення проведення операцій з криптовалютами, а й необхідністю запобігання та вчасного реагування на безпекові та кримінальні ризики.

Впродовж 18-19 листопада 2020 року відбувалась четверта Глобальна конференція з кримінальних фінансів та криптовалют (англ. 4th Global Conference on Criminal Finances and Cryptocurrencies), організована Інтерполом, Європолом та Базельським інститутом управління. В ній взяли участь понад 2000 представників правоохоронних та судових органів, підрозділів фінансової

розвідки, міжнародних організацій та приватного сектору із 132 країн для формування міжнародних міжгалузевих рішень проти злочинного використання криптовалют. Основною метою цієї Конференції є зміцнення знань, досвіду та найкращих практик розслідування фінансових злочинів та розвідки щодо криптовалют. Також її значення полягає у тому, що вчергове наголошено на необхідності держав та юрисдикцій збільшити обмін тактичною інформацією та передовими світовими практиками, щоб досвід одних країн був корисним та ефективним для інших.

У даному контексті уваги заслуговує запровадження Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (англ. Financial Action Task Force on Money Laundering) у жовтні 2018 року змін до своїх Рекомендацій для того, щоб: чітко встановити, що вони застосовуються й до фінансової діяльності, що включає віртуальні активи; додавання визначень віртуального активу та постачальників послуг з віртуальних активів до словника; отримання ліцензії чи реєстрації постачальників послуг з віртуальних активів та бути об'єктом ефективної системи моніторингу [134, с. 4]. Крім цього, прийняте у 2019 році Керівництво з ризик-орієнтованого підходу до віртуальних активів та постачальників послуг з переказу віртуальних активів (англ. Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers) Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей закріплює вимогу до країн щодо визначення одного чи декількох органів влади, які будуть відповідальні за ліцензування та/або реєстрацію активів та постачальників послуг з переказу віртуальних активів, а також щодо дотримання ними правил реєстрації та ліцензування у відповідній юрисдикції [184, с. 22].

Зважаючи на зазначене, а також участь України в світових глобалізаційних процесах, проаналізуємо міжнародний досвід правового регулювання обігу криптовалют.

Перш за все, зазначимо, що за критерієм підходу держави до врегулювання криптовалют усі держави світу можна класифікувати на три основні групи:

- 1) держави, в яких криптовалюти мають офіційно закріплений правовий режим;
- 2) держави, в яких відсутні як правовий режим криптовалют, так і відповідальність за діяльність у сфері ринку криптовалют;
- 3) держави, а яких проведення операцій з криптовалютою заборонено на підставі норм законодавства.

До першої групи держав можна віднести: Японію, Сполучені Штати Америки, Швейцарію, Німеччину, Естонію, Канаду, Великобританію, Австралію, Швецію, Сінгапур та інші.

До другої групи належать Литва, Греція, Камбоджа та інші.

Третя група охоплює Еквадор, М'янму, Лаос, В'єтнам, Індонезію, Ліван, Іран та інші.

Аналізуючи підходи країн першої групи щодо ринку криптовалют, слід провести більш детальний огляд таких практик в обраних країнах: Японії, Сполучених Штатах Америки, Швейцарії, Німеччині, Естонії, де врегулювання даної сфери є ефективнішим та якіснішим, ніж в інших розвинених країнах. Щодо другої та третьої групи держав, вважаємо, що не є доцільним і не сприятиме запозиченню міжнародного досвіду виокремлення практики їх держав-представниць з огляду на предмет і мету нашого дослідження.

Характеристику конкретної державної політики у сфері ринку криптовалют доцільно розпочати із держави першої групи нашої класифікації - Японії – першої держави у світі, яка продемонструвала якісно новий підхід у визначенні правового режиму криптовалют як платіжного засобу. Відправним кроком до врегулювання ринку криптовалют стало подання і прийняття парламентом Законопроекту про внесення змін до Закону про платіжні послуги та Закону про запобігання передачі злочинних доходів 25 травня 2016 року [185, с. 1]. Відзначимо, що основною метою законодавства у сфері ринку криптовалют японського уряду є: захист клієнтів криптовалютних бірж та участь у боротьбі з відмиванням грошей та боротьбою з фінансуванням тероризму.

У 2020 році в Японії вступили в дію ряд поправок до законів, що регулюють діяльність фінансового сектора - закон «Про фінансові інструменти та біржі» і закон «Про платіжні послуги». Поправки були внесені на розгляд 198-ої сесії парламенту 15 березня 2019 року, а закон з новими поправками був прийнятий 31 травня 2019 року. Найзначнішою зміною є введення нових вимог до роботи криптообмінників і криптовалютних бірж. Відтак, оскільки криптовалюта може використовуватися для торгівлі як засіб оплати товарів і послуг, оператори криптовалютних бірж і підприємства повинні мати окрему установу, яка здійснюватиме свою діяльність, отримавши ліцензію для обміну віртуальних валют. Відповідно до Закону «Про платіжні послуги», вони вважаються платіжними установами [158].

Для запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, пов'язаного з криптоактивами, Закон про запобігання передачі злочинних доходів Японії вимагає від біржових провайдерів впровадження політики «Know Your Customer» («Знай свого клієнта») та інших профілактичних заходів. Положення Закону про запобігання передачі злочинних доходів застосовується до зареєстрованих постачальників бірж і вимагає від них:

- 1) встановити та записати особу клієнтів під час проведення певних транзакцій (для впровадження політики «Know Your Customer»);
- 2) фіксувати операції з клієнтами;
- 3) повідомляти Агентство фінансових послуг про підозрілі транзакції;
- 4) вживати заходи для оновлення інформації щодо перевірки клієнтів, забезпечити навчання працівників та розробити інші заходи, необхідні для належного проведення процесів, передбачених пунктами 1-3 [186].

Норми Закону про платіжні послуги та Закону про запобігання передачі злочинних доходів були в основному призначені для регулювання послуг обміну криптоактивами, з особливим акцентом на захист клієнтів та запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, пов'язаних з криптоактивами. Відповідно до Закону про платіжні послуги, ті особи, які бажають надавати біржові послуги, повинні бути зареєстровані як провайдери біржі. Відповідно,

іноземний заявник повинен створити або дочірню компанію (у формі акціонерної компанії - kabushiki-kaisha), або філію в Японії як необхідну умову реєстрації. Крім того, заявники повинні мати:

- достатню фінансову базу - щонайменше 10 мільйонів єн капіталу, а також чисті активи з позитивним значенням;
- задовільну організаційну структуру та відповідні операційні системи, що забезпечують належне надання біржових послуг;
- відповідні системи для забезпечення відповідності чинним законам та нормативним документам [112].

Закон про платіжні послуги також надає законодавчі визначення понять "послуги з обміну криптоактивами" та "криптоактиви". Зокрема, пункт 7 статті 2 даного Закону визначає біржові послуги як зайняття будь-якою з наступних видів діяльності як бізнесом:

- 1) продаж або придбання криптоактивів, або обмін криптоактивів на інший криптоактив;
- 2) посередницькі, брокерські або агентурні дії стосовно діяльності з продажу або придбання криптоактивів, або обміну криптоактивів на інший криптоактив;
- 3) управління грошима клієнтів у зв'язку з діяльністю, переліченою в пунктах 1 і 2; або
- 4) управління криптоактивами клієнтів на користь іншої особи [187].

З цього приводу слід зазначити, що положення Закону про платіжні послуги визначають діяльність з управління криптоактивами клієнтів на користь іншої особи як вид послуг обміну криптоактивами. Отже, управління криптоактивами без їх купівлі-продажу (послуги зберігання криптоактивів) тепер включено в сферу послуг обміну криптоактивами, а тому особа, яка займається послугами зберігання криптоактивів, повинна бути зареєстрована як постачальники послуг з обміну криптоактивами.

Відтак, відповідно до Закону про платіжні послуги Японії, застосовуються наступні кримінальні покарання за вчинення відповідних порушень:

1. Позбавлення волі на строк, що не перевищує трьох років, або штраф, що не перевищує 3 мільйонів єн, або обидва, можуть бути призначені за:

- надання послуг обміну без реєстрації;
- реєстрацію шляхом шахрайства; або
- іменне кредитування.

2. Позбавлення волі на строк, що не перевищує двох років, або штраф, який не перевищує 3 мільйонів єн, або обидва, можуть бути призначені за:

- порушення обов'язку відокремлювати кошти клієнтів та криптоактиви з фондів та криптоактивів біржового провайдера; або
- порушення будь-якого наказу про призупинення надання біржових послуг.

3. Позбавлення волі на строк, що не перевищує одного року, або штраф, який не перевищує 3 мільйонів єн, або обидва, можуть бути призначені за:

- неподання публічного повідомлення про переуступку, злиття, поділ, припинення компанії, або розпуск стосовно провайдера біржі, або неправдиве публічне повідомлення про це;
- порушення обов'язку підготовки та ведення книг та документів, або підготовка фальшивих книг чи документів;
- неподання необхідного звіту (та будь-якого необхідного додатку до нього) за кожен робочий рік Прем'єр-міністру або подання звіту, що містить неправдиві дані;
- невиконання розпорядження Прем'єр-міністра про подання звітів чи матеріалів, або подання неправдивих звітів чи матеріалів; або
- відмова відповідати на запитання або надання неправдивих відповідей під час інспекції на місці або відмова надавати співпрацю у ході інспекції.

4. Позбавлення волі з покаранням на строк, що не перевищує шести місяців, або штраф, що не перевищує 500 000 єн, або обидва можуть бути

застосовані за будь-яке неправдиве твердження у заяві про реєстрацію або додатках до неї [186].

Отже, на прикладі японського досвіду видно, що для ефективного функціонування ринку криптовалют необхідне чітке правове регулювання і система державних регуляторів. Для цього, перш за все, необхідно визначити правовий режим криптовалют, виявити усі ризики і проблеми, що можуть виникнути в процесі обігу криптовалют і сформувані комплекс заходів з метою їх уникнення. Вдалим для боротьби з відмиванням злочинних коштів вбачається досвід впровадження політики «Know Your Customer» у діяльність зареєстрованих постачальників бірж, а також окреслення вичерпних вимог щодо реєстрації осіб, які бажають надавати біржові послуги. Окрім цього, здійсненню операцій з криптовалютами в правовому полі сприяє встановлення кримінальної відповідальності за незаконні дії у сфері обігу криптовалют, що вважаємо доцільним для запровадження і в національному законодавстві.

Сполучені Штати Америки є наступною сприятливою державою для ведення криптовалютної діяльності. Правове регулювання ринку криптовалют є дещо складним, зважаючи на особливості правової системи держави (наявності як федерального права, так і права штатів), і характеризується відсутністю єдиної позиції серед регуляторів щодо правового статусу криптовалют. На федеральному рівні криптовалютні біржі повинні бути зареєстровані в якості операторів з переказу грошових коштів (англ. money transmitters) в Мережі з протидії фінансовим злочинам Міністерства фінансів США (англ. the U.S. Department of the Treasury's Financial Crimes Enforcement Network). На рівні штатів їх діяльність підлягає ліцензуванню (в кожному окремому штаті) [188, с. 85].

Зауважимо, що не існує єдиного визначення «криптовалюти», натомість під нею розуміють «віртуальну валюту», «цифровий актив», «цифровий токен», «криптоактив», а також її можна використовувати як засіб платежу за товари і послуги. Більшість юрисдикцій обирають більш ширшу дефініцію з огляду на

розуміння постійного розвитку технологій і як наслідок – потреби швидкого правового реагування.

Щодо грошових переказів та вимог боротьби з відмиванням грошей, зазначимо наступне. Відповідно до Закону про банківську таємницю (англ. the Bank Secrecy Act), Мережа з протидії фінансовим злочинам Міністерства фінансів США (англ. the U.S. Department of the Treasury's Financial Crimes Enforcement Network) регулює діяльність бізнесу з питань грошових послуг (англ. Money Services Businesses). 18 березня 2013 року Мережа з протидії фінансовим злочинам Міністерства фінансів США видала інструкцію щодо застосування положень до осіб, які адмініструють, обмінюють або використовують віртуальні валюти, в якій зазначено, що бізнесом з питань грошових послуг слід вважати: 1) прийняття та передачу конвертованої віртуальної валюти адміністратором/обмінником або 2) купівлю або продаж конвертованої віртуальної валюти з будь-якої причини адміністратором/обмінником, якщо обмеження або звільнення від визначення не поширюються на особу [153]. У даному контексті Регламенти Мережі з протидії фінансовим злочинам Міністерства фінансів США передбачають шість обставин, за яких особа не є такою, що передає валюту, незважаючи на те, що приймає та передає валюту, кошти або вартість, що замінює валюту. Крім того, при визначенні того факту, чи здійснює особа, що передає валюту, діяльність з питань грошових послуг, немає різниці між реальними валютами та конвертованими віртуальними валютами.

Необхідно вказати, що закони штатів про грошові перекази суттєво відрізняються, однак їх можна згрупувати на певні види. Більшість штатів визначають переказ грошей як такий, що включає деякі або всі три види діяльності: 1) передача грошей; 2) випуск та/або продаж платіжних інструментів; 3) випуск та/або продаж збереженої вартості. Деякі штати регулюють таку діяльність лише тоді, коли задіяні "гроші", і визначають гроші як "засіб обміну, дозволений або встановлений національним чи іноземним урядом". Інші штати регулюють замітники грошей і розглядають віртуальну валюту в межах своїх

статутів про грошові перекази. Як правило, законодавство штатів про грошові перекази застосовується до будь-якого суб'єкта господарювання, який або знаходиться в штаті, або знаходиться за межами штату (у тому числі, в іноземній юрисдикції), але веде бізнес із резидентами штату [189].

При здійсненні діяльності з питань грошових послуг такі особи зобов'язані провести всебічну оцінку ризику, пов'язану з відмиванням грошей, та впровадити програму боротьби з відмиванням грошей на основі такої оцінки ризику. Положення Мережі з протидії фінансовим злочинам Міністерства фінансів США вимагають від таких осіб розробляти, впроваджувати та підтримувати письмову програму, розроблену з метою запобігання використанню діяльності з питань грошових послуг для сприяння відмиванню грошей та фінансуванню терористичної діяльності. Програма боротьби з відмиванням коштів повинна:

- 1) включати політику, процедури та внутрішній контроль, розумно розроблені для забезпечення постійної відповідності;
- 2) призначити посадову особу, відповідальну за забезпечення повсякденного виконання програм та вимог Закону про банківську таємницю;
- 3) забезпечити навчання відповідного персоналу, що, зокрема, включає навчання з виявлення підозрілих операцій;
- 4) забезпечити незалежний огляд для моніторингу та підтримки адекватної програми.

Вартою уваги є заборона громадянам Сполучених Штатів Америки щодо ведення бізнесу з іноземними громадянами, які перебувають у Списку спеціально визначених громадян та заблокованих організацій (англ. the Specially Designated Nationals and Blocked Entities List) Департаменту контролю за іноземними активами Міністерства фінансів США (англ. the U.S. Department of the Treasury's Office of Foreign Assets Control). Даний Департамент надає оновлену версію свого Списку спеціально визначених громадян та заблокованих організацій, доступну для пошуку за адресою: sanctionssearch.ofac.treas.gov [190]. Департамент вимагає від усіх громадян Сполучених Штатів Америки

"блокувати" (тобто заморожувати) активи фізичних осіб та компаній, які беруть участь в операціях з:

- 1) країнами, на які застосовуються економічні санкції Сполучених Штатів Америки ("заблоковані країни");
- 2) певні компанії та організації, які виступають агентами для таких країн ("заблоковані сторони");
- 3) певних осіб, які виступають агентами для таких країн ("спеціально призначені особи") [191].

З огляду на зазначене, важливо мати розроблену програму відповідності, щоб уникнути (або пом'якшити) цивільні та кримінальні покарання від Департаменту контролю за іноземними активами за невиконання таких вимог.

Отже, американський досвід регулювання ринку криптовалют засвідчує, що для належного забезпечення його функціонування потрібно не лише визначити правовий режим криптовалют, а й приділити увагу тим аспектам правового регулювання, що сприятимуть не лише протидії, але й запобіганню вчиненню правопорушень у сфері обігу криптовалют. Зокрема, позитивною практикою для запозичення видається розробка, впровадження та підтримка програми, що розробляється при здійсненні діяльності з питань грошових послуг з метою запобігання використанню діяльності з питань грошових послуг для відмивання грошей та фінансування терористичної діяльності. Іншою нашою пропозицією для оптимізації українського законодавства у сфері обігу криптовалют на основі американського досвіду є законодавче закріплення заборони здійснення криптовалютної діяльності з особами, що входять в санкційні списки України, Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки, Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей.

Для нашого дослідження варто виокремити і досвід Швейцарії у регулюванні ринку криптовалют, де у грудні 2018 року Федеральна рада Швейцарії опублікувала огляд з акцентом на фінансовий сектор «Правова основа для технології розподіленого реєстру та блокчейну в Швейцарії» [192], фактично

підтверджуючи наявність нормативно-правової бази для врегулювання аспектів, що стосуються розвитку нових технологій, хоча встановлена потреба у додатковому закріпленні проблемних питань фінансового ринку.

Зазначимо, що 22 березня 2019 року Федеральна рада Швейцарії опублікувала проект Закону про технологію розподіленого реєстру, який після внесення відповідних змін очікувалося, що буде прийнятий [193]. Однак, 14 грудня глава федерального департаменту фінансів Улі Маурер заявив, що уряд Швейцарії не прийматиме окремий закон про блокчейн і криптовалюту, натомість внесе поправки в чинне законодавство, скорегувавши окремі норми цивільного і фінансового права [194].

У даному контексті зазначимо, що швейцарське законодавство не визначає термін криптовалюта або віртуальна валюта. Сьогодні найсприятливішим варіантом є звертання до трьох категорій токенів, визначених у Вказівках щодо запитів щодо нормативної бази для первинної пропозиції монет (англ. Guidelines for enquiries regarding the regulatory framework for initial coin offerings") [195, 196] Швейцарської служби нагляду за фінансовими ринками (англ. the Swiss Financial Market Supervisory Authority). Зокрема, виділяються платіжні токени (криптовалюта), службові токени, токени активів, гібридні токени. Платіжні токени (криптовалюта) визначаються як токени, які використовуються як засіб платежу або як засіб переказу грошей або цінностей. Службові токени - це токени, які забезпечують цифровий доступ до додатка або сервісу за допомогою інфраструктури на основі блокчейна. Токенами активів є такі активи, як борг або вимога стосовно акцій емітента, є аналогічними акціям, облігаціям. Гібридні токени є токенами, які містять ознаки декількох токенів, наприклад, токени-активу і платіжного токени.

Згідно із швейцарським законодавством, як емісія криптовалют, так і подальша торгівля такими токенами можуть бути предметом вимог щодо запобігання відмивання грошей. Важливим аспектом є встановлення факту діяльності фізичної чи юридичної особи як фінансового посередника, оскільки в

такому випадку до них застосовуються положення Швейцарського закону про боротьбу з відмиванням грошей.

Відмітимо, що з метою дотримання правил протидії відмиванню грошей, важливим є те, що згідно з позицією Швейцарської служби нагляду за фінансовими ринками, випуск криптовалют (наприклад, платіжних токенів та / або стабільних монет) є фінансовим посередництвом (випуск платіжного засобу), натомість простий продаж криптовалюти іншій стороні або використання криптовалюти як засобу оплати за продаж або купівлю товарів і послуг, не є фінансовим посередництвом. Однак конкретні правила застосовуватимуться, якщо криптовалюти (наприклад, стабільні монети) кваліфікуються як цінні папери та / або як похідні інструменти, пов'язані, зокрема, з цінними паперами, товарами, дорогоцінними металами, валютами чи інструментами грошового ринку. Крім того, залежно від послуг, що пропонуються відповідною особою / компанією, діяльність, пов'язана з продажем та торгівлею, може становити фінансове посередництво, коли людина / компанія на професійній основі: 1) приймає або зберігає криптовалюти, що належать третім особам, як депозит; 2) сприяє інвестуванню криптовалют; 3) допомагає у переказі криптовалют [197].

Відтак, розрізняють два види фінансових посередників:

1. Фінансові посередники, що належать до банківського сектору - це компанії, які підпадають під всебічне, пруденційне регулювання відповідно до спеціального законодавства, що охоплює весь спектр їх діяльності. Такими фінансовими посередниками є, наприклад, банки або фірми, що займаються цінними паперами.

2. Фінансові посередники, що належать до небанківського сектору - будь-які особи / компанії, які на професійній основі: 1) приймають або утримують депозитні активи, що належать третім особам; 1) сприяють інвестуванню таких активів; 3) сприяють передачі таких активів. Це загальне визначення охоплює, наприклад, осіб / компанії, які надають послуги, пов'язані з платіжними операціями, тримають цінні папери як депозити або управляють цінними

паперами. Оцінка приналежності професійної якості такій діяльності здійснюється на основі кількісних орієнтирів. Однак, для здійснення такого фінансового посередництва особи / компанії повинні або приєднатися до швейцарської саморегулюючої організації, або отримати ліцензію у Швейцарської служби нагляду за фінансовими ринками, щоб стати так званим фінансовим посередником з безпосереднім наглядом. Крім того, норми законодавства передбачають низку зобов'язань, які повинні виконувати фінансові посередники, серед яких перевірка особи клієнтів / договірних сторін, а також бенефіціарних власників утримуваних коштів [193].

Разом з тим, цікавим фактом є те, що податкові органи в кантоні Цуг почнуть приймати криптовалюту для сплати податків з 2021 року, в результаті чого Цуг стане першим швейцарським кантоном, в якому податки можна сплачувати за допомогою криптовалют. Сплата податків за допомогою криптовалют буде доступна як юридичним, так і фізичним особам на суму до 100 000 швейцарських франків [198]. Вважаємо, що позиція державних органів кантону фактично засвідчує можливість криптовалют виконувати сфою платіжну функцію, на що необхідно звернути увагу і федеральним органам влади.

Крім того, 8 жовтня 2019 року Швейцарський національний банк уклав оперативну угоду з Банком міжнародних розрахунків ("BIS") про Центр інноваційних центрів BIZ, розташований в Швейцарії. Метою цього Інноваційного центру є отримання поглиблених знань про відповідні технологічні розробки, що впливають на завдання центральних банків. В одному з дослідницьких проектів в рамках цієї ініціативи тестується інтеграція цифрових грошей центрального банку в інфраструктуру технології розподіленого реєстру. Ця нова форма цифрових грошей центрального банку може дозволити врегулювання "символічних" активів між фінансовими установами [199].

Таким чином, аналізуючи швейцарський досвід щодо регулювання криптовалют, відмітимо спільну рису, що пронизує японське, американське та швейцарське законодавство, – наявність чітких норм, що передбачають

обов'язок дотримання правил протидії відмиванню грошей при здійсненні криптовалютної діяльності. Незважаючи на відсутність федерального визначення правового режиму криптовалюти у Швейцарії, кантон Цуг де-факто вбачає виконання криптовалютами функції засобу платежу, що є позитивним з огляду на розвиток державницької ініціативи інтеграції в сферу криптовалют. Вдалою практикою, вартою запозичення вбачаємо створення інноваційного центру - аналогу в Україні, який би досліджував усі ризики, переваги, недоліки та шляхи їх уникнення, що стосується блокчейну та різних видів криптовалют.

Німеччина є однією з перших країн Європейського Союзу, яка спробувала ввести ринок криптовалют в правову площину, хоча і протягом останніх років позиція щодо визначення правового режиму криптовалюти змінювалась декілька разів. Наприкінці 2011 року Федеральне управління фінансового нагляду Німеччини (нім. Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht) заявило, що криптовалюта не є електронними грошима, так як не прив'язана ні до однієї з традиційних валют, і визначило його як товар. Навесні 2014 року Федеральним міністерством фінансів було опубліковано лист, де роз'яснювалося, що комерційний продаж Bitcoin - це «інша послуга». Для ритейлерів, які приймають Bitcoin в якості оплати за товари, податком повинні обкладатися як операції з продажу самих товарів, так і операції з продажу біткоїнів, які приймають при здійсненні покупки. З кінця 2013 року і до недавнього часу Bitcoin розглядався Федеральним управлінням фінансового нагляду Німеччини як одиниця розрахунку, що представляє собою форму «приватних грошей», які підлягають оподаткуванню як капітал [200]. Ситуація кардинально змінилась 1 січня 2020 року із набранням чинності Закону Німеччини про впровадження політики змін щодо Четвертої Директиви ЄС щодо боротьби з відмиванням грошей (нім. Gesetz zur Umsetzung der Änderungsrichtlinie zur Vierten EU-Geldwäscherichtlinie), яким визначено здійснення криптовалютної діяльності як різновиду фінансових послуг. Відповідно, компанії, які бажають надавати такі послуги, потребують

отримання дозволу від Федерального управління фінансового нагляду Німеччини [201].

Новаторським стало визначення криптоактиву (нім. *der Kryptowerte*) на законодавчому рівні через фінансові інструменти. Відтак, в німецький Закон про банківську діяльність (нім. *Kreditwesengesetz*) від 9 вересня 1998 року було внесено зміни, згідно з якими криптоактив – це цифрове вираження вартості, не випущене і не гарантоване центральним банком або державним органом, не має юридичного статусу валюти чи грошей, але на основі домовленості або фактичної практики приймається фізичними або юридичними особами як засіб обміну чи платежу, служить для інвестиційних цілей та яке можна передавати, зберігати та торгувати в електронному вигляді [202].

На продовження розгляду німецького досвіду врегулювання обігу криптовалют відмітимо про важливу практичну роль різних вказівок, які були опубліковані Федеральним управлінням фінансового нагляду Німеччини з метою кращого розуміння та тлумачення сфери криптовалютної діяльності. Серед них:

- 1) Керівні принципи щодо законодавчого визначення криптовалютного бізнесу (Параграф 1 (1a) стаття 2 пункт 6 Закону про банківську діяльність Німеччини);
- 2) Керівні принципи щодо тлумачення Параграфу 64 Закону про банківську діяльність Німеччини;
- 3) Керівні принципи щодо заявок на авторизацію криптовалютного бізнесу [201].

Аналізуючи положення німецького законодавства, слід відмітити, що у Параграфі 1 (1a) статті 2 пункті 6 Закону про банківську діяльність міститься визначення комерційного криптовалютного бізнесу як зберігання, адміністрування та захист криптоактивів або приватних криптографічних ключів, які використовуються для зберігання або передачі криптоактивів для інших [203]. Відтак, Керівні принципи щодо законодавчого визначення криптовалютного бізнесу (Параграф 1 (1a) стаття 2 пункт 6 Закону про

банківську діяльність Німеччини) пояснюють, що термін «для інших» охоплює будь-яку форму забезпечення зберігання, управління для однієї або кількох осіб, крім підприємства, що надає такі послуги, за винятком випадків, коли це надається шляхом прямого представництва, включаючи укладення угоди про надання криптовалютних послуг. У будь-якому з визначених випадків інша особа також може бути емітентом криптоактивів. Зокрема, якщо власник сам забезпечує зберігання, управління власних криптоактивів або робить це через своїх співробітників або, в рамках розподілу праці, через інших партнерів через справжню партнерську мережу, він не буде здійснювати це «для інших», і, отже, це визначення не охоплює [204].

Що стосується Керівних принципів щодо тлумачення Параграфу 64 Закону про банківську діяльність Німеччини, зазначимо, що вони деталізують вимоги законодавства, що стосуються необхідності отримання дозволу контролюючого органу на здійснення криптовалютної діяльності. Зокрема, визначено, що оскільки визначення поняття "фінансовий інструмент" було розширено, то відповідно до Параграфу 32 (1) статті 1 Закону про банківську діяльність, ведення банківської діяльності або надання фінансових послуг у Німеччині на комерційній основі або в тій мірі, яка вимагає комерційно ділової діяльності, вимагає письмового дозволу контролюючого органу - Федерального управління фінансового нагляду [205]. Крім цього, відповідно до Параграфу 64 (2) Закону про банківську діяльність, дозвіл на ведення бізнесу, який зараз підпадає під вимоги дозволу згідно з новим законодавством, вважатиметься тимчасово наданим до прийняття рішення щодо заяву про дозвіл (для компаній, що ведуть банківський бізнес, пов'язаний з криптоактивами, або надають фінансові послуги, пов'язані з криптоактивами, і до цього часу не підпадали під вимоги авторизації), стає остаточним та обов'язковим, за умови, що компанія подає повну заявку на отримання дозволу до 30 листопада 2020 року та письмово повідомляє Федеральне управління фінансового нагляду про свій намір подати заявку на авторизацію.

Особливістю Керівних принципів щодо заявок на авторизацію криптовалютного бізнесу є те, що вони містять вказівки, що стосуються змісту таких заявок, а також процесу подання заявок у відповідності до норм перехідного характеру у зв'язку із внесенням змін до Закону про банківську діяльність.

Заява про дозвіл на ведення криптовалютного бізнесу повинна, зокрема, задокументувати достатній початковий капітал не менше 125 000 євро, а також те, що підприємство має надійних власників, надійних та кваліфікованих керуючих директорів. До заяви також повинен додаватися бізнес-план. Окрім планування, що охоплює баланси та звіти про прибутки та збитки на перші три повних фінансових роки, повинна охоплюватись організаційна структура підприємства та представлені передбачувані механізми внутрішнього контролю. Бухгалтерський облік повинен відповідати німецькому Положенню про бухгалтерський облік банків та установ фінансового обслуговування (нім. *Verordnung über die Rechnungslegung der Kreditinstitute und Finanzdienstleistungsinstitute*). Підприємства повинні забезпечити належну організацію бізнесу. Через технічну спрямованість їхньої ділової діяльності, зокрема, повинна бути надана інформація щодо їх ІТ-стратегії та ІТ-безпеки [206]. У даному контексті важливим є і те, що передбачено надання детального опису криптоконцепції конкретного підприємства, включаючи ІТ-опис криптографічних функцій та використовуваних методів, а також покрокову інформацію про план дій на випадок непередбачуваних ситуацій, заходи, що застосовуватимуться з метою уникнення втрати криптоактивів, що зберігаються.

Вартим уваги з точки зору практичного використання є аналіз вимог до надійності та кваліфікації керівних директорів підприємств, що бажають займатись криптовалютною діяльністю. Зокрема, документи, необхідні для перевірки того, чи виконуються відповідні вимоги, повинні включати: резюме з власноруч написаним підписом заявника, сертифікат належної поведінки для представлення до органу влади, витяг із Центрального реєстру торгівлі та промисловості. Відповідно до норм Закону про банківську діяльність, керуючий

директор буде кваліфікований для управління установою, якщо має достатню теоретичну та практичну експертизу у відповідній сфері бізнесу (наприклад, відповідний курс навчання та великий практичний досвід з питань ІТ-безпеки), а також досвід управління. Оскільки криптовалютний бізнес по суті заснований на технічних процесах, а безпека криптографічних ключів, що знаходяться під вартістю, особливо важлива, Федеральне управління фінансового нагляду дотримуватиметься критеріїв розміру і структури підприємства для прийняття рішень щодо дозволу зайняття криптовалютним бізнесом. Крім того, в окремих обґрунтованих випадках буде перевірено, наскільки людські ресурси та організаційна структура підприємства загалом придатні, щоб тимчасово компенсувати менший ступінь знань з боку конкретного керуючого директора, який працює в структурі цього підприємства.

Щодо запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, німецьке законодавство, незважаючи на нещодавні зміни у правовому режимі криптовалют, вже передбачило чіткий обов'язок виконання норм Закону про відмивання коштів (нім. Geldwäschegesetz) усіма особами, що здійснюють криптовалютну діяльність. Федеральне управління фінансового нагляду Німеччини роз'яснює, що у випадку, якщо установи мають намір залучити внутрішні запобіжні заходи у сфері запобігання відмиванню грошей, потрібно попередньо повідомити його про даний факт, а також про призначення співробітника з відмивання грошей та заступника працівника з відмивання грошей [207].

Таким чином, здійснивши аналіз німецького досвіду регулювання сфери ринку криптовалют, зауважимо декілька важливих моментів. По-перше, чітке встановлення правового режиму криптовалют у відповідності із критеріями, що висуваються Європейським Союзом у сфері боротьби з відмиванням грошей, уможливило комплексність і ясність врегулювання ринку криптовалют. По-друге, законодавче визначення криптовалютного бізнесу та вимог, які до нього висуваються забезпечує належну кваліфікацію дій у криптовалютній сфері. По-третє, позитивною практикою вважаємо наявність інституту працівників,

відповідальних за дотримання законодавства з протидії відмиванню коштів на підприємстві, а також вимоги до надійності та кваліфікації керівних директорів підприємств, що бажають займатись криптовалютною діяльністю. Останнє є відмінною рисою саме німецького досвіду, чого не спостерігаємо у досліджених раніше державах. По-четверте, доцільно запровадити і в українському законодавстві обов'язок отримання дозволу на ведення криптовалютного бізнесу шляхом подання відповідної заяви із супровідними документами. Серед таких документів варто передбачити детальний опис криптоконцепції конкретного підприємства, включаючи IT-опис криптографічних функцій та використовуваних методів, а також покрокову інформацію про план дій на випадок непередбачуваних ситуацій, заходи, що застосовуватимуться з метою уникнення втрати криптоактивів, що зберігаються.

Країною-лідером у сфері регулювання і розвитку ринку криптовалют можна вважати Естонію. Як і в деяких штатах США, в Естонії діє вимога отримання ліцензії на операції з криптовалютою: одна - на обмін криптовалют на фіатні гроші, інша - на зберігання криптовалют. Зазначимо, що з 1 липня 2020 року в Естонії правила отримання обох ліцензій були посилені до рівня тих, що стосуються традиційних фінансових установ. Тобто, до компанії, яка надає послуги з обміну і зберігання криптовалют пред'являються ті ж вимоги, що і до будь-якої іншої фінансової установи, що оперує фіатними грошима [208].

Естонія впровадила Директиву (ЄС) 2015/849 Європейського Парламенту та Ради від 20 травня 2015 року про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей або фінансування тероризму та проект Директиви (ЄС) 2018/843 Європейського Парламенту та Ради від 30 травня 2018 року про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 щодо запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей або фінансування тероризму у свій національний Закон про запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму (ест. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus), який набрав чинності 27 листопада 2017 року. Відтак, зазначений Закон

у Розділі 1 секції 2 «Визначення» параграфі 3 чітко встановлює, що під віртуальним активом слід розуміти вартість, представлену в цифровій формі, яка може передаватись цифровим способом, бути збереженою або продаватись і яку фізичні або юридичні особи приймають як платіжний інструмент, але не є платіжним засобом будь-якої країни або коштами для цілей статті 4 (25) Директиви (ЄС) 2015/2366 Європейського Парламенту та Ради про платіжні послуги на внутрішньому ринку, що вносить зміни до Директив 2002/65/ЄС, 2009/110/ЄС та 2013/36/ЄС та Регламенту (ЄС) No 1093/2010 та скасування Директиви 2007/64 / ЄС або платіжної операції для цілей підпунктів (k) та (l) статті 3 тієї ж Директиви [209].

Для здійснення криптовалютної діяльності (надання послуг обміну віртуальної валюти на фіатні гроші, послуг віртуального валютного гаманця) в Естонії слід отримати дозвіл Бюро інформації з відмивання коштів. Заяву на отримання дозволу можна подати до Реєстру економічних видів діяльності, доступного через портал www.eesti.ee або на веб-сторінці <https://mtr.mkm.ee>. До моменту надання дозволу забороняється здійснювати криптовалютну діяльність. Ліцензія на діяльність, надана в іншій державі Європейського економічного простору, не дає права здійснювати діяльність в Естонії, і навпаки. На додаток до дозволу, юридичні особи повинні виконувати заходи щодо належної перевірки протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму щодо своїх клієнтів, включаючи ідентифікацію, перевірку та моніторинг кожного учасника правовідносин [210, с. 278].

Отже, на прикладі естонського досвіду можна зробити висновок, що в результаті врегулювання ринку криптовалют в законодавстві про протидію відмиванню грошей, усунула прогалину розуміння вимог щодо звичайних транзакцій і криптовалютних транзакцій, а також створила абсолютно легальну сферу ринку криптовалют. Крім того, позитивним видається досвід ліцензування криптовалютної діяльності, як і в інших досліджених державах.

Таким чином, розглядаючи важливе для нашого дослідження питання міжнародного досвіду правового регулювання обігу криптовалют, було досягнуто таких позицій:

1. Першочерговим викликом, який змусив фінансових регуляторів звернути увагу на необхідність врегулювання ринку криптовалют була загроза відмивання грошей і фінансування тероризму, використовуючи криптовалюту. Одним із найвагоміших кроків в напрямі ефективного функціонування ринку криптовалют у світовому просторі, на нашу думку, стало формування у Рекомендації 15 Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей визначення криптовалюти як цифрового вираження вартості, яким можна торгувати або переказувати в цифровому форматі та яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей, а також сутності поняття «постачальники послуг з віртуальних активів».

2. У процесі формування практики закріплення необхідності ліцензування криптовалютної діяльності значне місце посідає прийняте Керівництво з ризик-орієнтованого підходу до віртуальних активів та постачальників послуг з переказу віртуальних активів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей, яке закріплює вимогу до країн щодо визначення одного чи декількох органів влади, які будуть відповідальні за ліцензування та/або реєстрацію активів та постачальників послуг з переказу віртуальних активів, а також щодо дотримання ними правил реєстрації та ліцензування у відповідній юрисдикції.

3. За критерієм підходу держави до врегулювання криптовалют усі держави світу класифіковано на три основні групи:

1) держави, в яких криптовалюти мають офіційно закріплений правовий режим (Сполучені Штати Америки, Японія, Швейцарія, Німеччина, Естонія, Канада, Великобританія, Австралія, Швеція, Сінгапур та інші);

2) держави, в яких відсутні як правовий режим криптовалют, так і відповідальність за діяльність у сфері ринку криптовалют (Литва, Греція, Камбоджа та інші);

3) держави, а яких проведення операцій з криптовалютою заборонено на підставі норм законодавства (Еквадор, М'янма, Лаос, В'єтнам, Індонезія, Ліван, Іран та інші).

4. Характеристику конкретної державної політики у сфері обігу криптовалют розпочато із держави першої групи нашої класифікації - Японії – першої держави у світі, яка продемонструвала якісно новий підхід у визначенні правового режиму криптовалют як платіжного засобу. Правовою основою регулювання ринку криптовалют виступають: Закон про платіжні послуги, Закон про запобігання передачі злочинних доходів, Закон про фінансові інструменти та біржі. Основною метою законодавства у сфері ринку криптовалют японського уряду є: захист клієнтів криптовалютних бірж та участь у боротьбі з відмиванням грошей та боротьбою з фінансуванням тероризму.

5. Встановлено, що для запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, пов'язаного з криптоактивами, Закон про запобігання передачі злочинних доходів Японії вимагає від біржових провайдерів впровадження політики «Know Your Customer» («Знай свого клієнта») та інших профілактичних заходів. Встановлено чіткі вимоги, яким повинен відповідати заявник для виконання умов отримання дозволу на здійснення криптовалютної діяльності. Крім того, законодавство Японії дійсно комплексно контролює дотримання вимог законодавства і передбачає кримінальну відповідальність за правопорушення у сфері обігу криптовалют, адже саме вона є одним із запобіжних факторів впливу на недобросовісні дії у сфері обігу криптовалют.

6. З метою формування українського законодавства у сфері ринку криптовалют, беручи до уваги японський досвід, запропоновано:

- визначити правовий режим криптовалют;
- виявити усі ризики і проблеми, що можуть виникнути в процесі обігу криптовалют і сформулювати комплекс заходів з метою їх уникнення;
- впровадити політику «Know Your Customer» у діяльність зареєстрованих постачальників бірж;

- окреслити вичерпні вимоги щодо реєстрації осіб, які бажають надавати біржові послуги.

7. Правове регулювання ринку криптовалют в Сполучених Штатах Америки є дещо складним, зважаючи на особливості правової системи держави (наявності як федерального права, так і права штатів), і характеризується відсутністю єдиної позиції серед регуляторів щодо правового статусу криптовалют. На федеральному рівні криптовалютні біржі повинні бути зареєстровані в якості операторів з переказу грошових коштів (money transmitters) в Мережі з протидії фінансовим злочинам Міністерства фінансів США (англ. the U.S. Department of the Treasury's Financial Crimes Enforcement Network), а на рівні штатів їх діяльність підлягає ліцензуванню (в кожному окремому штаті).

8. Американський досвід регулювання ринку криптовалют засвідчує, що для належного забезпечення його функціонування потрібно не лише визначити правовий режим криптовалют, а й приділити увагу тим аспектам правового регулювання, що сприятимуть не лише протидії, але й запобіганню вчиненню правопорушень у сфері обігу криптовалют. Зокрема, позитивною практикою для запозичення видається розробка, впровадження та підтримка програми, що розробляється при здійсненні діяльності з питань грошових послуг з метою запобігання використанню діяльності з питань грошових послуг для відмивання грошей та фінансування терористичної діяльності. Іншою нашою пропозицією для оптимізації українського законодавства у сфері обігу криптовалют на основі американського досвіду є законодавче закріплення заборони здійснення криптовалютної діяльності з особами, що входять в санкційні списки України, Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки, Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей.

9. Аналізуючи швейцарський досвід щодо регулювання криптовалют, відмітимо спільну рису, що пронизує японське, американське та швейцарське законодавство – наявність чітких норм, що передбачають обов'язок дотримання

правил протидії відмиванню грошей при здійсненні криптовалютної діяльності. Незважаючи на відсутність федерального визначення правового режиму криптовалюти у Швейцарії, кантон Цуг де-факто вбачає виконання криптовалютами функції засобу платежу, що є позитивним з огляду на розвиток державницької ініціативи інтеграції в сферу криптовалют. Вдалою практикою, вартою запозичення вбачаємо створення інноваційного центру - аналогу в Україні, який би досліджував усі ризики, переваги, недоліки та шляхи їх уникнення, що стосується блокчейну та різних видів криптовалют.

10. Німеччина є однією з перших країн Європейського Союзу, яка спробувала ввести ринок криптовалют в правову площину, хоча і протягом останніх років позиція щодо визначення правового режиму криптовалюти змінювалась декілька разів. У світлі останніх нововведень, 1 січня 2020 року набрав чинність Закон Німеччини про впровадження політики змін щодо Четвертої Директиви ЄС щодо боротьби з відмиванням грошей (нім. Gesetz zur Umsetzung der Änderungsrichtlinie zur Vierten EU-Geldwäscherichtlinie), яким визначено здійснення криптовалютної діяльності як різновиду фінансових послуг. Відповідно, компанії, які бажають надавати такі послуги, потребують отримання дозволу від Федерального управління фінансового нагляду Німеччини.

11. Дослідивши німецький досвід правового регулювання сфери ринку криптовалют, узагальнимо наступні його особливості.

По-перше, чітке встановлення правового режиму криптовалют у відповідності із критеріями, що висувуються Європейським Союзом у сфері боротьби з відмиванням грошей, уможливило комплексність і ясність врегулювання ринку криптовалют.

По-друге, законодавче визначення криптовалютного бізнесу та вимог, які до нього висувуються забезпечує належну кваліфікацію дій у криптовалютній сфері.

По-третє, позитивною практикою вважаємо наявність інституту працівників, відповідальних за дотримання законодавства з протидії відмиванню

коштів на підприємстві, а також вимоги до надійності та кваліфікації керівних директорів підприємств, що бажають займатись криптовалютною діяльністю. Останнє є відмінною рисою саме німецького досвіду, чого не спостерігаємо у досліджених раніше державах.

По-четверте, доцільно запровадити і в українському законодавстві обов'язок отримання дозволу на ведення криптовалютного бізнесу шляхом подання відповідної заяви із супровідними документами. Серед таких документів варто передбачити детальний опис криптоконцепції конкретного підприємства, включаючи ІТ-опис криптографічних функцій та використовуваних методів, а також покрокову інформацію про план дій на випадок непередбачуваних ситуацій, заходи, що застосовуватимуться з метою уникнення втрати криптоактивів, що зберігаються.

12. Країною-лідером у сфері регулювання і розвитку ринку криптовалют можна вважати Естонію. Як і в деяких штатах США, в Естонії діє вимога отримання ліцензії на операції з криптовалютою: одна - на обмін криптовалют на фіатні гроші, інша - на зберігання криптовалют. Зазначимо, що з 1 липня 2020 року в Естонії правила отримання обох ліцензій були посилені до рівня тих, що стосуються традиційних фінансових установ.

На прикладі естонського досвіду можна зробити висновок, що в результаті врегулювання ринку криптовалют в законодавстві про протидію відмиванню грошей, усунено прогалину розуміння вимог щодо звичайних транзакцій і криптовалютних транзакцій, а також створено абсолютно легальну сферу ринку криптовалют. Крім того, позитивним видається досвід ліцензування криптовалютної діяльності, як і в інших досліджених державах.

3.2. Напрями формування системи законодавства України у сфері ринку криптовалют

Одним із головних викликів сучасності є стрімкий розвиток цифрових технологій і нездатність фінансових регуляторів багатьох держав світу вчасно

реагувати на інноваційні можливості. Фінансові інституції розвинених держав поступово формують сприятливу правову площину для впровадження нових фінансових ініціатив. Разом з тим, стан ринку криптовалют в Україні досі характеризується відсутністю правового режиму криптовалют, визначення учасників криптовалютних правовідносин, їх правового статусу, вимог до функціонування криптовалютних бірж, системи органів контролю за обігом криптовалют, відповідальності за правопорушення у сфері обігу криптовалют. Саме тому, досліджуючи концептуальні засади, що мають служити основою правового регулювання ринку криптовалют в Україні, намагаємось запропонувати таку теоретичну модель його ефективного запровадження, яка здатна унормувати усі зазначені проблемні аспекти.

Під напрямками формування та удосконалення системи законодавства України у сфері правового регулювання криптовалютних правовідносин розуміємо упорядкований комплекс стратегічних заходів, що здійснюються з метою якісного, ефективного формування та удосконалення системи нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання правовідносин у сфері обігу криптовалют.

Дослідивши детально у попередніх підрозділах нашого дослідження проблемні аспекти, що виникають у процесі функціонування ринку криптовалют, пропонуємо наступний комплекс стратегічних заходів, що мають бути здійснені з метою якісного, ефективного формування та удосконалення системи нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання правовідносин у сфері ринку криптовалют в Україні:

1. Прийняти спеціальний Закон України «Про криптовалюту і ринок криптовалют в Україні» з урахуванням вже існуючих міжнародних правових актів.
2. Розробити та затвердити Положення про Національну комісію з контролю за операціями з криптовалютами, Ліцензійні умови провадження криптовалютної діяльності.

3. Розробити та затвердити Інструкцію щодо надання послуг у сфері ринку криптовалют.

4. Розробити Методичні рекомендації щодо розслідування правопорушень у сфері обігу криптовалют.

5. Провести переговори та укласти міжнародні угоди про співробітництво у сфері ринку криптовалют між урядом України та урядами держав, що легалізували ринок криптовалют та здійснюють його ефективне регулювання.

Такий підхід, на нашу думку, досить комплексно відображає основні напрями формування системи законодавства України у сфері ринку криптовалют і в подальшому надасть можливості якісно структурувати вирішення питань, які досліджено в цій роботі. Вчергове акцентуючи на потребі реалізації даних напрямів, спробуємо здійснити детальну наукову розробку й аналіз кожного із них.

Розпочнемо із першого напрямку - прийняття спеціального Закону України «Про криптовалюту і ринок криптовалют в Україні» з урахуванням вже існуючих міжнародних правових актів, який відіграє фундаментальну роль і має нагальний характер. Адже створення уніфікованого криптовалютного законодавства слугуватиме передумовою сприятливого розвитку новітніх технологій (блокчейну) в різних секторах соціально-економічної діяльності в правовому полі, утвердженню законності у фінансовій сфері держави та правильній кваліфікації протиправних дій з використанням криптовалют. Крім того, євроінтеграційний курс України у будь-якому випадку призведе до потреби узгодження українського законодавства у сфері ринку криптовалют з європейським. У зв'язку із цим, необхідно прийняти спеціальний Закон України «Про криптовалюту і ринок криптовалют в Україні» з урахуванням вже існуючих міжнародних правових актів, який би комплексно врегулював наступні аспекти:

- понятійно-категоріальний апарат сфери криптовалют;
- визначення правового режиму криптовалюти як платіжного засобу;
- принципи державного регулювання обігу криптовалют;

- систему державних органів, уповноважених здійснювати контроль у сфері ринку криптовалют, а також координацію криптовалютних відносин на міжнародному рівні; спеціальне навчання працівників визначених органів;

- коло учасників ринку криптовалют, їх правовий статус;

- правила щодо майнінгу (емісії) криптовалют;

- визначення криптовалютної діяльності, вимоги щодо ліцензування діяльності криптовалютних бірж, вимоги до надійності та кваліфікації керівних директорів юридичних осіб, що бажають здійснювати криптовалютну діяльність; заборону здійснення криптовалютної діяльності з особами, що входять в санкційні списки;

- впровадження політики «Know Your Customer» («Знай свого клієнта») та інших профілактичних заходів;

- визначення правопорушення у сфері обігу криптовалют та бланкетні норми щодо відповідальності за його вчинення.

Не зупиняючись окремо на тлумаченні окремих аспектів, здійснених у попередніх підрозділах роботи, зосередимо увагу на тих нових, що потребують розкриття.

Що стосується принципів державного регулювання обігу криптовалют, то зазначимо, що це основні ідеї, положення комплексної побудови системи регулювання державою обігу криптовалют. Вважаємо за доцільне закріпити наступні принципи:

- принцип єдності внутрішньої та зовнішньої криптовалютної політики держави;

- принцип поєднання економічних та адміністративних методів регулювання криптовалютної діяльності;

- принцип збалансованості інтересів суб'єктів господарювання, фізичних осіб та держави;

- принцип забезпечення своєчасного надання достовірної та повної інформації про криптовалютні послуги, суб'єктів господарювання, які надають криптовалютні послуги, та про їх фінансовий стан;

- принцип сприяння просвітницькій роботі з метою забезпечення обізнаності громадян, отримання ними навичок, знань щодо розуміння можливостей, ризиків, відповідальності, пов'язаних із використанням криптовалют як засобу платежу.

Важливу роль в забезпеченні законного та ефективного функціонування ринку криптовалют в Україні відіграє система державних органів, уповноважених здійснювати контроль у сфері ринку криптовалют. Зважаючи на інноваційність криптовалют, їхню природу функціонування, недостатньо уповноваження лише одного державного органу. З метою належного дослідження трендів на ринку криптовалют, контролю за діяльністю суб'єктів криптовалютних правовідносин, забезпечення балансу між просуванням інновацій та захистом учасників криптоваютних правовідносин, відстеження надійності систем ризик-менеджменту на криптовалютних біржах, запобігання вчиненню правопорушень у сфері обігу криптовалют, необхідно передбачити цілу систему державних органів, уповноважених здійснювати контроль у сфері ринку криптовалют, яка складатиметься із: Національного банку України; Міністерства фінансів України; Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; Державної служби фінансового моніторингу України, Національної комісії з контролю за операціями з криптовалютами.

Окрім цього, зважаючи на той факт, що операції з криптовалютами нерідко мають транскордонний характер, доцільним буде функціонування відділу, що здійснюватиме координацію криптовалютних відносин на міжнародному рівні. На нашу думку, такий відділ міжнародного співробітництва міг би функціонувати у структурі Національної комісії з контролю за операціями з криптовалютами. Основним завданням даного відділу буде налагодження співпраці з інституціями, що реалізують державну криптовалютну політику інших держав для уможливлення спільних навчань, стажувань, підвищення кваліфікації, обміну працівників з метою вивчення позитивного іноземного досвіду, стандартів щодо врегулювання ринку криптовалют.

Також доцільно створити спеціальний підрозділ фінансової поліції для оперативного виявлення, відслідковування, розслідування криптовалютних правопорушень. Функціонування такого органу матиме не лише національне, а й міжнародне значення, оскільки уможливить взаємодію у контексті запобігання та протидії транскордонним правопорушенням у сфері обігу криптовалют шляхом співпраці між аналогічними органами, що вже існують в інших державах.

Переконані, що для ефективної та належної реалізації своїх функцій усіма державними органами, уповноваженими здійснювати контроль у сфері ринку криптовалют, потрібно мати відповідний рівень знань та кваліфікацію. Тому пропонуємо створити в Україні Інноваційний центр, який би на постійній основі:

- досліджував ризики, переваги, недоліки та шляхи їх уникнення, що стосується блокчейну, різних видів криптовалют, фінансових інновацій;
- здійснював навчання, підготовку та перепідготовку фахівців у сфері ринку криптовалют, працівників державних органів, уповноважених здійснювати контроль у сфері ринку криптовалют;
- надавав технологічну, експертну допомогу таким органам;
- підвищував обізнаність населення щодо застосування інноваційних технологій, можливостей використання криптовалют як альтернативного платіжного засобу.

Наступним аспектом, на якому хотіли б зацентувати увагу в межах другого та третього напрямів, є проведення операцій з криптовалютами. Зазначимо, що емісія (майнінг) криптовалют визначається як сукупність дій фізичних та / або юридичних осіб, що спрямовані на випуск в обіг криптовалют шляхом проведення складних обчислень криптографічного підпису блоку за спеціальним алгоритмом. Відповідно, така діяльність повинна підлягати реєстрації у Національній комісії з контролю за операціями з криптовалютами.

У свою чергу, особи, які бажають надавати біржові послуги, повинні бути зареєстровані як криптовалютні біржі та отримати ліцензію на провадження криптовалютної діяльності від Національної комісії з контролю за операціями з

- витяг із Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань;
- диплом, сертифікат чи інше підтвердження достатніх теоретичних та практичних знань, навичок та вмінь у сфері ринку криптовалют (наприклад, відповідний курс навчання та тривалий практичний досвід з питань ІТ-безпеки);
- досвід управління.

Доцільно запровадити у спеціальному законі обов'язок подачі (окрім вищезазначених документів) документів із детальним описом криптоконцепції конкретної юридичної особи, включаючи ІТ-опис криптографічних функцій та використовуваних методів, а також покрокову інформацію про план дій на випадок непередбачуваних ситуацій, заходи, що застосовуватимуться з метою уникнення втрати криптовалют, що зберігатимуться.

З метою запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, пов'язаного з криптовалютами, необхідно встановити вимогу до криптовалютних бірж щодо впровадження політики «Know Your Customer» («Знай свого клієнта»).

При здійсненні криптовалютної діяльності особи, що її здійснюватимуть, повинні бути зобов'язаними проводити всебічну оцінку ризику, пов'язану з відмиванням грошей, та впровадити програму боротьби з відмиванням грошей на основі такої оцінки ризику. Програма боротьби з відмиванням коштів повинна:

- 1) включати політику, процедури та внутрішній контроль, розумно розроблені для забезпечення постійної відповідності;
- 2) призначити посадову особу, відповідальну за забезпечення щоденного виконання програм та вимог законодавства у сфері ринку криптовалют;
- 3) забезпечити навчання відповідного персоналу, що, зокрема, включає навчання з виявлення підозрілих операцій;
- 4) забезпечити незалежний огляд для моніторингу та підтримки адекватної програми.

У контексті боротьби з відмиванням грошей вважаємо за доцільне закріпити заборону здійснення криптовалютної діяльності з особами, що входять в санкційні списки України, Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки, Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей.

Завершивши аналіз двох напрямів формування системи законодавства України у сфері обігу криптовалют, розглянемо не менш важливий третій - розробку та затвердження Інструкції щодо надання послуг у сфері ринку криптовалют. Значення даної Інструкції полягатиме у деталізації положень щодо надання послуг у сфері ринку криптовалют, закріплених у Законі України «Про криптовалюту і ринок криптовалют в Україні», Положенні про Національну комісію з контролю за операціями з криптовалютами, Ліцензійних умовах провадження криптовалютної діяльності. У структурі інструкції варто передбачити положення, які б стосувалися: 1) тлумачення послуг у сфері ринку криптовалют та випадків, коли діяльність не підпадає під такі послуги; критерії їх розмежування; 2) мету, завдання і принципи надання криптовалютних послуг; 3) організація контролю за наданням послуг у сфері ринку криптовалют та розмежування повноважень уповноважених державних органів у сфері ринку криптовалют; 4) роз'яснення вимог, що стосуються юридичних осіб, які бажають надавати криптовалютні послуги; 5) випадки, які можуть бути підставою для зупинення дії чи анулювання ліцензії.

Щодо четвертого напрямку формування системи законодавства України у сфері обігу криптовалют - розробки Методичних рекомендацій щодо розслідування правопорушень у сфері обігу криптовалют, зазначимо наступне. Цілком погоджуємось із науковою позицією, що під методичними рекомендаціями слід розуміти видання роз'яснень з певної теми, роду практичної діяльності, з методикою виконання окремих завдань, певного виду робіт, а також заходів [211, с. 19]. Результатом тривалої відсутності правової регламентації проведення операцій з криптовалютою в Україні та невизначеністю її правового режиму є численні труднощі, пов'язані із

кваліфікацією протиправних дій, проведенням слідчих дій, які стосуються розслідувань правопорушень у сфері обігу криптовалют. Тому у контексті нашого дослідження сутність Методичних рекомендацій щодо розслідування правопорушень у сфері обігу криптовалют полягатиме у тлумаченні етапів, специфіки процесу розкриття та розслідування правопорушень у сфері обігу криптовалют, аналізу їх криміналістичної характеристики, форм взаємодії слідчих органів з іншими співробітниками правоохоронних органів при їх розкритті та розслідуванні.

Структурно Методичні рекомендації щодо розслідування правопорушень у сфері обігу криптовалют повинні включати детальну характеристику:

- 1) класифікації правопорушень у сфері обігу криптовалют;
- 2) елементів криміналістичної характеристики правопорушень у сфері обігу криптовалют;
- 3) структури криміналістичної методики розслідування правопорушень у сфері обігу криптовалют;
- 4) обставин, що підлягають з'ясуванню у процесі розслідування правопорушень у сфері обігу криптовалют;
- 5) принципів, форм, тактики взаємодії в розкритті й розслідуванні правопорушень у сфері обігу криптовалют, порядку взаємообміну інформацією, типового переліку дій учасників спільних заходів.

Переконані, що така ініціатива сприятиме не лише протидії, а й запобіганню вчиненню правопорушень у сфері обігу криптовалют, оскільки вчасна реакція та виявлення кваліфікованими працівниками правоохоронних органів (зокрема, пропонованої фінансової поліції) правопорушень у сфері обігу криптовалют демонструватиме потенційним правопорушникам реальну караність та настання відповідальності за незаконні дії.

Щодо п'ятого напрямку - проведення переговорів та укладення міжнародних угод про співробітництво у сфері ринку криптовалют, відмітимо наступне. Сьогодні спостерігаємо, що застосування вже існуючих концепцій, підходів є не завжди ефективним у вирішенні проблем, пов'язаних з появою

інновацій, потрібні нові фінансові рішення. Стрімке світове поширення криптовалют та інтересу до їх природи функціонування стає викликом для багатьох держав світу, в тому числі, і для України. Одним із шляхів запозичення найкращих практик врегулювання ринку криптовалют вважаємо взаємоузгоджене міжнародне співробітництво уряду України з урядами інших держав, що легалізували ринок криптовалют та здійснюють його ефективне регулювання, а також міжнародними організаціями.

На рівні міжнародних угод доцільно встановити постійні контакти та обміни між державами, що стосується досвіду та інформації про їхні правові бази у сфері ринку криптовалют, інші питання, що становитимуть інтерес для органів, уповноважених здійснювати контроль, координацію міжнародного співробітництва з обігу криптовалют. З метою покращення рівня обізнаності працівників таких органів, дієвими вважаємо сферу освіти та підготовки кадрів у формах: навчальних заходів, конференцій, практикумів, семінарів; зустрічей наукових експертів; проходження курсів у відповідних навчальних закладах та шляхом стажування; обміну інформацією й іншими матеріалами, консультацій, що стосується сфери ринку криптовалют.

Логічним ж продовженням курсу на фінансове співробітництво України з іншими державами, що сприятиме запозиченню міжнародного досвіду у сфері ринку криптовалют, повинне бути закріплення відповідного положення у Законі України «Про криптовалюту і ринок криптовалют в Україні». Його роль полягатиме у тому, що національним інтересом буде й розвиток взаємовигідних рівноправних відносин з іншими державами у сфері ринку криптовалют. З цією метою доцільно уповноважити пропонований відділ міжнародного співробітництва Національної комісії з контролю за операціями з криптовалютами правом участі у підготовці міжнародних договорів України щодо співробітництва у сфері ринку криптовалют, укладати міжвідомчі міжнародні договори України про співробітництво з питань діяльності органів, уповноважених на реалізацію своїх функцій у сфері ринку криптовалют, з

відповідними державними органами іноземних держав і міжнародними організаціями.

Переконані, що зазначені основи співпраці на основі взаємних домовленостей сприятимуть успішнішому регулюванню ринку криптовалют в Україні, обмін досвідом підвищить рівень знань, вмінь та навичок працівників системи органів, уповноважених на реалізацію своїх функцій у сфері ринку криптовалют, що у комплексі сприятиме трансформації фінансової системи України до стандартів передових країн. Більше того, дво- та багатостороннє співробітництво матиме і результат для світового співтовариства, оскільки на основі співпраці та обміну інформацією створяться позитивні умови для міжнародного запобігання і протидії ризикам відмивання грошей чи фінансування тероризму, пов'язаного з криптовалютами.

Виходячи із характеристики напрямів формування та удосконалення системи законодавства України у сфері правового регулювання криптовалютних правовідносин, можемо констатувати, що пропоновані заходи стануть основою для:

- функціонування ринку криптовалют у правовому полі, що уніфікує розуміння сутності юридичної природи криптовалюти усіма суб'єктами розрахункових правовідносин, органами державної влади, суб'єктами господарювання, фізичними особами;
- узгодження українського законодавства у сфері ринку криптовалют з європейським з огляду на євроінтеграційний курс України;
- збалансування інтересів держави та інтересів учасників ринку криптовалют;
- трансформації безготівкових розрахунків;
- своєчасного попередження, виявлення та реагування на вчинення правопорушень у сфері обігу криптовалют, які здійснюються з використанням найсучасніших інформаційних технологій;
- підвищення рівня криптовалютної грамотності населення;

- вирішення технологічних, управлінських та організаційних ризиків криптовалют;
- збільшення використання блокчейну в сучасній технологічній і фінансовій інфраструктурах;
- ефективного застосування засобів правового захисту в разі порушення законодавства;
- якісного моніторингу фінансових регуляторів у сфері ринку криптовалют;
- появи нової альтернативи громадянам у виборі розрахункових засобів при оплаті товарів та послуг;
- розширення прав споживачів фінансових послуг та гарантій їх захисту;
- урізноманітнення видів фінансових послуг шляхом включення операцій з криптовалютами, появи нових форм фінансування;
- розширення клієнтської бази фінансових установ за рахунок осіб, що вважають за краще використовувати саме криптовалюти для оплати товарів і послуг.

За результатами роботи із визначення напрямів формування системи законодавства України у сфері ринку криптовалют було досягнуто таких висновків.

1. Встановлено, що стан ринку криптовалют в Україні досі характеризується відсутністю правового режиму криптовалюти, визначення учасників криптовалютних правовідносин, їх правового статусу, вимог до функціонування криптовалютних бірж, системи органів контролю за обігом криптовалют, відповідальності за правопорушення у сфері обігу криптовалют.

2. Під напрямками формування системи законодавства України у сфері ринку криптовалют розуміємо упорядкований комплекс стратегічних заходів, що здійснюються з метою якісного, ефективного формування системи нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання правовідносин у сфері ринку криптовалют.

3. Запропоновано наступний комплекс стратегічних заходів, що мають бути здійснені з метою якісного, ефективного формування системи нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання правовідносин у сфері ринку криптовалют в Україні:

1. Прийняти спеціальний Закон України «Про криптовалюту і ринок криптовалют в Україні» з урахуванням вже існуючих міжнародних правових актів.

2. Розробити та затвердити Положення про Національну комісію з контролю за операціями з криптовалютами, Ліцензійні умови провадження криптовалютної діяльності.

3. Розробити та затвердити Інструкцію щодо надання послуг у сфері ринку криптовалют.

4. Розробити Методичні рекомендації щодо розслідування правопорушень у сфері обігу криптовалют.

5. Провести переговори та укласти міжнародні угоди про співробітництво у сфері ринку криптовалют між урядом України та урядами держав, що легалізували ринок криптовалют та здійснюють його ефективне регулювання.

4. Аналізуючи перший напрям, відзначено, що створення уніфікованого криптовалютного законодавства слугуватиме передумовою сприятливого розвитку новітніх технологій (блокчейну) в різних секторах соціально-економічної діяльності в правовому полі, утвердженню законності у фінансовій сфері держави та правильній кваліфікації протиправних дій з використанням криптовалют. Крім того, євроінтеграційний курс України у будь-якому випадку призведе до потреби узгодження українського законодавства у сфері правового регулювання ринку криптовалют з європейським. У зв'язку із цим, необхідно прийняти спеціальний Закон України «Про криптовалюту і ринок криптовалют в Україні» з урахуванням вимог вже існуючих міжнародних правових актів.

5. Переконані, що для ефективної та належної реалізації своїх функцій усіма державними органами, уповноваженими здійснювати контроль у сфері ринку криптовалют, потрібно мати відповідний рівень знань та кваліфікацію.

Тому пропонуємо створити в Україні Інноваційний центр, який би на постійній основі:

- досліджував ризики, переваги, недоліки та шляхи їх уникнення, що стосується блокчейну, різних видів криптовалют, фінансових інновацій;
- здійснював навчання, підготовку та перепідготовку фахівців у сфері ринку криптовалют, працівників державних органів, уповноважених здійснювати контроль у сфері ринку криптовалют;
- надавав технологічну, експертну допомогу таким органам;
- підвищував обізнаність населення щодо застосування інноваційних технологій, можливостей використання криптовалют як альтернативного платіжного засобу.

6. У контексті боротьби з відмиванням грошей вважаємо за доцільне закріпити заборону здійснення криптовалютної діяльності з особами, що входять в санкційні списки України, Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки, Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей.

7. Значення Інструкції щодо надання послуг у сфері ринку криптовалют полягатиме у деталізації положень щодо надання послуг у сфері ринку криптовалют, закріплених у Законі України «Про криптовалюту і ринок криптовалют в Україні», Положенні про Національну комісію з контролю за операціями з криптовалютами, Ліцензійних умовах провадження криптовалютної діяльності.

8. Сутність Методичних рекомендацій щодо розслідування правопорушень у сфері обігу криптовалют полягатиме у тлумаченні етапів, специфіки процесу розкриття та розслідування правопорушень у сфері обігу криптовалют, аналізу їх криміналістичної характеристики, форм взаємодії слідчих органів з іншими співробітниками правоохоронних органів при їх розкритті та розслідуванні.

9. Одним із шляхів запозичення найкращих практик врегулювання ринку криптовалют вважаємо взаємоузгоджене міжнародне співробітництво уряду

України з урядами інших держав, що легалізували ринок криптовалют та здійснюють його ефективне регулювання, а також міжнародними організаціями.

Висновки до третього розділу

1. Першочерговим викликом, який змусив фінансових регуляторів звернути увагу на необхідність врегулювання ринку криптовалют була загроза відмивання грошей і фінансування тероризму, використовуючи криптовалюту. Одним із найвагоміших кроків в напрямі ефективного функціонування ринку криптовалют у світовому просторі, на нашу думку, стало формування у Рекомендації 15 Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей визначення криптовалюти як цифрового вираження вартості, яким можна торгувати або переказувати в цифровому форматі та яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей, а також сутності поняття «постачальники послуг з віртуальних активів».

2. За критерієм підходу держави до врегулювання криптовалют усі держави світу класифіковано на три основні групи:

1) держави, в яких криптовалюти мають офіційно закріплений правовий режим (Сполучені Штати Америки, Японія, Швейцарія, Німеччина, Естонія, Канада, Великобританія, Австралія, Швеція, Сінгапур та інші);

2) держави, в яких відсутні як правовий режим криптовалют, так і відповідальність за діяльність у сфері ринку криптовалют (Литва, Греція, Камбоджа та інші);

3) держави, в яких проведення операцій з криптовалютою заборонено на підставі норм законодавства (Еквадор, М'янма, Лаос, В'єтнам, Індонезія, Ліван, Іран та інші).

3. З метою формування українського законодавства у сфері ринку криптовалют, беручи до уваги японський досвід, запропоновано:

- визначити правовий режим криптовалют;

- виявити усі ризики і проблеми, що можуть виникнути в процесі обігу криптовалют і сформулювати комплекс заходів з метою їх уникнення;
- впровадити політику «Know Your Customer» у діяльність зареєстрованих постачальників бірж;
- окреслити вичерпні вимоги щодо реєстрації осіб, які бажають надавати біржові послуги.

4. Американський досвід регулювання ринку криптовалют засвідчує, що для належного забезпечення його функціонування потрібно не лише визначити правовий режим криптовалют, а й приділити увагу тим аспектам правового регулювання, що сприятимуть не лише протидії, але й запобіганню вчиненню правопорушень у сфері обігу криптовалют. Зокрема, позитивною практикою для запозичення видається розробка, впровадження та підтримка програми, що розробляється при здійсненні діяльності з питань грошових послуг з метою запобігання використанню діяльності з питань грошових послуг для відмивання грошей та фінансування терористичної діяльності.

5. Аналізуючи швейцарський досвід щодо регулювання криптовалют, відмітимо спільну рису, що пронизує японське, американське та швейцарське законодавство – наявність чітких норм, що передбачають обов'язок дотримання правил протидії відмиванню грошей при здійсненні криптовалютної діяльності. Незважаючи на відсутність федерального визначення правового режиму криптовалюти у Швейцарії, кантон Цуг де-факто вбачає виконання криптовалютами функції засобу платежу, що є позитивним з огляду на розвиток державницької ініціативи інтеграції в сферу криптовалют. Вдалою практикою вартою запозичення вбачаємо створення аналогу інноваційного центру в Україні, який би досліджував усі ризики, переваги, недоліки та шляхи їх уникнення, що стосується блокчейну, різних видів криптовалют, фінансових інновацій.

6. Здійснивши аналіз німецького досвіду регулювання сфери ринку криптовалют, виокремлено наступні його особливості.

По-перше, чітке встановлення правового режиму криптовалют у відповідності із критеріями, що висувуються Європейським Союзом у сфері боротьби з відмиванням грошей, уможливило комплексність і ясність врегулювання ринку криптовалют.

По-друге, законодавче визначення криптовалютного бізнесу та вимог, які до нього висувуються забезпечує належну кваліфікацію дій у криптовалютній сфері.

По-третє, позитивною практикою вважаємо наявність інституту працівників, відповідальних за дотримання законодавства з протидії відмиванню коштів на підприємстві, а також вимоги до надійності та кваліфікації керівних директорів підприємств, що бажають займатись криптовалютною діяльністю. Останнє є відмінною рисою саме німецького досвіду, чого не спостерігаємо у досліджених раніше державах.

По-четверте, доцільно запровадити і в українському законодавстві обов'язок отримання дозволу на ведення криптовалютної діяльності шляхом подання відповідної заяви із супровідними документами. Серед таких документів варто передбачити детальний опис криптоконцепції конкретного підприємства, включаючи ІТ-опис криптографічних функцій та використовуваних методів, а також покрокову інформацію про план дій на випадок непередбачуваних ситуацій, заходи, що застосовуватимуться з метою уникнення втрати криптоактивів, що зберігаються.

7. Запропоновано наступний комплекс стратегічних заходів, що мають бути здійснені з метою якісного, ефективного формування системи нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання правовідносин у сфері ринку криптовалют в Україні:

1. Прийняти спеціальний Закон України «Про криптовалюти і ринок криптовалют в Україні» з урахуванням вже існуючих міжнародних правових актів.

2. Розробити та затвердити Положення про Національну комісію з контролю за операціями з криптовалютами, Ліцензійні умови провадження криптовалютної діяльності.

3. Розробити та затвердити Інструкцію щодо надання послуг у сфері ринку криптовалют.

4. Розробити Методичні рекомендації щодо розслідування правопорушень у сфері обігу криптовалют.

5. Провести переговори та укласти міжнародні угоди про співробітництво у сфері ринку криптовалют між урядом України та урядами держав, що легалізували ринок криптовалют та здійснюють його ефективне регулювання.

8. Виходячи із характеристики напрямів формування системи законодавства України у сфері ринку криптовалют, можемо констатувати, що пропоновані заходи стануть основою для:

- функціонування ринку криптовалют у правовому полі, що уніфікує розуміння сутності юридичної природи криптовалюти усіма суб'єктами розрахункових правовідносин, органами державної влади, суб'єктами господарювання, фізичними особами;

- узгодження українського законодавства у сфері ринку криптовалют з європейським з огляду на євроінтеграційний курс України;

- збалансування інтересів держави та інтересів учасників ринку криптовалют;

- трансформації безготівкових розрахунків;

- своєчасного попередження, виявлення та реагування на вчинення правопорушень у сфері обігу криптовалют, які здійснюються з використанням найсучасніших інформаційних технологій та іншого.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено формування концепції фінансово-правового регулювання ринку криптовалют в Україні на засадах поєднання теорії та практики криптовалютної діяльності з використанням сучасних методів наукового пізнання, що дозволило зробити наступні висновки та пропозиції:

1. Зважаючи на юридичну природу криптовалютних правовідносин, основною проблемою є неможливість їх регулювання наявною системою законодавства. Особливості криптовалют зумовлюють потребу у створенні спеціальних законодавчих норм, які унормують їх емісію та застосування. Більше того, інноваційне фінансове законодавство має містити власний національний підхід до правового регулювання криптовалют, беручи за основу сучасний стан та тенденції економічного розвитку України.

2. У результаті аналізу специфіки криптовалютних правовідносин, відповідно до предмету дискусії, виокремлено їхні наступні особливості:

1) криптовалютні правовідносини відрізняються специфічним суб'єктним складом, де обов'язковим суб'єктом є владний орган, який має відповідні владні повноваження в галузі фінансової діяльності;

2) об'єкт криптовалютних правовідносин – криптовалюти, які використовуються як засіб платежу внаслідок реалізації суб'єктивних прав і юридичних зобов'язань;

3) наявність імперативного методу правового регулювання;

4) захист прав та законних інтересів учасників криптовалютних відносин здійснюється шляхом втручання третіх осіб, таких як органи судової влади чи органи державної влади;

5) учасники криптовалютних правовідносин несуть відповідальність при порушенні законних прав та інтересів.

3. У процесі історико-правового дослідження державного регулювання ринку криптовалют в Україні сформовано два основні етапи його становлення:

1) етап формування позицій фінансових регуляторів;

2) етап законотворчої діяльності.

Регулятори виявились неспроможними сформувати уніфіковану позицію щодо правового режиму криптовалют, а варіювали від грошового сурогату до віртуального активу та реалізації Пілотного проєкту «Е-гривня». У свою чергу, законопроекти були зосереджені в основному на закріпленні визначення криптовалюти, окремих учасників ринку криптовалют, проблемних аспектах оподаткування.

Встановлено відсутність належної уваги визначенню правового статусу усіх учасників криптовалютних правовідносин, принципам діяльності криптовалютних бірж, отриманню ліцензії для здійснення криптовалютної діяльності. Не визначеним залишилось питання реєстрації для здійснення майнінгової діяльності та особливостей емісії криптовалют. Зовсім не сформовано класифікацію правопорушень у сфері обігу криптовалют.

4. Сутність запровадження державного регулювання ринку криптовалют полягає в припиненні вільних операцій з криптовалютами і введенні чіткого порядку їх здійснення. Зважаючи на той факт, що сьогодні зовсім не сформоване поняття державного регулювання ринку криптовалют, акцентуючи потребу прийняття уніфікованої дефініції для охоплення термінологічної прогалини у законодавстві України, сформоване авторське визначення державного регулювання ринку криптовалют, під яким розуміємо систему базових нормативних вимог, юридичних методів та способів, за допомогою яких здійснюється державний вплив на врегулювання сфери криптовалютних правовідносин.

5. Зазначено, що незважаючи на відсутність нормативного врегулювання усіх аспектів, що стосувалися б використання криптовалют, існують факти, що засвідчують вираження консенсусу щодо купівельної спроможності криптовалют. Зокрема, пункт 13 частини 1 статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 року визначив віртуальний актив як

цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей.

Важливим аргументом використання криптовалют як засобу платежу є і запровадження Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (англ. Financial Action Task Force on Money Laundering) у жовтні 2018 року змін до своїх Рекомендацій, де чітко вказано, що вони застосовуються й до фінансової діяльності, що включає віртуальні активи, а також визначено віртуальний актив як цифрове представлення вартості, яким можна торгувати в цифровому форматі або переказувати, і яке може використовуватись для платіжних або інвестиційних цілей.

6. З метою формування єдиного ефективного підходу та стратегії до визначення юридичної природи криптовалюти як засобу платежу здійснено наукову розробку переваг, недоліків, перспектив розвитку та загроз, що постануть в результаті запровадження комплексного фінансового правового регулювання використання криптовалют, за допомогою SWOT-аналізу.

7. Встановлено, що необхідно запровадити державне регулювання ринку криптовалют та державний контроль за емісією (майнінгом) криптовалют в Україні, що полягатиме у здійсненні державою комплексних заходів з метою запобігання зловживанням і порушенням у цій сфері.

У даному контексті запропоновано створити окремий центральний орган виконавчої влади - Національну комісію з контролю за операціями з криптовалютами - який би здійснював державне регулювання ринку криптовалют (і реєстрацію емісії криптовалют зокрема) та затвердити Положення про Національну комісію з контролю за операціями з криптовалютами.

8. Спираючись на той факт, що принципи діяльності криптовалютних бірж повинні демонструвати економічний, фінансовий, суспільний розвиток України, а також відповідати сучасним українським реаліям, запропоновано розглядати їх у якості комплексної системи, яка складається з трьох груп:

- 1) загальних принципів регулювання криптовалютних відносин;
- 2) функціональних принципів регулювання діяльності криптовалютних бірж;
- 3) організаційних принципів регулювання діяльності криптовалютних бірж.

9. Зауважено, що юридичній відповідальності за правопорушення у сфері обігу криптовалют в Україні характерний системний, міжгалузевий характер, з огляду на який її досліджено у трьох площинах: юридичну відповідальність як систему; види юридичної відповідальності; норми, що передбачають юридичну відповідальність.

Встановлено, що передумовою для застосування юридичної відповідальності за порушення законодавства у обігу криптовалют є скоєння певним суб'єктом правопорушення у сфері обігу криптовалют. Разом з тим, ні національне, ні зарубіжне законодавство не містить визначення «правопорушення у сфері обігу криптовалют», що викликає неясність та помилки щодо його розуміння та у процесі правозастосування.

10. Обґрунтовано, що одним із найвагоміших кроків в напрямі ефективного функціонування ринку криптовалют у світовому просторі стало формування у Рекомендації 15 Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей визначення криптовалюти як цифрового вираження вартості, яким можна торгувати або переказувати в цифровому форматі та яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей, а також сутності поняття «постачальники послуг з віртуальних активів».

11. В результаті аналізу підходів Японії, Сполучених Штатів Америки, Швейцарії, Німеччини, Естонії до регулювання ринку криптовалют з метою формування українського законодавства у сфері ринку криптовалют запропоновано:

- визначити правовий режим криптовалют;
- виявити усі ризики і проблеми, що можуть виникнути в процесі обігу криптовалют і сформулювати комплекс заходів з метою їх уникнення;

- впровадити політику «Know Your Customer» у діяльність зареєстрованих поставальників бірж;

- окреслити вичерпні вимоги щодо реєстрації осіб, які бажають надавати біржові послуги;

- розробити, впроваджувати та підтримувати програми, що розробляються при здійсненні діяльності з питань грошових послуг з метою запобігання використанню такої діяльності для відмивання грошей та фінансування тероризму;

- законодавчо закріпити заборону здійснення криптовалютної діяльності з особами, що входять в санкційні списки України, Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки, Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей.

- обов'язок отримання ліцензії на ведення криптовалютної діяльності шляхом подання відповідної заяви із супровідними документами. Серед таких документів передбачити детальний опис криптоконцепції конкретного підприємства, включаючи ІТ-опис криптографічних функцій та використовуваних методів, а також покрокову інформацію про план дій на випадок непередбачуваних ситуацій, заходи, що застосовуватимуться з метою уникнення втрати криптоактивів, що зберігатимуться.

12. Дослідивши детально проблемні аспекти, що виникають у процесі функціонування ринку криптовалют, запропоновано наступний комплекс стратегічних напрямів, що мають бути здійснені з метою якісного, ефективного формування системи нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання правовідносин у сфері ринку криптовалют в Україні:

1. Упорядкувати систему нормативних актів, які б повною мірою регулювали ринок криптовалют в Україні. Зважаючи на сутність криптовалют, така система повинна бути динамічна і гнучка до нововведень, складатись із норм, прийнятих різними державними органами із різною юридичною силою (кодекси України, закони України, постанови Верховної Ради України, декрети Кабінету Міністрів України, укази Президента України, різні

інструктивні та методичні вказівки Національного банку України й інші нормативно-правові акти).

2. Прийняти Закон України «Про криптовалюти і ринок криптовалют в Україні», який би слугував спеціальним нормативно-правовим регулюванням законодавчого рівня. Даний Закон повинен закріпити: чітке трактування юридичної природи криптовалют як засобу платежу, правовий статус усіх учасників ринку криптовалют, систему базових нормативних вимог, юридичних методів та способів, за допомогою яких здійснювався б державний вплив на врегулювання сфери криптовалютних правовідносин, принципи діяльності криптовалютних бірж, отримання ліцензії для здійснення криптовалютної діяльності, реєстрацію для здійснення майнінгової діяльності, особливості емісії криптовалют, засади відповідальності за вчинення правопорушень у сфері обігу криптовалют. Відтак, запропоновано викласти ряд норм з наступними дефініціями:

криптовалюта є альтернативним засобом платежу, номінованим у власній розрахунковій одиниці, врегульованим фінансово-правовими нормами, використання якого базується на криптографічних методах для забезпечення фінансових транзакцій з метою погашення боргових зобов'язань;

під емісією (майнінгом) криптовалют слід розуміти сукупність дій фізичних та / або юридичних осіб, що спрямовані на випуск в обіг криптовалют шляхом проведення складних обчислень криптографічного підпису блоку за спеціальним алгоритмом, та які підлягають реєстрації;

криптовалютна біржа – це юридична особа, яка отримала ліцензію на провадження професійної діяльності на криптовалютному ринку – діяльності з обміну криптовалют та фіатних валют; обміну одного або більше видів криптовалют, переказу криптовалют; зберігання та/або адміністрування криптовалют, що дозволяють контролювати обіг криптовалют, чи участі і надання фінансових послуг, пов'язаних із пропозицією емітента та/або продажем криптовалют - в порядку, встановленому законодавством;

під правопорушенням у сфері обігу криптовалют слід розуміти винну, протиправну дію чи бездіяльність фізичної та/або юридичної особи/осіб, яка спричинила порушення у здійсненні операцій з криптовалютою, за яку законом передбачено відповідний вид юридичної відповідальності.

3. Внести зміни до вже існуючих нормативно-правових актів, що регулюють одні й ті ж або суміжні з криптовалютними правовідносинами, а також усунути суперечності між компетенцією органів влади у сфері контролю за ринком криптовалют.

4. Запровадити відповідальність за правопорушення у сфері обігу криптовалют, що зменшить їхню кількість та уможливить своєчасну правильну реакцію правоохоронних органів.

З огляду на той факт, що чітке закріплення видів відповідальності у сфері обігу криптовалют у чинному законодавстві відсутнє та беручи до уваги наявні наукові розробки, узагальнення теоретичних позицій, сформувано власні пропозиції щодо внесення змін до нормативно-правових актів з метою здійснення належного та ефективного контролю у сфері ринку криптовалют, серед яких:

внесення змін до Глави 12 «Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницькій діяльності» Розділу II Кодексу України про адміністративні правопорушення шляхом доповнення самотійними складами криптовалютних проступків: «Порушення порядку здійснення емісії криптовалют», «Діяльність на криптовалютному ринку без ліцензії», «Маніпулювання на криптовалютному ринку»;

внесення змін до п'яти розділів Особливої частини Кримінального кодексу України:

розділу VI «Кримінальні правопорушення проти власності»;

розділу VII «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності»;

розділу IX «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки»;

розділу XVI «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку»;

розділу XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг»;

впровадження до Кримінального кодексу України самостійних складів криптовалютних кримінальних правопорушень: «Підrobка засобів доступу до криптовалют, неправомірний випуск або використання криптовалют» і «Створення, використання і поширення шкідливих комп'ютерних програм з метою несанкціонованого доступу до криптовалют, електронних грошей».

Відтак, Розділ VII Особливої частини Кримінального кодексу України («Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності») пропонуємо доповнити ст. 200-1 Кримінального кодексу України, яка б містила наступну редакцію:

Стаття 200-1. Підrobка засобів доступу до криптовалют, неправомірний випуск або використання криптовалют

1. Підrobка засобів доступу до криптовалют, неправомірний випуск або використання криптовалют

- караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи у великому розмірі, -

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою чи в особливо великому розмірі, -

караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з конфіскацією майна.

Відповідно, у Розділі XVI «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку» Особливої частини Кримінального

кодексу України передбачити кримінальну відповідальність за створення, використання і поширення шкідливих комп'ютерних програм з метою несанкціонованого доступу до криптовалют, електронних грошей. Ознаки ж даного складу кримінального правопорушення слід викласти у ст. 361-3 Кримінального кодексу України, зміст якої вбачаємо наступний:

Стаття 361-3. Створення, використання і поширення шкідливих комп'ютерних програм з метою несанкціонованого доступу до криптовалют, електронних грошей

1. Створення, розповсюдження чи використання шкідливих комп'ютерних програм або іншої комп'ютерної інформації, свідомо призначених для несанкціонованого доступу до криптовалют, електронних грошей, -

караються обмеженням волі на строк до чотирьох років, або примусовими роботами на строк до чотирьох років.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або особою з використанням свого службового становища, або у великому розмірі, -

караються обмеженням волі на строк до шести років, або примусовими роботами на строк до шести років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до чотирьох років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки або створили загрозу їх настання, -

караються позбавленням волі на строк до восьми років.

5. Розробити та затвердити Положення про Національну комісію з контролю за операціями з криптовалютами, Ліцензійні умови провадження криптовалютної діяльності.

6. Розробити та затвердити Інструкцію щодо надання послуг у сфері ринку криптовалют.

7. Розробити Методичні рекомендації щодо розслідування правопорушень у сфері обігу криптовалют.

8. Провести переговори та укласти міжнародні угоди про співробітництво у сфері ринку криптовалют між урядом України та урядами держав, що легалізували ринок криптовалют та здійснюють його ефективне регулювання.

9. Розробити комплекс правоосвітніх інформативних заходів серед населення, що стосувалися б аспектів емісії, використання криптовалют, а також переліку та повноважень органів, що здійснюватимуть контроль у сфері ринку криптовалют.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білоусов Є.М. Господарсько-правові засоби забезпечення економічної безпеки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.04. Харків, 2019. 45 с.
2. Ткачук Т.Ю. Правове забезпечення інформаційної безпеки в умовах євроінтеграції України: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2019. 487 с.
3. Проценко А.Т. Правове регулювання обігу електронних грошей в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ, 2016. 199 с.
4. Гладких Д.М. Забезпечення банківської безпеки України в умовах розвитку інформаційної економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 21.04.01. Київ, 2019. 42 с.
5. Даценко Н.В. Система моделей оцінювання та прогнозування інноваційних фінансових інструментів (на прикладі криптовалют) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.11. Київ, 2019. 22 с.
6. Дек А.О. Моделювання поведінки агентів ринку криптовалют : дис. ... д-ра філософії : 051 / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України. Харків, 2019. 195 с.
7. Корнівська В.О. Трансформації інститутів фінансового посередництва в умовах становлення інформаційно-мережевої економіки : автореф. дис на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 08.00.01. Київ, 2019. 40 с.
8. Бачо Р. Й. Ринки небанківських фінансових послуг: регулювання розвитку (інституційні та аналітичні аспекти): монографія. Ужгород: Вид-во ТОВ «РІК-У», 2016. 448 с.
9. Підхомний О.М. Фінансова безпека України: методологія аналізу та стратегічні орієнтири : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2015. 455 с.
10. Лук'янов Д. В., Погребняк С. П., Смородинський В. С. Теорія держави і права : посіб. для підгот. до іспитів. Харків : Право, 2018. 196 с.

11. Баранова Ю. О. Методологічні правила порівняльно-правових досліджень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2015. 24 с.

12. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. 2-ге вид., доп. і перероб. К.: КНЕУ, 2002. 240 с. URL: <https://studentbooks.com.ua/content/view/227/54/1/2/> (дата звернення: 14.12.2020).

13. Бречко О.В. Криптовалюта як феномен нової фінансової інфраструктури: проблематика теоретичного осмислення та практичного використання. *Економічний аналіз*. 2017. Том 27. № 3. URL: <file:///C:/Users/asus/Downloads/1408-6473-1-PB.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).

14. Нестеренко А.С. Фінансові правовідносини як об'єкт механізму функціонування фінансової системи держави. *Молодий вчений*. 2015. Частина 2. № 10 (25). URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/10/66.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).

15. Латковська Т.А. Розвиток фінансово-правових відносин у сучасних умовах. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. URL: <http://www.apdp.in.ua/v53/71.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).

16. Ченшова Н.В., Теличко О.А. Особливості фінансових правовідносин. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2015. № 17. Том 1. С. 108-111.

17. Борисенко Г.О. Поняття суб'єктів фінансового і податкового права. *Форум права*. 2013. № 1. С. 89-95.

18. Ільїн А.Ю. Фінансове право. 2014. URL: https://stud.com.ua/91528/pravo/obyekti_subyekti_finansovih_pravovidnosin (дата звернення: 14.12.2020).

19. Орлюк О.П. Фінансове право : навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. URL: <http://www.ebk.net.ua/Book/FPravo/01-05/11033.htm> (дата звернення: 14.12.2020).

20. Ivaniuk, V. (2019). Responsibility of participants of crypto currency market. *Guarantees and Protection of Fundamental Human Rights as the Integral Element of Integration of Ukraine on the EU*. Olsztyn. S. 133-142.

21. Houben R., Snyers A. (2018). Cryptocurrencies and blockchain. Legal context and implications for financial crime, money laundering and tax evasion. European Union. P. 26. Retrieved from: <http://www.europarl.europa.eu/supporting-analyses> (дата звернення: 14.12.2020).

22. Tuwiner, J. (2021). Bitcoin Mining Pools. Retrieved from: <https://www.buybitcoinworldwide.com/ru/mining/puly/> (дата звернення: 14.12.2020).

23. Bitfinex website. Retrieved from: <https://www.bitfinex.com> (дата звернення: 14.12.2020).

24. HitBTC website. Retrieved from: <https://hitbtc.com> (дата звернення: 14.12.2020).

25. Kraken website. Retrieved from: <https://www.kraken.com> (дата звернення: 14.12.2020).

26. Coinbase GDAX website. Retrieved from: <https://www.coinbase.com> (дата звернення: 14.12.2020).

27. Дученко М.М., Павленко Т.В. Вплив криптовалют на економіку країни. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. С. 1003.

28. LocalBitcoins website. Retrieved from: <https://localbitcoins.com> (дата звернення: 14.12.2020).

29. Rueckert, Ch. (2019). Cryptocurrencies and fundamental rights. Retrieved from: <https://academic.oup.com/cybersecurity/article/5/1/tyz004/5521109> (дата звернення: 14.12.2020).

30. Лучковська С.І. Фінансове право: навч. посібник. URL: https://pidru4niki.com/12281128/pravo/sklad_finansovih_pravovidnosin (дата звернення: 14.12.2020).

31. Федорова Ю.В. Криптовалюти та їх місце у фінансовій системі. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск № 15. С. 771-774.

32. Law, L., Sabett, S., Solinas, J. Essays. How to Make a Mint: the Cryptography of Anonymous Electronic Cash. Retrieved from: <https://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1389&context=aulr> (дата звернення: 14.12.2020).

33. Alexander Okhuese Victor. (2017). Introducing Cryptocurrency. Retrieved from: <file:///C:/Users/asus/Downloads/IntroducingCryptocurrency.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).

34. Nahorniak, I., Leonova, K., Skorokhod, V. (2016). Cryptocurrency in the Context of Development of Digital Single Market in European Union. Intereulaweast, Vol. III (1), pp. 107-124.

35. Свон М. Блокчейн. Схема новой экономики. М.: «ОлимпБизнес», 2015. 142 с.

36. David W. Perkins. (2020). Cryptocurrency: The Economics of Money and Selected Policy Issues. Retrieved from: <https://fas.org/sgp/crs/misc/R45427.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).

37. Hileman, G. & Rauchs, M. (2017). Global Cryptocurrency Benchmarking Study. Retrieved from: <https://www.jbs.cam.ac.uk/wp-content/uploads/2020/08/2017-04-20-global-cryptocurrency-benchmarking-study.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).

38. Ross J. Anderson. The Eternity Service. Retrieved from: <https://www.cl.cam.ac.uk/~rja14/Papers/eternity.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).

39. Melina Mutambaie Katende. (2018). Blockchain Technology - The Next Computing Paradigm Shift. Retrieved from: https://www.academia.edu/36551351/Blockchain_Technology_The_Next_Computing_Paradigm_Shift (дата звернення: 14.12.2020).

40. Distributed Ledger Technology (DLT) and Blockchain. FinTech Note. No. 1. Retrieved from: <http://documents.worldbank.org/curated/en/177911513714062215/pdf/122140-WP-PUBLIC-Distributed-Ledger-Technology-and-Blockchain-Fintech-Notes.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).

41. Houben, R., Snyers, A. (2018). Cryptocurrencies and blockchain. Legal context and implications for financial crime, money laundering and tax evasion.

Retrieved from: <http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/150761/TAX3%20Study%20on%20cryptocurrencies%20and%20blockchain.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).

42. Береславська О. І. Національні гроші та криптовалюта: можливості співіснування. *Наукові праці НДФІ*. 2017. № 4 (81). С. 9-12.

43. EBA Opinion on “virtual currencies”. European Banking Authority. 4 July 2014. p. 46. Retrieved 8 July 2014.

44. «Virtual currency schemes – a further analysis». European Central Bank (February 2015), p. 25.

45. Галушка Є. О., Пакон О. Д. Сутність криптовалют та перспективи їх розвитку. *Молодий вчений*. 2017. № 4 (44). С. 634-638.

46. Сословський В. Г., Косовський І. О. Ринок криптовалют як система. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2016. Вип. 2. С. 236-246.

47. Желюк Т., Бречко О. Використання криптовалюти на ринку платежів: нові можливості для національних економік. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2016. № 3. С. 50-60.

48. Фінансове право України (за вимогами кредитно-модульної системи). URL: https://pidruchniki.com/pravo/struktura_finansovih_pravovidnosin (дата звернення: 14.12.2020).

49. Воронова Л. К. Фінансове право України. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/71903-33-struktura-fnansovih-pravovdnosin.html> (дата звернення: 14.12.2020).

50. New York Codes, Rules and Regulations. 23 CRR-NY 200.3NY-CRR. Retrieved from: [https://govt.westlaw.com/nycrr/Document/I85908c6b253711e598dbff5462aa3db3?viewType=FullText&originationContext=documenttoc&transitionType=CategoryPageItem&contextData=\(sc.Default\)](https://govt.westlaw.com/nycrr/Document/I85908c6b253711e598dbff5462aa3db3?viewType=FullText&originationContext=documenttoc&transitionType=CategoryPageItem&contextData=(sc.Default)) (дата звернення: 14.12.2020).

51. New York Codes, Rules and Regulations. 23 CRR-NY 200.4NY-CRR. Retrieved from: <https://govt.westlaw.com/nycrr/Document/I85908c6e253711e598dbff5462aa3db3?viewType=FullText&originationContext=documenttoc&transit>

ionType=CategoryPageItem&contextData=(sc.Default) (дата звернення: 14.12.2020).

52. Нагребельний В.П. Фінансове право України: фінансові правовідносини, їх особливості, зміст та види. URL: <http://libr.org.ua/book/102/2971.html> (дата звернення: 14.12.2020).

53. New York Codes, Rules and Regulations. 23 CRR-NY 23 CRR-NY 200.6NY-CRR. Retrieved from: [https://govt.westlaw.com/nycrr/Document/I85908c74253711e598dbff5462aa3db3?viewType=FullText&originationContext=documenttoc&transitionType=CategoryPageItem&contextData=\(sc.Default\)](https://govt.westlaw.com/nycrr/Document/I85908c74253711e598dbff5462aa3db3?viewType=FullText&originationContext=documenttoc&transitionType=CategoryPageItem&contextData=(sc.Default)) (дата звернення: 14.12.2020).

54. Чернадчук Т. Деякі аспекти класифікації валютних правовідносин. *Публічне право*. 2015. № 1 (17). С. 93-98.

55. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закону України від 12.07.2001 р. № 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> (дата звернення: 14.12.2020).

56. Ковальчук К.Ф., Архірейська Н.В., Валенюк Н.В. Ринок фінансових послуг: навч. посібник. Дніпро: НМетАУ, 2018. 135 с.

57. Акімова Л. М., Рибак І. П. Державне регулювання ринку фінансових послуг в Україні: форми контролю. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2014_2_10 (дата звернення: 14.12.2020).

58. Бондаренко Є. П., Дмитренко Д. М. Механізм державного регулювання ринку фінансових послуг. *Вісник Української академії банківської справи*. 2010. № 2 (29). С. 41-45.

59. Загородній А. Г., Партин Г. О. Державне регулювання ринку криптовалют: необхідність, моделі та форми. *Фінансовий ринок: інституції та інструменти*: матеріали XVII Міжн.наук.конф., 3–6 червня 2018 р. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. С. 41-42.

60. Роль В.Ф., Сергієнко В.В., Попова С.М. Фінансове право. URL: https://pidruchniki.com/14860110/pravo/pravoviy_rezhim_regulyuvannya_valyutnih_vidnosin (дата звернення: 14.12.2020).

61. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4597> (дата звернення: 14.12.2020).

62. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення: 14.12.2020).

63. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. № 2346-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14> (дата звернення: 14.12.2020).

64. Сколько в мире существует криптовалют? *coinsnet.ru*. URL: <https://coinsnet.ru/bitcoin/item/79-top10-crypto.html> (дата звернення: 14.12.2020).

65. Щодо правомірності використання в Україні "віртуальної валюти/криптовалюти" Bitcoin : роз'яснення від 10.11.2014 р. / Національний банк України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14> (дата звернення: 14.12.2020).

66. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення: 14.12.2020).

67. Щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою/криптовалютою» «Bitcoin» до операцій з торгівлі іноземною валютою, а також наявності підстав для зарахування на поточний рахунок в іноземній валюті фізичної особи іноземної валюти, отриманої від продажу Bitcoin : Лист від 08.12.2014 р. № 29-208/72889 / Національний банк України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2889500-14> (дата звернення: 14.12.2020).

68. Іванюк В. Правовий режим криптовалют в Україні: генеза позицій фінансових регуляторів. *Сучасний стан та перспективи розвитку економіки,*

обліку, фінансів та права: Збірник тез доповідей міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава. 26 березня 2020 р. Ч.6. С. 41-43.

69. Pyramid Schemes. www.investor.gov. Retrieved from: <https://www.sec.gov/fast-answers/answerspyramidhtm.html> (дата звернення: 14.12.2020).

70. Бабенко-Левада В. Г., Скірко М. А. Заборона фінансових пірамід як шлях до припинення шахрайств на ринку фінансових послуг. *Ефективна економіка*. 2014. № 5. URL: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/539/1/Babenko-Levada_Prohibition%20of%20the%20financial%20pyramid.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

71. Ярова К.О. Криптовалюта: визначення правового статусу в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 10 (50). С. 1117-1120.

72. Криптовалюта: проблеми оподаткування. 2018. URL: <https://interbuh.com.ua/ua/documents/onenews/120979> (дата звернення: 14.12.2020).

73. Яровая М. В Киеве открылось Bitcoin-посольство — четвертое в мире. 2014. URL: <https://ain.ua/2014/09/29/v-kieve-otkrylos-bitcoin-posolstvo-chetvertoe-v-mire/> (дата звернення: 14.12.2020).

74. Криптовалюта по-українськи. НБУ випустить "свій Bitcoin". *НВ* : веб-сайт. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/finance/kriptovalyuta-po-ukrajinski-nbu-vipustit-sviy-bitcoin-265556.html> (дата звернення: 14.12.2020).

75. Спільна заява фінансових регуляторів щодо статусу криптовалют в Україні. *Національний банк України* : веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/news/all/spilna-zayava-finansovih-regulyatoriv-schodo-statusu-kriptovalyut-v-ukrayini> (дата звернення: 14.12.2020).

76. Лист «Про надання роз'яснення [щодо ліцензування діяльності у галузі криптографічного захисту інформації]» № 04/02/02-1909 / Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Fn046550> (дата звернення: 14.12.2020).

77. Визначена концепція регулювання операцій з криптовалютами. *ЛІГА:ЗАКОН* : веб-сайт. URL: https://biz.ligazakon.net/ua/news/171359_viznachena-kontseptsya-regulyuvannya-operatsy-z-kriptovalyutami (дата звернення: 14.12.2020).

78. Концепція державного регулювання операцій з криптовалютами від 20.07.2018 р. / Рада фінансової стабільності. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/concept-crypto.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).

79. Міжнародна конференція «Цифрові валюти центральних банків: нові можливості для платежів». *Національний банк України* : веб-сайт. URL: <https://events.bank.gov.ua/cbdc2020/> (дата звернення: 14.12.2020).

80. Аналітична записка за результатами пілотного проекту «Е-гривня». *Національний банк України* : веб-сайт. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Analitichna_zapiska_E-grivnya.pdf?v=4 (дата звернення: 14.12.2020).

81. Щорічна зустріч Національного банку з клієнтами і партнерами. *Національний банк України* : веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/events/6fl3Vb4pCeRs0ntM> (дата звернення: 14.12.2020).

82. Регулятори фінансового ринку затвердили Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року. *Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку* : веб-сайт. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/rehulatory-finansovoho-rynku-zatverdyly-stratehiiu-rozvytku-finansovoho-sektoru-ukrainy-do-2025-roku/> (дата звернення: 14.12.2020).

83. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року : проєкт від 05.12.2019. *Національний банк України* : веб-сайт. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy2025.pdf?v=4 (дата звернення: 14.12.2020).

84. Вітальна промова Голови Національного банку Якова Смолія на Міжнародній конференції "Цифрові валюти центральних банків: нові можливості для платежів". *Національний банк України* : веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/news/all/vitalna-promova-golovi-natsionalnogo-banku-yakova->

smoliya-na-mijnarodniy-konferentsiyi-tsifrovi-valyuti-tsentralnih-bankiv-novi-mojlivosti-dlya-platejiv (дата звернення: 14.12.2020).

85. Криптовалюта Центробанків — найближче майбутнє чи наукова фантастика. *НВ* : веб-сайт. URL: <https://nv.ua/ukr/techno/technoblogs/kriptovalyuta-centrobankov-blizhayshee-budushchee-ili-nauchnaya-fantastika-50043902.html> (дата звернення: 14.12.2020).

86. Про обіг криптовалюти в Україні : проєкт Закону України № 7183 від 06.10.2017 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684 (дата звернення: 14.12.2020).

87. Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні : проєкт Закону України № 7183-1 від 10.10.2017 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710 (дата звернення: 14.12.2020).

88. Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні) : проєкт Закону України № 7246 від 30.10.2017 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62816 (дата звернення: 14.12.2020).

89. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні : проєкт Закону України № 9083 від 14.09.2018 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64597 (дата звернення: 14.12.2020).

90. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні : проєкт Закону України № 9083-1 від 27.09.2018 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64696 (дата звернення: 14.12.2020).

91. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами : проєкт Закону

України № 2461 від 15.11.2019 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67423 (дата звернення: 14.12.2020).

92. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : проєкт Закону України № 2179 від 25.09.2019 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66949 (дата звернення: 14.12.2020).

93. McSweeney, M. Bitcoin miners made an estimated \$5 billion in revenue during 2019. www.theblockcrypto.com. Retrieved from: <https://www.theblockcrypto.com/linked/53425/bitcoin-miners-made-an-estimated-5-billion-in-revenue-during-2019> (дата звернення: 14.12.2020).

94. Гаврилов А.Г., Арзина И.Ю. Майнинг криптовалюты. *Аллея науки*. 2017. № 16 (2 том). С. 355-360.

95. Левашенко А. Д., Ермохин И. С., Зубарев А. В. Криптоэкономика. М.: Издательский дом «Дело» РАНХиГС, 2019. 60 с.

96. Prashant Ankalkoti & Santhosh S. G. (2017). A Relative Study on Bitcoin Mining. *Imperial Journal of Interdisciplinary Research*. Vol-3, Issue-5, pp. 1757-1761.

97. Алгоритмы криптовалют: Equihash, Scrypt, CryptoNight, X11, Ethash, SHA-256. COINPOST : веб-сайт. URL: <https://coinpost.ru/p/433-algoritmy-shifrovaniya-osnova-raboty-kriptovalyut> (дата звернення: 14.12.2020).

98. Сейтим Айганым Е. Использование криптовалют как альтернативное решение проблем мировой валютной системы. *Проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 50-55.

99. Ковалев С. Алгоритмы шифрования криптовалют. Список 2019. BitBetNEWS : веб-сайт. URL: <https://www.bitbetnews.com/majning/algoritmy-kriptovalyut.html> (дата звернення: 14.12.2020).

100. Максуров А. А. Майнинг как юридическая и информационная категория. *Актуальные проблемы экономики и права*. 2018. Т. 12, № 2. С. 256-265.

101. Соло майнинг – особенности, настройка, преимущества и недостатки. ProstoCoin : веб-сайт. URL: <https://prostocoin.com/blog/solo-mining> (дата звернення: 14.12.2020).

102. Тачков Д. Что такое майнинг пул и как он работает. Инвестор на все 100 : веб-сайт. URL: <https://investor100.ru/chto-takoe-majning-pul-i-kak-on-rabotaet/> (дата звернення: 14.12.2020).

103. Что такое облачный майнинг? РБК : веб-сайт. URL: <https://www.rbc.ru/crypto/news/5a16a4d59a794796e0be5ef9> (дата звернення: 14.12.2020).

104. Что такое майнинг (добыча) криптовалюты простыми словами? Как можно майнить биткоин в 2021 году? Майнинг Криптовалюты : веб-сайт. URL: <https://mining-cryptocurrency.ru/chto-takoe-majning-kriptovalyuty/#i-6> (дата звернення: 14.12.2020).

105. Артем Гончаренко: чи можна отримати криптовалюту в Україні? Торгово-промислова палата України : веб-сайт. URL: <https://uccr.org.ua/press-center/expert-opinion/artem-goncharenko-chi-mozhna-otrimati-kriptovalyutu-v-ukrayini> (дата звернення: 14.12.2020).

106. Зінченко О. В. Щодо законодавчого врегулювання відносин у сфері обігу криптовалют. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 4. С. 145-147.

107. Деревянко Б.В., Туркот О.А. Про визнання видобутку (майнінгу) криптовалюты видом господарської діяльності. *Економіка та право*. 2018. № 1 (49). С. 52-59.

108. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 14.12.2020).

109. Міжнародний досвід законодавчого регулювання питання функціонування криптовалют, криптовалютних бірж, майнінгу та виводу в фіат.

Програма USAID "РАДА: відповідальність, підзвітність, демократичне парламентське представництво" : веб-сайт. URL: <https://radaprogram.org/sites/default/files/infocenter/publications/65.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).

110. Virtuelle Währungen/Virtual Currency (VC). *www.bafin.de*. Retrieved from: https://www.bafin.de/DE/Aufsicht/FinTech/VirtualCurrency/virtual_currency_artikel.html (дата звернення: 14.12.2020).

111. Gesetz über das Kreditwesen. *www.gesetze-im-internet.de*. Retrieved from: <https://www.gesetze-im-internet.de/kredwlg/> (дата звернення: 14.12.2020).

112. Blockchain & Cryptocurrency Regulation 2020 Japan. *www.globallegalinsights.com*. Retrieved from: <https://www.globallegalinsights.com/practice-areas/blockchain-laws-and-regulations/japan> (дата звернення: 14.12.2020).

113. Іванюк В. Міжнародна практика регулювання ринку криптовалют. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль. 5-6 квітня 2019 р. С. 83-85.

114. Michelle Ann Gitlitz & Grant E. Buerstetta. (2018). An introduction to virtual currency money transmission regulation. *Global Legal Insights – Blockchain & Cryptocurrency Regulation 2019*, First Edition. Global Legal Group Ltd, pp. 132-148.

115. Application of FinCEN's Regulations to Virtual Currency Mining Operations. *www.fincen.gov*. Retrieved from: <https://www.fincen.gov/resources/statutes-regulations/administrative-rulings/application-fincens-regulations-virtual-0> (дата звернення: 14.12.2020).

116. Luisa Lepervanche. (2018). Venezuela. *Global Legal Insights – Blockchain & Cryptocurrency Regulation 2019*, First Edition. Global Legal Group Ltd, pp. 488-499.

117. Смаль В. Венесуэла призывает граждан майнить криптовалюты. Happycoin news : веб-сайт. URL: <https://happycoin.club/venesuela-prizyivaet-grazhdan-maynit-kriptovalyutyi/> (дата звернення: 14.12.2020).

118. В Україні виявили понад 400 ферм із майнінгу криптовалют для фінансування тероризму. ТСН : веб-сайт. URL: <https://tsn.ua/groshi/v-ukrayini->

viyavili-ponad-400-ferm-iz-mayningu-kriptovalyuti-dlya-finansuvannya-terorizmu-1101480.html (дата звернення: 14.12.2020).

119. Вінокуров Я. Залізничники майнили криптовалюту, підключившись до електромережі Укрзалізниці: збитки склали 1 млн грн. Громадське Телебачення : веб-сайт. URL: <https://hromadske.ua/posts/zaliznichniki-majnili-kriptovalyutu-pidklyuchivshis-do-elektromerezhi-ukrzaliznici-zbitki-sklali-1-mln-grn> (дата звернення: 14.12.2020).

120. Салівон Г.І. Правові основа розмежування повноважень органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій. *Університетські наукові записки*. 2009. № 3. С. 38-42.

121. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/zasib> (дата звернення: 14.12.2020).

122. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 14.12.2020).

123. Ivaniuk, V. (2017). The Monetary Policy in Ukraine: Legal Institutional and Organizational Basis. *Revue Internationale des Sciences humaines et naturelles*. 2017 Numéro 2. Züric. Schweiz : Internationale Stiftung Schulung, Kunst, Ausbildung, pp. 87 – 100.

124. Владимир О. Національна грошова одиниця України: історичні аспекти розвитку та особливості найменування. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2017. Вип. 1 (16). С. 32-48.

125. Wanat, E. (2019). Bitcoin i inne kryptowaluty jako przedmiot świadczenia pieniężnego. *Transformacje prawa prywatnego*, 2, pp. 79-107.

126. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 14.12.2020).

127. Directive (EU) 2018/843 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the

financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, and amending Directives 2009/138/EC and 2013/36/EU (Text with EEA relevance). *eur-lex.europa.eu*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0843> (дата звернення: 14.12.2020).

128. Іванюк В. Застосування криптовалюти як інноваційного платіжного засобу. *Актуальні проблеми правознавства*. № 4, 2019. С. 81-85. DOI: 10.35774/app2019.04.081 (дата звернення: 14.12.2020).

129. В Україні вперше купили квартиру за віртуальну валюту. *ЗІК* : веб-сайт. URL: https://zik.ua/news/2017/09/27/v_ukraini_vpershe_kupyly_kvartynu_za_virtualnu_valyutu_1174957 (дата звернення: 14.12.2020).

130. В Финляндии автомобиль Tesla стоимостью 140 тысяч евро продан за Bitcoin. *PaySpace Magazine* : веб-сайт. URL: <https://psm7.com/news/v-finlyandii-avtomobil-tesla-stoimostyu-140-tysyach-evro-prodan-za-bitcoin.html> (дата звернення: 14.12.2020).

131. Юрьева А. А., Дудин М. Н., Лясников Н. В. Институционализация системы регулирования криптовалют: вопросы обеспечения безопасности финансовой системы России. *Проблемы рыночной экономики*. 2018. № 4. С. 38-47.

132. У Європі відкрився перший в світі банк біткоінів. Аналітичний портал «Слово і діло» : веб-сайт. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2017/02/13/novyna/biznes/u-yevropi-vidkryvsya-pershyj-v-sviti-bank-bitkoiniv> (дата звернення: 14.12.2020).

133. Биткоин. *Швейцария Деловая* : веб-сайт. URL: https://business-swiss.ch/mirovy-e-valyuty/bitkoin/#%D0%91%D0%B8%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B8%D0%BD_%D0%B2_%D0%A8%D0%B2%D0%B5%D0%B9%D1%86%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B8 (дата звернення: 14.12.2020).

134. Віртуальні активи та постачальники послуг з переказу віртуальних активів. *Академія фінансового моніторингу* : веб-сайт. URL: https://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2019/09/virtualni_aktyvy.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

135. Virtual currency schemes – a further analysis. www.ecb.europa.eu. Retrieved from: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrency_schemesen.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

136. IMF Staff Team. (2016). Virtual Currencies and Beyond: Initial Considerations. www.imf.org. Retrieved from: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2016/sdn1603.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).

137. Judgment of the Court (Fifth Chamber), *Skatteverket v David Hedqvist*, 22 October 2015. curia.europa.eu. Retrieved from: [http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=170305&pageIndex=0&doclang=EN&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=606120=](http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=170305&pageIndex=0&doclang=EN&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=606120) (дата звернення: 14.12.2020).

138. Рішення Суду Справедливості Європейського Союзу щодо оподаткування податком на додану вартість операцій із криптовалютами та коментар до нього. *Право України*. 2018, № 1. С. 162-171.

139. Ivaniuk, V. (2019). The role of international judicial practice in the legal regulation of the crypto currencies' use. *Kortowski Przegląd Prawniczy*. Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmiaske-Mazurskiego w Olsztynie. № 4. S. 31-34.

140. Постанова Харківського окружного адміністративного суду від 13 жовтня 2016 р. № 820/5120/16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62079235> (дата звернення: 14.12.2020).

141. Ухвала Колегії суддів Харківського апеляційного адміністративного суду від 13 грудня 2016 р. № 820/5120/16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63548614> (дата звернення: 14.12.2020).

142. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 11 січня 2017 року К/800/36788/16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64047754> (дата звернення: 14.12.2020).

143. Hansen, S. (2018). Guide To Top Cryptocurrency Exchanges. Retrived from <https://www.forbes.com/sites/sarahhansen/2018/06/20/forbes-guide-to-cryptocurrency-exchanges/#6a5daa742572> (дата звернення: 14.12.2020).
144. Скакун О.Ф. (2001). Теорія держави і права: підручник. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1627.html> (дата звернення: 14.12.2020).
145. Колодій А.М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. *Альманах права*. 2012. С. 40-44.
146. Старчук О.В. Щодо поняття принципів права. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 40-43.
147. Мельник О. М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності : дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2004. 208 с.
148. Шопіна І.М. Щодо концептуальних підходів до визначення поняття правового регулювання. *Форум права*. 2011. № 2. С. 1055-1061.
149. Котенко О.А. Правове регулювання в контексті дії права та його основоположних принципів. *Альманах права*. 2012. № 3. С. 199-202.
150. Смородинський В.С. Роль держави у правовому регулюванні. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2013. Випуск 25. С. 17-28.
151. Підгорний А. З., Самотоєнкова О. В. Методологія статистичного дослідження біржової діяльності: навчальний посібник. Одеса : ФОП Гуляєва В. М., 2018. 170 с.
152. FinCEN Issues Guidance on Virtual Currencies and Regulatory Responsibilities. www.fincen.gov. Retrived from <https://www.fincen.gov/news/news-releases/fincen-issues-guidance-virtual-currencies-and-regulatory-responsibilities> (дата звернення: 14.12.2020).
153. Application of FinCEN's Regulations to Persons Administering, Exchanging, or Using Virtual Currencies. (2013). www.fincen.gov. Retrived from <https://www.fincen.gov/resources/statutes-regulations/guidance/application-fincens-regulations-persons-administering> (дата звернення: 14.12.2020).

154. Site U.S. Government Publishing Office. USCODE-2012-title 31. Retrieved from <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2012-title31/pdf/USCODE-2012-title31-subtitleIV-chap53-subchapII-sec5311.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).

155. Site U.S. Government Publishing Office. USCODE-2012-title 31. Retrieved from <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2012-title31/pdf/USCODE-2012-title31-subtitleIV-chap53-subchapII-sec5311.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).

156. Ivaniuk, V. (2020). Cryptocurrency Exchanges' Regulation: An International Review. *Studia Prawnoustrojowe*. № 48, pp. 67-77. DOI: 10.31648/sp.5520 (дата звернення: 14.12.2020).

157. Grydzhuk, M. (2018). Regulation of cryptocurrency exchanges in the USA. Retrieved from <http://www.moris.com.ua/en/regulation-of-cryptocurrency-exchanges-in-the-usa/> (дата звернення: 14.12.2020).

158. Алексеева А. Изменения в финансовом секторе Японии. *Law & Trust International* : веб-сайт. URL: <https://lawstrust.com/autor/alekseeva/izmeneniya-v-finansovom-sektore-yaaponii> (дата звернення: 14.12.2020).

159. Денисова А.М. Сфера та межі правового впливу: аспекти взаємодії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2012. Серія ПРАВО. Випуск 19. Том 1. С. 37-40.

160. Олійник А.А. Національна валютна система в умовах глобалізації. *Економічний простір*. 2016. № 110. С. 27-38.

161. Мазур Т. В. Метод правового регулювання як критерій встановлення меж фінансового права. *Фінансове право*. 2011. № 4 (18). С. 8-10.

162. Калетнік Г. М., Мазур А. Г., Кубай О. Г. Державне регулювання економіки : навч. посіб. URL: https://pidru4niki.com/1224060938696/ekonomika/administrativni_metodi_derzhavnogo_regulyuvannya_ekonomiki (дата звернення: 14.12.2020).

163. Криволапов Б.С. Валютні обмеження у сучасному міжнародному праві. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2003. Вип. 9. С. 236-249.

164. Патики Н.І. Міжнародні валютно-кредитні відносини : навч. посіб. URL: https://pidru4niki.com/1368080247678/finansii/valyutni_obmezheniya (дата звернення: 14.12.2020).

165. Державна політика : підручник / за ред. Ю. В. Ковбасюк. К.: НАДУ, 2014. 448 с.

166. Палагнюк Ю. В. Сутність та зміст державної політики. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"*. Сер. : Державне управління. 2011. Т. 165, Вип. 153. С. 29-35.

167. United Nations Secretary-General António Guterres highlights priorities, urgent need to tackle global threats at UN Crime Commission in Austria. www.unodc.org. Retrieved from <https://www.unodc.org/unodc/en/press/releases/2018/May/united-nations-secretary-general-antnio-guterres-highlights-priorities--urgent-need-to-tackle-global-threats-at-un-crime-commission-in-austria.html> (дата звернення: 14.12.2020).

168. Morgan, S. (2018). Global Cybercrime Damages Predicted To Reach \$6 Trillion Annually By 2021. cybersecurityventures.com. Retrieved from <https://cybersecurityventures.com/cybercrime-damages-6-trillion-by-2021/> (дата звернення: 14.12.2020).

169. Терещук М. Юридична відповідальність : теоретико-правовий аналіз. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2015. №2. С. 18-21.

170. Кальян О.С., Мисак О.І. Юридична відповідальність: проблеми системного розуміння. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Серія ПРАВО. Випуск 59. Том 1. С. 51-54.

171. Каленіченко Л.І. Юридична відповідальність: поняття, ознаки. *Держава та регіони*. Серія: Право, 2020 р., № 1 (67) том 1. С. 12-17.

172. Білицька М.А. Адміністративна відповідальність як вид юридичної відповідальності за правопорушення в сфері надрокористування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Серія ПРАВО. Випуск 25. С. 139-141.

173. Богатирьов І., Савченко А. Кримінальна відповідальність як сучасна проблема кримінального права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 133-137.

174. Школа С.М. Кримінальна відповідальність: загальна характеристика та форми реалізації. *Право і суспільство*. 2012. № 6. С. 149-153.

175. Мироненко В.П. Цивільно-правова відповідальність як вид юридичної відповідальності. *Юридична наука*. 2011. № 6. С. 24-30.

176. Криптовалюти в Україні : технологія, ринок, регулювання. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». 2018. URL: https://zakon.help/files/article/9634/Cryptocurrency_Paper_Sept2018_ua.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

177. Ганзицька Т.С. Щодо визначення поняття «Фінансове правопорушення». *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (ДДУВС, 17.07.2017). Ч. 1. С. 18-20.

178. Нестеренко А. А. Юридичний склад фінансового правопорушення. *Актуальні проблеми політики*. 2016. Вип. 58. С. 292-304.

179. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24) від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 14.12.2020).

180. Проць І.М. Відповідальність за правопорушення у бюджетній сфері: адміністративно-правові та фінансово-правові аспекти : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2016. 206 с.

181. Ivaniuk, V. & Banakh, S. (2020). Cryptocurrency-Related Cybercrimes in Ukraine. *Osteuropa-Recht*. Heft 1, pp. 217-224. DOI: 10.5771/0030-6444-2020-1-217 (Особистий внесок здобувача – положення про класифікацію та характеристику

кіберзлочинів з криптовалютою, пропозиції щодо шляхів запобігання та протидії кіберзлочинам з криптовалютою на національному рівні).

182. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.12.2020).

183. Сіддікі Н. Хак, Мовчан Р. О. Криптовалюти та blockchain-технології у сучасній протиправній діяльності. URL: <file:///C:/Users/asus/Downloads/5467-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-10978-2-10-20180525.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).

184. Guidance for a Risk-Based Approach. Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers. Retrived from <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/RBA-VA-VASPs.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).

185. Global Banking & Financial Policy Review 2016/2017. Retrived from https://www.aplaw.jp/IFLR_The_Global_Banking_and_Financial_Policy_Review_2016.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

186. Ken Kawai, Takeshi Nagase, Huan Lee Tan. (2020). The Virtual Currency Regulation Review – Edition 3. JAPAN. Retrived from <https://thelawreviews.co.uk/edition/the-virtual-currency-regulation-review-edition-3/1230193/japan> (дата звернення: 14.12.2020).

187. Gaurav Arora. Cryptoasset Regulatory Framework in Japan. Retrived from <file:///C:/Users/asus/Downloads/SSRN-id3720230.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).

188. Преснякова О. В., Мартинович П. О. Правовий статус криптовалют у різних країнах світу. *Наукові праці НДФІ*. 2017. № 4 (81). С. 83-88. file:///C:/Users/asus/Downloads/Npndfi_2017_4_19.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

189. Blockchain & Cryptocurrency Regulation 2020 USA. www.globallegalinsights.com. Retrieved from <https://www.globallegalinsights.com/practice-areas/blockchain-laws-and-regulations/usa> (дата звернення: 14.12.2020).

190. Specially Designated Nationals And Blocked Persons List (SDN). *home.treasury.gov*. Retrieved from <https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/specially-designated-nationals-and-blocked-persons-list-sdn-human-readable-lists> (дата звернення: 14.12.2020).

191. 31 CFR Appendix A to Part 501 - Economic Sanctions Enforcement Guidelines. *www.law.cornell.edu*. Retrieved from https://www.law.cornell.edu/cfr/text/31/appendix-A_to_part_501 (дата звернення: 14.12.2020).

192. Federal Council report. (2018). Legal framework for distributed ledger technology and blockchain in Switzerland. Retrieved from <https://www.newsd.admin.ch/newsd/message/attachments/55153.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).

193. Blockchain & Cryptocurrency Regulation 2020 Switzerland. *www.globallegalinsights.com*. Retrieved from <https://www.globallegalinsights.com/practice-areas/blockchain-laws-and-regulations/switzerland> (дата звернення: 14.12.2020).

194. Швейцария принимает поправки к законодательству для регулирования блокчейна и криптовалют. *ftl-advisers.ru*. Retrieved from <https://ftl-advisers.ru/%D1%88%D0%B2%D0%B5%D0%B9%D1%86%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F-%D0%B1%D0%BB%D0%BE%D0%BA%D1%87%D0%B5%D0%B9%D0%BD/> (дата звернення: 14.12.2020).

195. Guidelines for enquiries regarding the regulatory framework for initial coin offerings (ICOs). (2018). *www.finma.ch*. Retrieved from <file:///C:/Users/asus/Downloads/wegleitung%20ico.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).

196. FINMA publishes ICO guidelines. (2018). *www.finma.ch*. Retrieved from <https://www.finma.ch/en/news/2018/02/20180216-mm-ico-wegleitung/> (дата звернення: 14.12.2020).

197. Federal Act on Combating Money Laundering and Terrorist Financing (Anti-Money Laundering Act, AMLA) of 10 October 1997 (Status as of 18 February

2020). *www.admin.ch*. Retrieved from <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19970427/index.html> (дата звернення: 14.12.2020).

198. Canton Zug to accept cryptocurrencies for tax payment beginning in 2021. *www.bitcoinsuisse.com*. Retrieved from <https://www.bitcoinsuisse.com/news/canton-zug-accept-cryptocurrencies-for-tax-payment-in-2021> (дата звернення: 14.12.2020).

199. SNB und BIZ unterzeichnen operative Vereinbarung zum BIZInnovation-Hub-Zentrum in der Schweiz. *www.snb.ch*. Retrieved from https://www.snb.ch/de/mmr/reference/pre_20191008/source/pre_20191008.de.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

200. Астапов А. Правовое регулирование криптовалюты в Германии в 2020 году. *International Wealth* : веб-сайт. URL: <https://internationalwealth.info/cryptocurrency/pravovoye-regulirovaniye-kriptovalyuty-v-germanii-v-2020-godu/> (дата звернення: 14.12.2020).

201. Crypto custody business. *www.bafin.de*. Retrieved from https://www.bafin.de/EN/Aufsicht/BankenFinanzdienstleister/Zulassung/Kryptoverwahrgeschaeft/kryptoverwahrgeschaeft_node_en.html (дата звернення: 14.12.2020).

202. Kreditwesengesetz (Gesetz über das Kreditwesen). *dejure.org*. Retrieved from <https://dejure.org/gesetze/KWG> (дата звернення: 14.12.2020).

203. Kreditwesengesetz. Erster Abschnitt - Allgemeine Vorschriften (§§1-9). *dejure.org*. Retrieved from <https://dejure.org/gesetze/KWG/1.html> (дата звернення: 14.12.2020).

204. Guidance notice – guidelines concerning the statutory definition of crypto custody business (section 1 (1a) sentence 2 no. 6 of the German Banking Act (Kreditwesengesetz – KWG). *www.bafin.de*. Retrieved from https://www.bafin.de/SharedDocs/Veroeffentlichungen/EN/Merkblatt/mb_200302_kryptoverwahrgeschaeft_en.html;jsessionid=CD2C18F1F1576BBAB7E9C5343FB3A7EE.2_cid370?nn=13732444 (дата звернення: 14.12.2020).

205. Guidance on interpreting section 64y of the KWG. *www.bafin.de*. Retrieved from https://www.bafin.de/SharedDocs/Veroeffentlichungen/EN/Auslegungsentscheidung/BA/ae_Hinweise_zur_Auslegung_64y_KWG_en.html;jsess

ionid=CD2C18F1F1576BBAB7E9C5343FB3A7EE.2_cid370?nn=13732444 (дата звернення: 14.12.2020).

206. Guidelines on applications for authorisation for crypto custody business. *www.bafin.de*. Retrieved from https://www.bafin.de/SharedDocs/Veroeffentlichungen/EN/Merkblatt/BA/mb_Hinweise_zum_Erlaubnisantrag_fuer_das_Kryptoverwahrgeschaef_en.html?nn=13732444#doc13886752bodyText3 (дата звернення: 14.12.2020).

207. Geldwäschegesetz – GwG. Money Laundering Act. *www.bafin.de*. Retrieved from https://www.bafin.de/SharedDocs/Veroeffentlichungen/EN/Aufsichtsrecht/Gesetz/GwG_en.html?nn=8379954#doc7863564bodyText9 (дата звернення: 14.12.2020).

208. Как в разных странах регулируют криптовалюту: обзор законов в 2020 году. *Хабр* : веб-сайт. URL: <https://habr.com/ru/company/moneypipe/blog/523354/> (дата звернення: 14.12.2020).

209. Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act passed 26 October 2017. *www.riigiteataja.ee*. Retrieved from <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/517112017003/consolide> (дата звернення: 14.12.2020).

210. Priit Lätt & Carel Kivimaa. (2018). Estonia. *Global Legal Insights – Blockchain & Cryptocurrency Regulation 2019*, First Edition. Retrieved from https://www.acc.com/sites/default/files/resources/vl/membersonly/Article/1489775_1.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

211. Загальні вимоги до змісту та оформлення навчальних посібників та навчально-методичної літератури : методичні рекомендації для викладачів на основі чинних нормативних документів / уклад. Л. О. Котлова. Житомир, 2014. 56 с.

ДОДАТОК А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Ivaniuk, V. (2019). The role of international judicial practice in the legal regulation of the crypto currencies' use. *Kortowski Przegląd Prawniczy*. Wydział Prawa I Administracji Uniwersytetu Warmiaske-Mazurskiego w Olsztynie. № 4. S. 31-34.

2. Ivaniuk, V. (2019). Responsibility of participants of crypto currency market. *Guarantees and Protection of Fundamental Human Rights as the Integral Element of Integration of Ukraine on the EU*. Olsztyn. S. 133-142.

3. Іванюк В. Застосування криптовалюти як інноваційного платіжного засобу. *Актуальні проблеми правознавства*. № 4, 2019. С. 81-85. DOI: 10.35774/app2019.04.081

4. Ivaniuk, V. (2020). Cryptocurrency Exchanges' Regulation: An International Review. *Studia Prawnoustrojowe*. № 48, pp. 67-77. DOI: 10.31648/sp.5520

5. Ivaniuk, V. & Banakh, S. (2020). Cryptocurrency-Related Cybercrimes in Ukraine. *Osteuropa-Recht*. Heft 1, pp. 217-224. DOI: 10.5771/0030-6444-2020-1-217 (Особистий внесок здобувача – положення про класифікацію та характеристику кіберзлочинів з криптовалютою, пропозиції щодо шляхів запобігання та протидії кіберзлочинам з криптовалютою на національному рівні).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Іванюк В. Міжнародна практика регулювання ринку криптовалют. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль. 5-6 квітня 2019 р. С. 83-85.

2. Іванюк В. Правовий режим криптовалют в Україні: генеза позицій фінансових регуляторів. *Сучасний стан та перспективи розвитку економіки,*

обліку, фінансів та права: Збірник тез доповідей міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава. 26 березня 2020 р. Ч.6. С. 41-43.

які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Ivaniuk, V. (2017). The Monetary Policy in Ukraine: Legal Institutional and Organizational Basis. *Revue Internationale des Sciences humaines et naturelles*. 2017 Numéro 2. Zürich - Schweiz : Internationale Stiftung Schulung, Kunst, Ausbildung, pp. 87 – 100.

ДОДАТОК Б

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань правової політики

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-84

№ 04-26/17-2021/20626 (351616)" 26 " січня 2021 р.

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження

Іванюк Вікторії Дмитрівни у законотворчу діяльність

Комісія у складі: Голови Комітету Верховної Ради України з питань правової політики Костіна А.Є., члена Комітету Стефанчука М.О. та керівника секретаріату Комітету Колісника І.В., склала цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати дисертаційного дослідження Іванюк Вікторії Дмитрівни на тему: «Фінансово-правове регулювання ринку криптовалют в Україні», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Комісія вважає, що представлені пропозиції, отримані на основі проведеного комплексного дисертаційного дослідження, мають необхідний теоретичний та методологічний рівень, практичну значимість, є надзвичайно актуальними та можуть бути використані для вдосконалення нормативно-правових актів України як основної форми права в нашій державі.

Цей акт наданий для подання у відповідну спеціалізовану вчену раду із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Голова Комітету

А.Є. КОСТІН

Член Комітету

М.О. СТЕФАНЧУК

Керівник секретаріату Комітету

І.В. КОЛІСНИК

Підпис А.Є. Костіна, М.О. Стефанчук
 Підтверджую І.В. Колісника
І.В. Колісника
 управління кадрів
 Апарату Верховної Ради України
 « 26 » 01 20 21 р.

Апарат Верховної Ради України
 04.26/17-2021/20626 від 18.12.2020
 351616

ДОДАТОК В

ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА СЛУЖБА УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ДПС У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

вул. Білецька, 1 м. Тернопіль, 46003, тел.: (0352) 43-46-02
e-mail: tr.official@tax.gov.ua, сайт: www.tr.tax.gov.ua; код згідно з ЄДРПОУ ВП 44143637

від _____ 20 ____ р. № _____ На № _____ від _____ 20 ____ р.

АКТ
впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження
Іванюк Вікторії Дмитрівни
у практичну діяльність
Головного управління Державної податкової служби
у Тернопільській області

Акт засвідчує те, що результати дисертаційної роботи Іванюк Вікторії Дмитрівни на тему: «Фінансово-правове регулювання ринку криптовалют в Україні», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, використовуються у практичній діяльності Головного управління Державної податкової служби у Тернопільській області при проведенні аналітичної роботи з метою встановлення правового режиму криптовалют, юридичної відповідальності за порушення законодавства України про обіг криптовалют.

Дисертаційне дослідження Іванюк В.Д. ґрунтується на результатах проведеного авторкою комплексного аналізу, має практичну спрямованість, а одержані результати можуть бути використані у практичній діяльності.

Заступник начальника ГУ ДПС
у Тернопільській області

 Сергій БАБІЙ

ГУ ДПС У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ
3726/6/19-00-11-01/5950 від 15.03.2021

ДОДАТОК Г

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46009; тел./факс +380 (352) 475051;
 www.wunu.edu.ua; rektor@wunu.edu.ua; ідентифікаційний код за ЄДРПОУ 33680120

126-29/1987

15 грудня 2020

«Затверджую»

Перший проректор

Західноукраїнського національного
університету

к. ф.-м. н., доцент

М.І. Шинкарик

2020 р.

АКТ

впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження
 старшого викладача кафедри міжнародного права та міграційної політики

Західноукраїнського національного університету

Іванюк Вікторії Дмитрівни

в навчальний процес юридичного факультету

Західноукраїнського національного університету

Комісія у складі: декана юридичного факультету, кандидата юридичних наук, доцента Банаха С.В.; завідувача кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, кандидата юридичних наук, доцента Росоляк О.Б. склала даний акт про те, що результати дисертаційного дослідження старшого викладача кафедри міжнародного права та міграційної політики Західноукраїнського національного університету Іванюк Вікторії

Дмитрівни за темою: «Фінансово-правове регулювання ринку криптовалют в Україні» використовуються для проведення лекційних та семінарських занять із студентами, що здобувають освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» спеціальності «Право» при вивченні дисципліни «Фінансове право», де в робочій програмі та навчально-методичних матеріалах із зазначеної дисципліни в якості джерел рекомендовано її наукові публікації.

Серед них:

1. Ivaniuk V. The Monetary Policy in Ukraine: Legal Institutional and Organizational Basis. *Revue Internationale des Sciences humaines et naturelles* 2017. Numéro 2. Zürich - Schweiz: Internationale Stiftung Schulung, Kunst, Ausbildung, 2017. P. 87 – 100.
2. Іванюк В. Міжнародна практика регулювання ринку криптовалют. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. Конф. м. Тернопіль, 5-6 квітня 2019 р. С. 83-85.
3. Ivaniuk V. The role of international judicial practice in the legal regulation of the crypto currencies' use. *Kortowski Przegląd Prawniczy*. Wydział Prawa I Administracji Uniwersytetu Warmiaske-Mazurskiego w Olsztynie. № 4 / 2019. P. 31-34.
4. Ivaniuk V. Responsibility of participants of crypto currency market. *Guarantees and Protection of Fundamental Human Rights as the Integral Element of Integration of Ukraine on the EU*. Olsztyn, 2019. P. 133-142.
5. Іванюк В. Застосування криптовалют як інноваційного платіжного засобу. *Актуальні проблеми правознавства*. № 4, 2019. С. 81-85. DOI: 10.35774/app2019.04.081
6. Ivaniuk V. Cryptocurrency Exchanges' Regulation: An International Review. *Studia Prawnoustrojowe*. № 48, 2020. P. 67-77. DOI: 10.31648/sp.5520
7. Іванюк В. Правовий режим криптовалют в Україні: генеза позицій фінансових регуляторів. *Сучасний стан та перспективи розвитку економіки*,

обліку, фінансів та права: зб. тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. м. Полтава. 26 березня 2020 р. Ч.6. С. 41-43.

8. Ivaniuk V., Banakh S. Cryptocurrency-Related Cybercrimes in Ukraine. *Osteuropa-Recht*. № 1, 2020. P. 217-224.

Члени комісії:

декан юридичного факультету ЗУНУ,
к.ю.н., доц.

С.В. Банах

завідувач кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права ЗУНУ,
к.ю.н., доц.

О.Б. Росоляк

ДОДАТОК Д

Результати емпіричного дослідження

Опитування працівників відділень банків «Ощадбанк», «ПриватБанк»,
«Райффайзен Банк» в м. Тернополі

Кількість учасників	100 осіб			
Вік	18 - 25 – 24 ос.; 26 - 45 – 76 ос.			
Місце роботи	відділення банків «Ощадбанк», «ПриватБанк», «Райффайзен Банк» в м. Тернополі			
Освіта	вища – 86; не завершена вища – 14			
Чи може криптовалюта, на Вашу думку, використовуватись як засіб платежу?	Так 76,3%	Ні 23,7%		
Що має зробити держава в напрямку ринку криптовалют?	Потрібно на державному рівні регулювати обіг криптовалют 77,4%	Потрібно на державному рівні заборонити криптовалюти 5,4%	Держава повинна не втручатись в ринок криптовалют 7,3%	Важко відповісти 9.9 %
Чи володієте Ви криптовалютою?	Так 26,3%	Ні 73,7%		
Якщо Ви не володієте криптовалютою, то з яких причин?	Мало місць для розрахунку 17,7%	Держава не легалізувала ринок криптовалют 43,9%	Не розумію, як користуватись 5,1%	Важко відповісти 7%